

زنجیره ی رینوین بو مندالان

۴

ژیانی هه لکه وته کانی ئیسلام بو مندالان

نووسینی
نهاد جلال حبیب الله

مندی اقرأ الثقافی

www.igra.afilamontada.com

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

ژیانی

هه‌لکه‌وته‌کانی ئیسلام

بو مندالان

نهاد جلال حبیب الله

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ناوی کتیب: ژیانی هه‌لکه‌وته‌کانی ئیسلام بۆ مندالان.

نووسەر: نهاد جلال حبیب الله.

زنجیره: زنجیره‌ی ریتنوتین بۆ مندالان (۴).

دیزاینی به‌رگ: حکیم أبوبکر.

دیزاینی ناوه‌وه: نهاد جلال.

چاپخانه: ری نوێ.

سال و شوین و ژماره‌ی چاپ: ۱۴۳۴ کۆچی، سلیمانی، چاپی به‌که‌م.

تیراژ: ۱۰۰۰ دانه.

نرخ: ۱۷۵۰ دینار.

ژماره‌ی سپاردن: ژماره (۱۴۱۱) ی سالی ۲۰۱۳ ی پێدراوه.

هه‌موو مافیکی پارێزراوه بۆ نووسەر

Nihad.jalal@gmail.com

پێشکەشه:

- ❖ به‌وه‌ی له‌ دله‌وه به‌ کول‌ نزایه‌ک ده‌کات بۆ باوکی کۆچکردووم ودایکی ئازیزم.
- ❖ به‌ هه‌موو مندالیکی ئەم سه‌ر زه‌ویه.
- ❖ به‌ هه‌موو مامۆستایه‌ک که سه‌رقاله به‌ په‌روه‌رده‌و پیگه‌یاندن‌ی مندالان.
- ❖ به‌ شیرزادی برای بچوک و ئازیزم و سایه‌ی کچی نازدارم.
- ❖ به‌ هه‌ر که‌سیک له‌ ژياندا ره‌زنامه‌ندی خوای نیازه.
- ❖ به‌ وانه‌ی شانازی ده‌که‌ن به‌ موسلمان بوونیان و له‌ سه‌ر رییازی راست هه‌نگاو ده‌نێن.

پێشه‌کی

سوپاس و ستایش ته‌نها و ته‌نها بۆ خوای گه‌وره‌، خوايه سوپاس بۆ تو تا رازی ده‌بیت، سوپاس بۆ تو که رازی ده‌بیت، سوپاس بۆ تو پاش رازی بوونت، هه‌موو سوپاس و ستایشی بۆ تو خودایه به‌و جوهری شیاوی گه‌وره‌یی و ته‌نهایی خۆته.

سه‌لات و سه‌لامی خوا له پێغه‌مبه‌ری خوا، کۆتا نێردراوو سه‌رمۆری پێغه‌مبه‌ران و دڵسۆزو خۆشه‌ویستی یه‌که‌می هه‌ر باوه‌رداری، خوا له‌سه‌ر ئیمه و له‌بری ئیمه پاداشتی بداته‌وه که په‌یامی خوای به‌ حه‌ق و به‌ ته‌واوه‌تی گه‌یاند.

سه‌لات و سه‌لامی خوا له ئالویه‌یتی پێغه‌مبه‌ری خوا که خوای گه‌وره له قورئانه‌که‌یدا وه‌سف‌ی کردون، سه‌لات و سه‌لامی خوا له هاوه‌لانی پێغه‌مبه‌ری خوا که خوا له‌وان رازی بوو و ئه‌وانیش له خوا رازی بوون، چ ره‌زانه‌ندیه‌ک گه‌وره‌تر له ره‌زانه‌ندی خوا.

ره‌حه‌تی خوا داباریت به‌سه‌ر شوینکه‌وتوانی دروستی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) و ئالویه‌یتی و هاوه‌لانی، ئه‌وانه‌ی له‌سه‌ر مه‌نه‌جی سه‌حیحی قورئان و سوننه‌ت هه‌نگاویان نا و په‌یامی خوایان گه‌یاند به‌ ئاسۆ دووره‌کان.

پاش ئه‌وه‌ی سوپاس بۆ خوای گه‌وره له چه‌ند ره‌مه‌زانیکی پێشبوودا زنجیره‌یه‌که‌مان ده‌ست پێکرد بۆ مندالان تا ببیته‌ بنه‌ره‌تیکی په‌روه‌رده‌یی بۆیان، سوپاس بۆ خوا له سێ ره‌مه‌زانی جیاوازدا ئه‌م سێ ژماره‌مان نووسی و هه‌موویشیان به‌ جیا چاپکران:

ژیانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ مندالان.

ژیانی خه‌لیفه‌کانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ مندالان.

ژیانی هاوه‌لانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بۆ مندالان.

وا سوپاس بۆ خوای گه‌وره ئیستاش ژماره‌ی کۆتایی زنجیره‌که‌مان ته‌واو کرد به ناوینیشانی (ژیانی هه‌لکه‌وته‌کانی ئیسلام بۆ مندالان) تا هه‌م مندالانمان له‌سه‌ر ژيانی پر

خیری ئه‌و زاناو سه‌رکردانه په‌روه‌رده بکه‌ین، هه‌م پێیان بڵێن نمونه‌ی بالای ئیسلامه‌تی له قۆناغی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) و هاوه‌لانیدا قه‌تیس نه‌ماوه، به‌لکو وا مشتێ نمونه بۆ خه‌رواری چوارده سه‌ده‌ی میژووی ئیسلام که هه‌زاران زاناو سه‌رکرده له سه‌ر ئه‌و مه‌نه‌جه‌ی هاوه‌لان بوون و توانیویانه وه‌ك چاش ئه‌و رووناکیه به ده‌وری خۆیاندا بڵاو بکه‌نه‌وه.

هه‌ولمان داوه له‌م نووسینه‌دا ژبانی چه‌ند زانا و سه‌رکرده‌یه‌ك به‌یئین له سه‌ر بنه‌مای جیاوازی ره‌گه‌زی و ناوچه‌ییان به‌لام یه‌كده‌نگی هه‌موویان له سه‌ر مه‌نه‌جه‌ی ئه‌هلی سوننه‌ت تا نه‌وه‌كانمان بزائن هه‌موو ئومه‌تانی موسڵمان زانایانی ری راستیان تیدا بووه که خزمه‌تی گه‌وره‌یان پیشکesh کردووه، بۆ نمونه باسی ئێبن مه‌نده‌مان هیناوه که فارسه، عومه‌ری کورپی عه‌بدولعه‌زیزمان هیناوه که عه‌ربه، ئێبن ته‌یمیه و سه‌لاحه‌دینمان هینان که کوردن، موحه‌مه‌دی فاتیحمان هیناوه که تورکه، یوسفی کورپی تاشفییمان هیناوه که به‌ربه‌ریه‌(صنهاجی)، ئه‌مه‌ش وێنه‌ی جوانی ئه‌و براهیه‌یه ئیمانییه‌یه که قورئانی پیرۆز ناماژه‌ی پیکردووه.

له‌ خوای گه‌وره‌ داواکارین به‌هه‌شتی به‌رین بکاته شوینی ئه‌و زاناو سه‌رکردانه‌و نمونه‌و هاوشیۆه‌کانیان و له‌ تاوانیان خۆش بێت، ئه‌م کاره‌ش پاک و پوخت له‌ به‌ر خۆی بێت و به‌ دووری بگه‌ڕیت له‌ هه‌ر نیازێکی تر، ئه‌م به‌ره‌مه‌و به‌ره‌مه‌کانی تری زنجیره‌که‌ش بکاته خیر و رووناکیه‌ك بۆ مندالانی موسڵمان و کاریگه‌ری بۆ نه‌وه‌ی نوی.

إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت و ما توفيقی إلا بالله عليه توكلت و إليه أنيب.

نهاد جلال حبيب الله

۱۴۳۴-۶-۸

ئیمامی مالیک

له‌ناو شاره‌ شېرىنه‌كه‌ی پېنغه‌مبه‌رى خوادا (ﷺ) زانايانىكى زۆر ده‌رکه‌وتن، چونکه‌ ئه‌و شاره‌ شارى هاوه‌لانى نازيز بوو، هه‌م پشتيوانان و هه‌م كۆچه‌رانيش له‌وى بوون، زانايانىك ده‌رکه‌وتن كه‌ له‌ خزمه‌ت هاوه‌لان يان خويىنداكارانى هاوه‌لانداندا زانستيان وه‌رگرتبوو بۆيه‌ زانسته‌كه‌يان زۆر راست وىي گومان بوو، يه‌كئ له‌و زانا گه‌ورانده‌ش ئيمامى ماليك بوو ره‌حه‌مه‌تى خواى لئى بيت، ئه‌و ئيمامى كه‌ ماوه‌يه‌كى كه‌م دواى ژيانى پېنغه‌مبه‌رى خوا (ﷺ) ده‌رکه‌وت، ته‌نها نزيكه‌ى هه‌شتا سال تىپه‌ر بوو بوو به‌سه‌ر كۆچى دوايى پېنغه‌مبه‌رى خوادا (ﷺ) كه‌ ئه‌م زانا گه‌وره‌يه‌ له‌دايك بوو.

ناوى باوكى ئيمامى ماليك ئه‌نه‌س بوو، داىكىشى ناوى عاليه‌ بووه‌، دايك وياوكى كه‌سانى زۆر باوه‌ردار و چاك بون، خواى گه‌وره‌ مالىكى به‌خشى به‌و دوو هاوسه‌ره‌ كه‌ دواتر بوو به‌ زانايه‌كى زۆر گه‌وره‌و ناسراوى جيهانى ئىسلامى كه‌ تا ئه‌مڕۆش به‌شىكى زۆرى موسلمانان له‌سه‌ر مه‌زه‌به‌كه‌ى ئه‌ون.

له‌ سالى ۹۲ كۆچى ئيمامى ماليك له‌ مه‌دينه‌ له‌دايك بوو، واته‌ له‌و شاره‌ى كه‌ تيايدا بۆ يه‌كه‌م جار پېنغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌وله‌تى ئىسلامى دامه‌زراود و تيايدا مايه‌وه‌ تا له‌وى كۆچى دوايى كرد، ئيتر ئه‌و شاره‌ ناسراوه‌ به‌ شاره‌كه‌ى پېنغه‌مبه‌رى خوا (ﷺ).

هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاى ته‌مه‌نيه‌وه‌ ئيمامى ماليك تاوى دايه‌ وه‌رگرتنى زانست و ده‌چوويه‌ خزمه‌ت مامۆستايان و زانستى وه‌رده‌گرت، له‌پيتناو وه‌رگرتنى زانستدا نه‌يده‌زانى ماندوو بوون چيه‌، ئيتر قوزنانى پېرۆزى له‌به‌ر كرد و فه‌رمووده‌يه‌كى زۆرى پېنغه‌مبه‌رى خواى (ﷺ) له‌به‌ر كرد وه‌ك چۆن ده‌بينين دواتر كتيبى تاييه‌ت به‌ فه‌رمووده‌ى نووسى به‌ ناوى (الموطا) كه‌ هه‌رچى زاناي دواتر هه‌بون ئه‌و كتيبه‌يان له‌به‌رده‌كرد.

بنەمالەکه‌ی ئیمامی مالیک هەموویان سەرقالّ بوون بە زانستی فەرمووده‌و له‌بەرکردنی فەرمووده‌کانی پینغەمبەری خواوە (ﷺ)، بۆ نمونە مامی که ناسرابوو بە ئەبوو سوھەیل زانایەکی دیاری بواری فەرمووده بوو، هەروەها نەززی برای سەرقالّی زانست بوو و هەردەم له‌گەڵ زانایاندا بوو، دایکی مالیکیش زۆر هاندەری مالیک بوو بۆ ئەو‌ه‌ی مالیکی کۆری تاو بداتە زانست.

ئیمامی مالیک له‌ شیۆه‌دا که‌سیکی زۆر قۆزو که‌شخە بووه‌، هیندە جوان بووه‌ که جوانیەکه‌ی لای خەلک ناسراو بووه‌، دەموچاویکی سپی و‌بالایەکی پڕو بەرز و‌موویەکی جوان، ئیتر جوانی ئیمامی مالیک له‌ناو خەلکدا باس دەکرا.

باش ئەو‌ه‌ی تەمەنی مالیک که‌مێک گەوره‌ بوو خێرا پووری هات بۆ لای و‌وتی ئیتر کاتی ئەو‌ه‌ نیه‌ دابنیشیت بە‌لکو بڕۆ فەرمووده‌ بنوسەرەوه‌، چونکه‌ کاتی ئەو‌ه‌ بوو بە تەواو‌ه‌تی تاو بداتە و‌ه‌رگرتنی زانست نەک دابنیشیت و‌ بە تەمبەل‌ی ژیان بیاتە سەر.

یەکنێک له‌ مامۆستاکانی ئیمامی مالیک ناوی ئیبن هورموز بوو، جاری وا هەبوو که ئیمامی مالیک دەچوو بۆ مامۆستا که‌ی تا زانستی لێ و‌ه‌ریگریت هەر له‌ بەیانیه‌وه‌ دەچوو بۆ مالیان و‌ له‌لای زانستی و‌ه‌ردەگرت تا ئەو کاتە‌ی دەبوو بە شەوو دنیا تەواو تارێک دەبوو ئینجا دەگە‌رایه‌وه‌ بۆ ماله‌وه‌.

مامۆستایەکی تری ئیمامی مالیک ئیمام جەعفەری صادق بوو که له‌ بنەماله‌ی پینغەمبەر (ﷺ) بوو، مالیک چەند فەرمووده‌یه‌کی له‌م مامۆستایه‌وه‌ گێڕاوه‌تەوه‌، هەروەها دەیان مامۆستای تری هەبوو که فەرمووده‌ی له‌وان و‌ه‌ردەگرت و‌ له‌ کتێبه‌که‌یدا تۆماری کردون، دەتوانیت داوا بکه‌یت له‌ که‌سیکی شارەزا و‌ه‌ک باوکت یان

مامۆستا یه‌کت تا کتێبه‌که‌ی ئیمامی مالیکت نیشان بدات که ئه‌وه‌ فه‌رموودانه‌ی نووسیه‌وه‌ ته‌وه‌ که له‌ مامۆستا کانیه‌وه‌ بیستویه‌تی و تۆماری کردون.

ئیترا له‌ ماوه‌یه‌کی که‌مدا ئیمامی مالیک بوو به‌ زانایه‌کی گه‌وره‌ و داده‌نیشته‌ تا فه‌توا بدات بۆ خه‌لک، هه‌یشتا ته‌مه‌نی نه‌گه‌یشته‌بووه‌ بیست و یه‌ک ساڵ که‌ فه‌توای ده‌دا بۆ خه‌لکی و کێشه‌ی خه‌لکی چاره‌سه‌ر ده‌کرد و وه‌لامی پرسباری خه‌لکی ده‌دایه‌وه‌، هاوکات زۆریه‌ی ئه‌وه‌ پرسبارانیه‌ی لێی ده‌کرا خه‌یرا وه‌لامی نه‌ده‌دایه‌وه‌، به‌لکه‌ ده‌وه‌ستا تا پرسباری ده‌کرد به‌ ده‌یان زانای گه‌وره‌ی ناو مه‌دینه‌ له‌ ترسی ئه‌وه‌ی نه‌ک له‌ خۆیه‌وه‌ وه‌لامیک بداته‌وه‌ و وه‌لامه‌که‌ی راست نه‌بیت، ئیترا جاری وا هه‌بوو بۆ وه‌لامی پرسباری و فه‌توایه‌ک رای هه‌فتا زانای گه‌وره‌ی وه‌رده‌گرت، به‌ مه‌رجیک نه‌وکات ته‌مه‌نی ئیمامی مالیک چل ساڵان بوو، واته‌ ئه‌وه‌ کات زانسته‌یکی زۆری پێ بوو نه‌ک له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی نه‌یزانیت، به‌لکه‌ بۆ ئه‌وه‌ی به‌ رای زانایان وه‌لامی دروستتر بیه‌خشیت به‌ موسلمانان.

ئیمامی مالیک بۆ هه‌موو وانه‌وتنه‌وه‌ یان نووسینه‌وه‌یه‌کی فه‌رمووده‌یه‌ک یان خویندنه‌وه‌ی کتێبیک ده‌ستنوێژی ده‌گرت و به‌بێ ده‌ستنوێژ نه‌ده‌چوو به‌ باری زانسته‌وه‌، ته‌نانه‌ت کاتێ داده‌نیشته‌ تا وه‌لامی پرسباری خه‌لک بداته‌وه‌ ده‌ست نوێژی ده‌گرت، ئه‌وه‌ش له‌ به‌ر ریژی ئه‌وه‌ ئیمامه‌ بوو بۆ زانسته‌، هه‌روه‌ها بوونی له‌ خواترسی بوو له‌ دلیدا.

هه‌روه‌ها ئیمامی مالیک زۆر هه‌ولێ ده‌دا خۆی بپاریزیت له‌ نیازی خراب و روپامایی به‌لکه‌ هه‌ولێ ده‌دا زۆر نیازپاکی به‌ کاربه‌یتیت له‌ کاره‌کانیدا، چونکه‌ ده‌یزانی هه‌ر کارێک پاک و پوخته‌ له‌ به‌ر خوای گه‌وره‌ نه‌بیت ئه‌وا خوای گه‌وره‌ لێی وه‌رناگریت.

.....

ئیمامی مالیک خویندکاریکی زۆری هه‌بوو که ژماره‌ی خویندکاره‌کانی ده‌گه‌یشته‌ نزیکه‌ی ۱۴۰۰ خویندکار، یه‌کێک له‌و خویندکارانه‌ی ئیمامی شافیعی بوو که له‌ خزمه‌تیدا فه‌رمووده‌ی وه‌رده‌گرت و هه‌موو کتێبه‌که‌ی ئیمامی مالیکی له‌به‌رکردبوو، ئیمامی مالیکیش ئامۆزگاری ئیمامی شافیعی کرد که خۆی بپارێزێت له‌ تاوان چونکه‌ تاوان رووناکی دل ناهێلێت و ده‌یکات به‌ تاریکی.

دواچار واده‌ی ژیانی ئیمامی مالیک ته‌واو بوو، ئه‌وه‌بوو له‌ مانگی ره‌ببعوله‌وه‌لی سالی ۱۷۹ کۆچیدا له‌ ته‌مه‌نی هه‌شتاو شه‌ش سالییدا ئیمامی مالیک کۆچی دواپی کردو سه‌رکرده‌ی موسلمانان له‌ مه‌دینه‌ نوێژی کرد له‌سه‌ر ته‌رمه‌که‌ی، به‌شیکی زۆری خه‌لکی ناو مه‌دینه‌ به‌شدار بوون له‌ مه‌راسیمی ئه‌سه‌رده‌کردنی ته‌رمه‌که‌یدا.

په ندو وانه

زور پټويسته ټيمهش وهك ټيمامي ماليكو ټيمامه كاني تر هه ولا بدهين
 فهرمووده كاني پټغه مبهري خوا (ﷺ) له بهر بكهين چونكه پټغه مبهري (ﷺ) هه رچي
 فهرمووده يه كي فهرمووه خواي گوره خستويه تيه دلپه وه و قسه كه ي راست و
 دلنپايه، هه ر بويه هه رچي فهرمووده يه كه هه يه به دلنپايه وه راسته و خواي گوره پټي
 رازيه.

پټويسته له خو مانه وه وه لامي هه موو پرسيار ټيك نه دهينه وه، به لكو زور هه له يه له
 خو مانه وه وه لامي بدهينه وه چونكه خه لك تووش ي هه له ده كهين به لكو ده بيت پرسيار
 بكهين له زاناياني شاره زا تا وه لامي راست وه رېگرين ټينجا وه لامي كه بدهين به كه ساني
 تر، ده بينين ټيمامي ماليك به وه هه موو زانسته وه راويزي كردووه به زاناياني تر ټينجا
 فه تواي داوه، بويه نه وه ټيشي هه موو كه سيك نيه فه توا بدات و وه لامي هه موو
 پرسيار ټيك بداته وه.

ده بيت هه ر كاريكمان كرد پاك و پوخت ته نها له بهر خواي گوره بيت، چونكه هه ر
 كاريك نيازي تري ټيكل بيت خواي گوره وه ري ناگريټ، هه ر بويه ټيمامي ماليك
 هه وليده دا نيازي زور پاك بيت بو خواي گوره.

پرسیاره‌کان

۱. بنه‌ماله‌ی ئیمامی مالیک به چی ناسرابوون؟
۲. ئیمامی مالیک له‌کوی له‌دایک بوو و له‌کوی کۆچی دوایی کرد؟
۳. ژيانی مندالی ئیمامی مالیک باس بکه.
۴. ئیمامی مالیک چی ئامۆزگاریه‌کی پیشکەش کرد به ئیمامی شافعی؟
۵. ناوی کتێبه‌که‌ی ئیمامی مالیک چیه؟ تیایدا چی نووسراوه؟
۶. کاتی‌ک پرسیار ده‌کرا له ئیمامی شافعی چۆن وه‌لامی ده‌دایه‌وه؟
۷. ده‌توانیت ئەم ژيانه‌ی ئەم زانایه باس بکه‌یت بۆ هاوڕێیه‌کت؟
۸. ناوی دوو خوێندکاری ئیمامی مالیک بنوسه.
۹. به چی شتیکی ژيانی ئیمامی مالیک سه‌رسام بوویت؟

ئیمامی شافعی

له سه رزه مینی پان و بهریندا خاکیک هه بوو که لانهی پیغه مبهران بوو، گۆپی زۆریه پیغه مبهران له وی بوو، یه کیک له خۆشه ویستترین مزگه وته کانی موسلمانانی تیدابوو که ئه ویش مگه وتی ئه قضا بوو، به ئی ئه و خاکه فهله ستینه .

له م خاکه خۆشه ویسته دا که قودسی تیدایه و ئیستا جووله که کان داگریان کردوه، له شاریکی جوانیدا زانایه کی گه وره له دایک بوو که ئه ویش ئیمامی شافعیه .

ئیمامی شافعی ناوی موحه ممه ده، باوکیشی ناوی ئیدریسه، دایکیشی ناوی فاتیمه بووه، ئه م زانا خۆشه ویسته عه ره به وه ک چۆن له نه ته وه کانی تری موسلماندا زانا ده رکه وت وه ک ئیبن مهنده که فارس بووه و ئیبن ته یمی که کورد بووه، یه کیک له زاناکانی عه ره بیه ئیمامی شافعی بووه، کاتیک ده ئین مه زه بی شافعی مه به ستیان به شوینکه وتنی راو بوچونه کانی ئه م زانایه یه که له روانگهی ئیسلامه وه باسی کردون .

شافعی له سالی ۱۵۰ کۆچی له غه ززه له دایک بووه، له ته مه نی دوو سالیدا بووه که دایکی بردویه تی بو مه ککه، ئیتر له وی گه وره بووه، پاشان له ته مه نی هه وت سالیدا هه موو قورئانی پیرۆزی له به رکرد، که ته مه نی گه یشته ده سال کتیبی (الموطای) له به ر کرد که ئیمامی مالیک نووسیویه تی، ئیتر به رده وام سه رقالم بوو به وانه خویندن و زانست وه رگرتنه وه تا هینده زانستی په یدا کرد هیشتا ته مه نی نه گه یشتبووه بیست سالی مۆله تی پیدرا فه توا بدات .

هه روه ها ئیمامی شافعی چوه بو شاری مه دینه تا له وی لای ئیمامی مالیک زانست وه ریگریت، پاش ئه وه ش هه ر له پینا و وه رگرتنی زانستا روویکرده یه مه ن، له وی

ئیشیسی دەکرد، دواى ئەو‌هش له تەمەنى ۳۴ سالییدا ئیمامی شافیعی دیت بۆ بە‌غداد که ئەو کات پایتەختی دە‌وله‌تی ئیسلامی بوو و خەلیفە‌ی موسلمانان له بە‌غداد بوو، دواى ئەو‌هش جارێکی تر گه‌رایه‌وه بۆ مه‌ککه و نزیکه‌ی نوو سالّ له‌ویّ مایه‌وه، له‌و ماوه‌شدا خزمه‌تی گه‌وره‌ی پێشکەش ده‌کرد به‌ خه‌لك، له‌ ناو مزگه‌وتی که‌عبه‌دا وانه‌ی ده‌وته‌وه به‌ موسلمانان، کیشه‌ی خه‌لکی چاره‌سه‌ر ده‌کرد و سه‌رقالی کاروباری موسلمانان ده‌بوو.

جارێکی تر ئیمامی شافیعی بریاریدا بچیت بۆ بە‌غداد، ئە‌وه‌بوو له‌ سالی ۱۹۵ کۆچیدا جارێکی تر چوو بۆ بە‌غداد، پاش ئە‌وه‌ی له‌ویّ ماوه‌یه‌ک مایه‌وه و خزمه‌تی موسلمانانی کرد به‌و زانسته‌ زۆره‌ی هه‌یبوو، وانه‌ی ده‌وته‌وه به‌ خویندکاران، له‌وانه‌ یه‌کێک له‌ خویندکاره‌کانی بریتی بوو له‌ ئیمامی ئە‌حمه‌د، هه‌روه‌ها بۆ چاره‌سه‌ری کیشه‌ی موسلمانان ده‌چوو بۆ لای خەلیفه‌ و کیشه‌کانی ده‌گه‌یاند، به‌لام خۆی هه‌رگیز رازی نه‌بوو پۆست و ده‌سه‌لات وه‌ربگریت، ئینجا بریاری دا بچیت بۆ میصر، ئە‌وه‌بوو له‌ سالی ۱۹۹ کۆچیدا واته‌ دواى چوار سالّ مانه‌وه له‌ بە‌غداد چوو بۆ میصر و له‌ویّ ده‌ستی کرد به‌ وانه‌ وتنه‌وه‌و بلاوکردنه‌وه‌ی زانست له‌ناو خه‌لكدا، هه‌ر له‌ویّ مایه‌وه تا ئە‌وه‌ی له‌ دواى پینچ سالّ مانه‌وه له‌ سالی ۲۰۴ کۆچی له‌ میصر وه‌فاتی کرد، هه‌ر له‌ویش تهرمه‌که‌ی ئە‌سه‌رده‌ کرا.

ئیمامی شافیعی له‌ مه‌ککه‌ زۆر به‌ هه‌ژاری ده‌ژیا، ژيانى پیر له‌ ناره‌حه‌تی و برسیتی و نه‌بوونی بوو، به‌لام ئە‌وه‌ی نه‌ده‌کرد به‌ گرفت بۆ ژيانى، به‌لکو بیری لای ئە‌وه‌ بوو به‌رده‌وام به‌ دواى زانستدا بگه‌ریت، ژيانى زۆریه‌ی زانایانى ئیسلامیش وابوو که به‌ هه‌ژاری ژيانیان برده‌ته‌ سه‌ر و زۆر گوێیان له‌ مال و سامانی دنیایی نه‌بووه‌ چونکه‌ زانیویانه‌ ژيانى دنیا کاتیه‌و باشتر وایه‌ له‌ بری خۆشى دنیایی سه‌رقال بن به‌ زانسته‌وه‌.

.....

ئیمامی شافیعی ده‌چوو به خزمهت مامۆستایان و فه‌رمووده‌ی وه‌رده‌گرت لیتیان و له‌به‌ری ده‌کرد، ئینجا ئه‌و فه‌رموودانه‌ی ده‌نوسیه‌وه، ئه‌مه‌ش نیشانه‌ی ئه‌وپه‌ری تامه‌زۆیی شافیعی بووه بۆ زانستی فه‌رمووده.

شافیعی بۆ ئه‌وه‌ی زمانی پاراوی عه‌ره‌بی وه‌ریگریت ماوه‌یه‌ک مه‌که‌کی جیه‌په‌شت و چوو بۆ لادینکانی ئه‌و ناوچه‌یه، چونکه له‌وی به جوانی زمانی عه‌ره‌بی وه‌رده‌گرت، له‌وی به‌شیکێ زۆر زۆر شیعری بلاوی ناو هۆزه‌کانی له‌به‌ر کرد.

کاتی ئیمامی شافیعی هه‌والی ئیمامی مالیکی بیست له مه‌دینه بزیاری دا بچیت بۆ لای تا له خزمه‌تیدا زانست وه‌ریگریت، ئه‌و کات ته‌مه‌نی ۱۴ سال بوو، ئیتر که‌وته پێ، له‌و نێوانه‌دا قورئانی پیرۆزی ده‌خویند و تا گه‌یشته مه‌دینه شانزه جار هه‌موو قورئانی پیرۆزی خوینده‌وه.

کاتی ئیمامی شافیعی گه‌یشته مه‌دینه چوو بۆ مزگه‌وتی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) و له‌وی نوێژی کرد، ئینجا ئیمامی مالیکی بینی لای گۆری پێغه‌مبه‌ردا (ﷺ) بوو و فه‌رمووده‌ی ده‌گه‌یژایه‌وه، ئینجا چوو بۆ لای ئیمامی مالیک، ئه‌ویش پێی وت له‌خوا بترسه‌و خۆت دوور بگره له تاوان چونکه تۆ که‌سیکی گه‌وره ده‌رده‌چیت، خوا رووناکیه‌کی خستوه‌ته ناو دلته‌وه تۆیش وریابه به تاوان ئه‌و رووناکیه نه‌کوژنیته‌وه، ئیتر ئیمامی شافیعی له خزمهت ئیمامی مالیکدا داده‌نیشته وانه‌ی ده‌خویند.

ئیمامی شافیعی له‌کاتی قورئان خویندندا ده‌نگی زۆر خۆش بوو وه‌هه‌مان که له ده‌وری ده‌بوون سه‌رسام ده‌بوون به‌و ده‌نگه‌ خۆشه‌ی، ته‌نانهت ئیمامی مالیک که مامۆستای بوو سه‌رسام بوو به‌و ده‌نگی خۆشی شافیعی له‌کاتی قورئان خویندندا.

جارجاره ئیمامی شافیعی ده‌گه‌رایه‌وه بۆ لای دایکی بۆ مه‌که‌که‌ی سه‌ردانی ده‌کرد و دواتر ده‌گه‌رایه‌وه بۆ لای ئیمامی مالیک، هه‌روه‌ها جارجار ده‌چوو بۆ شوینانی تر و ده‌گه‌رایه‌وه بۆ لای مامۆستاکی تا ئه‌وه‌ی له سالی ۱۷۹ کۆچیدا مامۆستاکی که

ئیمامی مالیک بوو کۆچی دوایی کرد، دوای ماوه‌یه‌ک ده‌سه‌لاتداری موسلمانان له یه‌مه‌ن هات بۆ مه‌ککه، ئەوه‌بوو ئیمامی شافیعی بریاری دا له‌گه‌ئیدا بچیت بۆ یه‌مه‌ن هه‌م بۆ ئەوه‌ی ماوه‌یه‌ک له‌وی ئیش بکات، هه‌م بۆ ئەوه‌ی زانست وه‌ریگریت و زانستیش ببه‌خشیت، بۆیه‌ چوو بۆ یه‌مه‌ن و له‌وی ماوه‌یه‌ک بوو به‌ به‌رپرسی ناوچه‌ی نه‌جران. به‌لام له‌وی ده‌سه‌لاتداریکی خراب هه‌بوو که به‌رده‌وام پیلانی ده‌گێرا دژی ئیمامی شافیعی.

پرسیار بۆچی ئەو ده‌سه‌لاتداره‌ وای ده‌کرد؟

وه‌لام: چونکه ئەو ده‌سه‌لاتداره‌ سته‌مار بوو و سته‌می ده‌کرد له‌ خه‌لك، ئیمامی شافیعیش هه‌موو جار نامۆزگاری ده‌کرد و بیداری ده‌کرده‌وه‌له‌وه‌ی سته‌م حه‌رامه‌و جاری وایش هه‌بوو لیتی توره‌ ده‌بوو کاتی ده‌یزانی هه‌ر له‌سه‌ر سته‌م به‌رده‌وامه‌.

بۆیه ئەو ده‌سه‌لاتداره‌ که‌وته پیلان دانان بۆ ئیمامی شافیعی تا دواچار وا خه‌لیفه‌ی موسلمانانی تیگه‌یاند که ئیمامی شافیعی دژی خه‌لیفه‌ی موسلمانانه، خه‌لیفه‌ش داوای کرد ئیمامی شافیعی به‌ئین بۆ به‌غداد، کاتی شافیعی چوو بۆ لای خه‌لیفه‌ به‌به‌لگه‌ پیتی سه‌لماند که بی تاوانه، یه‌کێک له‌ دادوه‌رو زانا گه‌وره‌کانیش شایه‌تی دا بۆ ئیمامی شافیعی، ئیتر باش بوو ئیمامی شافیعی پارێزرا و خوای گه‌وره‌ رزگاری کرد و پیلانه‌که‌ی ئەو ده‌سه‌لاتداره‌ سته‌مکاره‌ سه‌ری نه‌گرت.

ئیتر ئیمامی شافیعی نه‌گه‌راپه‌وه‌ بۆ یه‌مه‌ن، به‌لکو هه‌ر له‌ به‌غداد مایه‌وه‌و که‌وته وه‌رگرتنی زیاتری زانست، له‌گه‌ل ئەوه‌شدا وانه‌ی ده‌وته‌وه‌و چه‌ندین خوێندکاری پیگه‌یاند که ئەوانه‌ نۆزیکیان بوون به‌ که‌سی گه‌وره‌و هه‌لگه‌وته‌ی ناو موسلمانان.

دوای ئەوه ئیمامی شافیعی گه‌راپه‌وه‌ بۆ مه‌ککه‌و له‌وی که‌وته‌وه‌ به‌ وانه‌وته‌وه‌ له‌ مزگه‌وتی که‌عبه‌ی پیرۆز، له‌وی موسلمانانیکی نۆر له‌ وانه‌کانیدا ئاماده‌ ده‌بوون، جگه‌ له‌وه‌ی ئەوانه‌ی ده‌چوون بۆ حه‌ج له‌وی ده‌چوونه‌ خزمه‌تی و زانستیان لی وه‌رده‌گرت،

ئەوێش هۆکارێکی گەورە بوو تا ئەو ئیمامە گەورە‌ی ئیسلام زانستی خۆی بێه‌خشیت
بە بەشێکی زۆری موسلمانان.

دوای ئیمامی شافعی لە مانگی رەجەبی ساڵی ۲۰۴ کۆچی و لە تەمەنی پەنجاو
چار ساڵیدا کۆچی دوایی کرد، مردنە‌کەشی لە شەوی هەینیدا بوو، بۆ بەیانی کە روژ
بوویە‌وه تەرمە‌کە‌ی نوێژی لە سەر کرا و خە‌لکێکی زۆر و بێشومار ئامادە بوون و خرایە
ناو گۆر.

ئیمامی شافعی لە مانگی رەمە‌زانی زۆر زیاتر خۆی یە‌کلا دە‌کردە‌وه بۆ پە‌رستشی
خوای گەورە و زیاد لە هە‌موان قورئانی دە‌خویند، ئیتر لە شە‌وو روژێ‌کدا خە‌تمی‌کی
قورئانی پێ‌وژی دە‌کرد.

ئیمامی شافعی دوای خۆی چوار مندالی بە‌جی هێشت کە ئە‌وانیش بریتی بوون لە
ئە‌بوو عوسمان و فاتیمە و ئە‌بوو حە‌سە‌ن و زە‌ینە‌ب.

په‌ندو‌وانه

قودس خاکی موسلمانانه و په‌که‌م جاریش قیبه‌ی موسلمانان قودس بووه، بۆیه ئه‌و خاکه‌ په‌کێکه‌ له‌خۆشه‌ویست‌ترین ناوچه‌کانی سه‌ر زه‌وی، له‌ سه‌رده‌مانی پێش‌ه‌ویدا له‌لایه‌ن سه‌رکرده‌ی موسلمانان سه‌لاحه‌دینی ئه‌ییبوو‌بیه‌وه‌ که‌ سه‌رکرده‌یه‌کی کورد بوو قودس رزگار کرا، به‌لام ماوه‌یه‌کی زۆره‌ جووله‌که‌کان ئه‌و ناوچه‌یان داگیر کردووه‌ و ئیمه‌ش وه‌ک موسلمان ده‌بیته‌ له‌بیرمان بیته‌ که‌ هه‌ر ده‌بیته‌ رۆژیک بیته‌ ئه‌و شوینه‌ رزگار بکه‌ین و بیگێرینه‌وه‌ بۆ ژێر ده‌ستی موسلمانان.

نابیته‌ هه‌رگیز وا‌ بیر بکه‌ینه‌وه‌ بلێین ئیمه‌ مندالین و ناتوانین زانستی زۆر وه‌ریگیرین و نایین به‌ زانا، به‌لکو وه‌ک ده‌بینین زۆربه‌ی زانایانی ئیسلام هه‌ر به‌ مندالی زانستی زۆریان وه‌رگرتووه‌ و توانیویانه‌، بۆیه ئیمه‌ش ئه‌گه‌ر پشت ببه‌ستین به‌ خوای گه‌وره‌ ده‌توانین ئیمه‌ش زانستیکی زۆر وه‌ریگیرین و ببینه‌ که‌سی وا‌ که‌ زانستی زۆرمان پێ‌ بیته‌.

ژیانی زۆربه‌ی زانایانی ئیسلام پێ‌ بووه‌ له‌ ناره‌حه‌تی و هه‌ژاری و ئه‌وان به‌ نه‌بونی ماددی ژیاون، به‌لام هه‌موویان به‌وه‌ رازی بون و شوکری خویان کردووه‌، چونکه‌ مادده‌و سامانی دنیا بۆ ماوه‌یه‌کی کاتی، هه‌موو ئه‌وانه‌ی کاتی زوو پاره‌و سامانیان هه‌بوو سامانه‌که‌یان نه‌ماو له‌ناوچوو، به‌لام ئه‌وانه‌ی زانا بوون تا ئه‌مڕۆش زانسته‌که‌یان ماوه‌و موسلمانان ره‌حمه‌تیان بۆ ده‌نێرن و نزای خێریان بۆ ده‌که‌ن.

هه‌میشه‌ گومانی خێرمان هه‌بیته‌ به‌و رووداوانه‌ی دینه‌ رێمان، چونکه‌ خوای گه‌وره‌ زۆر جار کارو رووداوێک دینیتته‌ رێمان که‌ له‌وانه‌یه‌ خۆمان پێمان خۆش نه‌بیته‌، به‌لام له‌ بنه‌رده‌تا ئه‌وه‌ چاکترین شته‌ بۆمان، وه‌ک ده‌بینین کاتی‌ک ئیمامی شافعی له‌ یه‌مه‌نه‌وه‌ بانگ کرا بۆ به‌غداد تا ده‌سه‌لاتی لی‌ بسه‌نری ئه‌و رووداوه‌ بوو به‌ خێر تا به‌ یه‌ک

جاره‌کی تاو بداته بواری زانست و لایه‌نه‌کانی تر که نار بخت، به‌وش بوو به و زانا گه‌وره‌ی که تا نه‌مپۆش هه‌موومان قه‌رزاری هه‌ولۆ زانستی نه‌وین.

مردن دیته‌ی ری هه‌موو که‌س و نابیت هه‌رگیز مردنمان له‌بیر بجیت، به‌لکو ده‌بیت نه‌وه به‌ده‌رفه‌ت وه‌ربگرین تا له‌ژیاندا ماوین خزمه‌تی چاک بکه‌ین و خیر وچاکه‌ کۆبکه‌ینه‌وه‌ بو‌رۆژی دواییمان، چونکه‌ که‌سی ژیر نه‌وه‌یه‌ چاکه‌ پیش‌خۆی بخت بو‌رۆژی دوایی تا له‌رۆژی دواییدا خوای گه‌وره‌ به‌هه‌شتی پی‌ببه‌خشیت.

پرسیاره‌کان

- ۱- ئیمامی شافیعی ناوی چی بوو؟ له کوی له‌دایک بوو؟
- ۲- ئایا ده‌زانیته ئیمامی شافیعی له ته‌مه‌نی مندالی‌دا چی کرد؟
- ۳- بۆچی ئیمامی شافیعی چوو بۆ یه‌مه‌ن؟
- ۴- په‌یوه‌ندی نێوان ئیمامی مالیک و ئیمامی شافیعی چۆن بوو؟ باسی بکه‌.
- ۵- خه‌لیفه‌ی موسلمانان بۆچی ئیمامی شافیعی بانگ کرد بۆ به‌غداد؟
- ۶- ئایا سالی مردنی ئیمامی شافیعی ده‌زانیته؟
- ۷- به‌ چی شتیکی ئیمامی شافیعی سه‌رسام بویت؟

عومهری کورپی عه‌بدولعه‌زیز

ئەم باسە‌ی لێره‌دا ئە‌یخه‌ینه‌ روو باسی ژیان و به‌سه‌رهاتی به‌کێکه‌ له‌ گه‌وره‌ هه‌لکه‌وته‌کانی ئیسلام که‌ هه‌م له‌لایه‌که‌وه‌ زانایه‌کی گه‌وره‌ بووه‌ و هه‌م خه‌لیفه‌ و سه‌رکرده‌ی موسه‌لمانان بووه‌، ئە‌وه‌ش گه‌وره‌یه‌کی زۆره‌ که‌ خوای گه‌وره‌ له‌یه‌ک کاتدا ئە‌و دوو هه‌لکه‌وته‌یه‌ی به‌خشیوه‌ پێتی، ئە‌ویش عومهری کورپی عه‌بدولعه‌زیزه‌، ئە‌م عومهره‌ جیا‌یه‌ له‌ ئیمامی عومهری کورپی خه‌تتاب که‌ خه‌لیفه‌ی دووه‌می پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوو، به‌لام هه‌ر له‌ نه‌وه‌ی ئیمامی عومهره‌.

ناوی باوکی عومهر عه‌بدولعه‌زیزه‌، دایکیشی ناوی له‌یلایه‌، باپیری له‌یلا ئیمامی عومهری کورپی خه‌تتابه‌، واته‌ ئیمامی عومهر باپیری دایکی عومهری کورپی عه‌بدولعه‌زیزه‌.

کاتی خۆی ئیمامی عومهر شه‌ویک به‌ کۆلانه‌کاندا ده‌گه‌را، بینه‌ کچیک و دایکیک سه‌رقالێ شیر ئاماده‌ ده‌که‌ن بۆ به‌یانی تا بیفرۆشن، ئە‌وه‌بوو دایکی به‌ کچه‌که‌ی وت کچه‌که‌م ئاوی زۆری تێ بکه‌ با شیره‌که‌ زۆر بێت و پارهی زیاتر بکات، ئە‌ویش وتی دایکه‌ وا ناکه‌م، دایکی وتی خۆ عومهری خلیفه‌ی موسه‌لمانان نامانبینیت، کچه‌که‌ی وتی دایکه‌ گیان خۆ ئە‌گه‌ر عومهر نه‌مانبینیت ئە‌وا خوای گه‌وره‌ ده‌مانبینیت، بۆیه‌ ئیمامی عومهر به‌وه‌ سه‌رسام بوو و بپیری دا داوای ئە‌و کچه‌ بکات بۆ کورپکی، له‌ نه‌وه‌ی ئە‌و کورپه‌ی عومهر و ئە‌و کچه‌وه‌ ئە‌م منداله‌ ئازیزه‌ له‌دایک بوو که‌ ناوی نرا عومهر و وه‌ک باپیره‌ گه‌وره‌ی هه‌م بوو به‌ زانایه‌کی گه‌وره‌ و هه‌م بوو به‌ خه‌لیفه‌ی موسه‌لمانانیش.

عومهر له‌ سالی ۶۱ کۆچی له‌ شاره‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا شاری مه‌دینه‌ی خۆشه‌ویست له‌دایک بوو، ئە‌و شاره‌ی که‌ مه‌لّه‌ندو لانه‌ی زانایانی گه‌وره‌ی ئیسلام بوو،

له‌ناو شاره شیرینه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوادا (ﷺ) زانایانێکی زۆر ده‌رکه‌وتن، چونکه‌ ئه‌و شاره‌ شاری هاوه‌لانی ئازیز بوو، هه‌م پشتیوانان و هه‌م کۆچه‌رانیش له‌وێ بوون، زانایانێک ده‌رکه‌وتن که‌ له‌ خزمه‌ت هاوه‌لان یان خوێندکارانی هاوه‌لانداندا زانستیان وه‌رگرتبوو بۆیه‌ زانسته‌که‌یان زۆر راست و بێ گومان بوو.

ئێتر عومه‌ر له‌و شارهدا له‌دایک بوو و هه‌ر له‌وێش له‌سه‌ر ده‌ستی ئه‌و زانایانه‌ زانستی وه‌رگرت، بۆیه‌ خوای گه‌وره‌ کردی به‌و که‌سه‌ هه‌لکه‌وته‌ی نیسلام، ئێتر ماوه‌یه‌کی زۆر له‌وێ مایه‌وه‌و لای زانایانی ئه‌و شاره‌ زانستی وه‌رگرت به‌تایبه‌ت زیاتر لای مامۆستایه‌کی بوو به‌ ناوی صالح.

دواتر مامی که‌ خه‌لیفه‌ی موسلمانان بوو و ناوی عه‌بدولمه‌لیک بوو و له‌ دیمه‌شق سه‌رکردایه‌تی ده‌وله‌تی نیسلامی ده‌کرد داوای کرد عومه‌ری برازای بچیت بۆ دیمه‌شق بۆ لای، ئه‌وه‌بوو عومه‌ریش چوو بۆ ئه‌وێ و هه‌ر له‌وێش پاش ماوه‌یه‌ک مامی کچیکی هه‌بوو که‌ ناوی فاتیمه‌ بوو ئه‌و کچه‌ی پیشکesh کرد به‌ عومه‌ر و هاوسه‌رگه‌رییان ئه‌نجامدا، واته‌ خه‌زانی عومه‌ری کۆپی عه‌بدولعه‌زیز ئامۆزای خۆی بوو.

عه‌بدولمه‌لیکی مامی زۆر مه‌به‌ستی بوو ئه‌و برازایه‌ی وه‌ک که‌ سه‌یکی گه‌وره‌ په‌روه‌رده‌ بکات، بۆیه‌ کردی به‌ به‌رپرسی ناوچه‌یه‌کی دیاری کراو له‌ نزیک حه‌له‌ب که‌ پێی ده‌وترا دیر سه‌معان، عومه‌ریش به‌ جوانی توانی سه‌رکردایه‌تی ئه‌و ناوچه‌یه‌ بکات و ئه‌وه‌په‌ری چاکه‌ و دادپه‌روه‌ری به‌کاربه‌یتیت، تا ساڵی ۸۶ کۆچی وه‌ک والی و سه‌رکرده‌ی ئه‌و ناوچه‌یه‌ مایه‌وه‌.

عومه‌ر ده‌موچاویکی ئه‌سه‌مه‌ری هه‌بوو، جه‌سته‌ی که‌مێک لاواز بوو، ریشیکی زۆر جوانی هه‌بوو، ئێتر جوانیه‌کی به‌رچاوی هه‌بوو، سه‌ر به‌ بنه‌ماله‌ی ئومه‌ویه‌کان بوو، لای

هه‌موان خۆشه‌ویست بوو، چونکه زۆر راستگۆ و نهرمونیان بوو، نازاری که‌سی نه‌ده‌دا، هه‌ولێ ده‌دا یارمه‌تی هه‌موان بدات.

دوای ئه‌وه‌ی عه‌بدولمه‌لیکی مامی کۆچی دوایی کرد ئه‌وه‌بوو وه‌لید که ئامۆزای عومه‌ر بوو بوو به‌ خه‌لیفه‌ی موسلمانان، وه‌لیدیش خۆشه‌ویستی زۆری هه‌بوو بو عومه‌ری ئامۆزای، نه‌ک به‌س له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئامۆزای بوو، به‌لکو له‌به‌ر ئه‌وه‌ش که که‌سیکی زانا بوو و زۆر به‌پێز و چاکه‌کار بوو، بۆیه وه‌لید بریاری دا عومه‌ر بکات به‌ به‌رپرسی شاری مه‌دینه‌ی خۆشه‌ویست، پاش ئه‌وه‌ی عومه‌ر بوو به‌ والی و به‌رپرسی ئه‌و شاره‌ توانی زۆر سه‌رکه‌وتوو بی‌ت و هه‌موان لێی رازی بوون، خه‌لیفه وه‌لید بریاری دا ناوچه‌ی تانیفیش بخاته ژێر ده‌ستی عومه‌ره‌وه.

عومه‌ر مه‌رجی دانا‌بوو که نایب‌ت سته‌م له‌ که‌س بکات و به‌ دادپه‌روه‌ری بجوولێته‌وه، هه‌روه‌ها بپرات بوو چه‌جی مالمی خوای گه‌وره و چه‌ج بکات، عومه‌ر خه‌یرا له‌ مه‌دینه بریاری دا کۆمه‌لێک له‌ زانایان کۆ بکاته‌وه تا له‌ هه‌موو شتیکدا راویژیان پێ بکات، بۆیه ئه‌نجومه‌نی راویژی دامه‌زراند که تیایدا ده‌ زانا به‌شدار بوون، ئیتر له‌ هه‌موو شتیکدا راویژی ده‌کرد پێیان، به‌وه‌ش نه‌یده‌هه‌نشت هه‌چ شتیک به‌ پێچه‌وانه‌ی شه‌ریعت بی‌ت، هه‌م به‌وه خوای گه‌وره رازی ده‌بی‌ت و هه‌م به‌نده‌کانیش رازی ده‌بوون به‌و دادپه‌روه‌ری و لی‌زانیه‌ی، عومه‌ر تا سنایی ۹۲ کۆچی وه‌ک والی مه‌دینه مایه‌وه‌و خزمه‌تیکی بی‌ وینه‌ی پێشکه‌ش کرد.

عومه‌ر په‌که‌مجار که ئه‌و ده‌ زانا‌یایه‌ی بانگ کرد تا ئه‌و کاره‌یان پێ بسپێرێت پێی وتن من بوو کارێک بانگم کردون که له‌سه‌ری پاداشت وه‌رده‌گرن و پێکه‌وه له‌سه‌ر چه‌ق یارمه‌تی په‌که‌تر ده‌ده‌ین، ئه‌مه‌وی چی بپاریک بده‌م رای ئێوه‌ی له‌سه‌ر بی‌ت، ئه‌گه‌ر

بینیتان که سێک سته‌می لێ کرا یان که سێکی سته‌مکارتان بینی ئاگادارم بکه‌نه‌وه،
ئه‌وانیش رازی بوون و نزای خێریان بۆ کرد له‌سه‌ر ئه‌وه‌له‌ جوانه‌ی.

عومه‌ر له‌و ماوه‌یه‌دا مزگه‌وته‌ی پێغه‌مبه‌ری (ﷺ) نوێ کرده‌وه‌و فراوانی کرد،

دوای ئه‌وه‌ی وه‌لیدی خه‌لیفه‌ی موسلمانان و ئامۆزای عومه‌ر مردو له‌ شوێنیدا
سوله‌یمانی برای بوو به‌ خه‌لیفه‌ که ئه‌ویش ئامۆزای عومه‌ر بوو، خه‌لیفه‌ی نوێ بپاری
دا له‌به‌ر چاکی و زانایی و به‌هێزی عومه‌ر و رازی بوونی خه‌لک لێ عومه‌ر بکات به
وه‌زیری خۆی.

سوله‌یمان هێنده‌ متمانه‌ی هه‌بوو به‌ نیازی پاک و زانایی عومه‌ر که بوو به‌ خه‌لیفه
عومه‌ری بانگ کرد و وتی تۆ ده‌زانیت من بوم به‌ خه‌لیفه‌ و منیش زۆر شاره‌زا نیم و
زانستم که‌مه، جا تۆ چیت پێ باش بوو فه‌رمان بکه‌ با وابێت و وا بکه، عومه‌ریش
هه‌موو شته‌کانی راست ده‌کرده‌وه‌و خه‌لیفه‌ش رازی بوو به‌ بپاره‌کانی.

عومه‌ر هه‌میشه‌ ده‌یوت ئه‌گه‌ر بۆ سه‌رخستنی ئایینی خواو پاراستنی له‌سه‌ر راستی
و رێ نه‌دان به‌ تێکدانی ئیسلام پێویست بکات هه‌ر چاره‌و پارچه‌یه‌ک گۆشت له‌ شهم
بکه‌نه‌وه‌ تا هه‌موو له‌ شهم پارچه‌ پارچه‌ بکه‌ن ئاماده‌م وام لێ بێت و هه‌یچیش پێی
دلته‌نگ نابم.

جاریک خه‌لیفه‌ له‌گه‌ڵ عومه‌ردا هه‌جیان ده‌کرد، خه‌لیفه‌ به‌ عومه‌ری وت سه‌یری ئه‌و
هه‌موو خه‌لکه‌ که به‌س خوا ئه‌زانیت ژماره‌یان چه‌نده، عومه‌ر پێی وت ئه‌وانه‌ ئه‌مڕۆ
له‌ژێر ده‌ستی تۆدان، به‌لام سه‌به‌ی له‌روژی دوایدا هه‌موویان له‌ تاو خۆیان ده‌بن به
نه‌یارو نارازی لێت، خه‌لیفه‌ که ئه‌وه‌ی بپه‌رکه‌وته‌وه‌ ده‌ستی کرد به‌ گریان.

عومەر له سهرده‌می خیلافه‌تیدا زۆر دادپه‌روه‌ر بوو و هه‌رده‌م ده‌چوو به‌ ده‌م کیشی‌ه‌ی خه‌لکه‌وه‌، نه‌یده‌ه‌یشت سه‌مه‌کاران به‌وه‌ینه‌وه‌و مافی لێ ده‌سه‌ندنه‌وه‌، پالپشتی هه‌ژاران و سه‌مه‌کاران بوو، زانایانی کۆده‌کرده‌وه‌و راویژی پێ ده‌کردن و داوای ده‌کرد هه‌ر سه‌مه‌یکیان بینی پێی بلێن و ناگاداری بکه‌نه‌وه‌ تا هه‌موان پیکه‌وه‌ سه‌مه‌که‌ نه‌هێلن، هه‌موو خۆشیه‌کانی یانی خۆی واز لێ هه‌ینابوو بۆ ئه‌وه‌ی بتوانی خۆشی ببه‌خشیت به‌ خه‌لکه‌و ناشتی و ئارامی ولات بگریته‌وه‌، له‌ سهرده‌می ئه‌ودا خه‌لکانیکی زۆری بپیاوه‌رپ موسلمان بوون.

ئێتر هه‌ینده‌ خه‌لکی له‌ خۆشی و شادمانیدا بوون که‌ جارێکیان زه‌کاتیان هه‌ینا عومەر فه‌رمانی کرد دابه‌ش بکریت به‌سه‌ر ئه‌و هه‌ژارانه‌دا که‌ ماون، ئه‌وانیش وتیان ئه‌ی سه‌رکرده‌ی موسلمانان هه‌یج هه‌ژار نه‌ماوه‌ ئه‌وه‌ی هه‌ژار بوو هه‌ینده‌ی پێ به‌خشاوه‌ که‌ ده‌وله‌مه‌ند بووه‌، عومەر وتی ده‌ی برۆن به‌و پاره‌یه‌ ژن به‌ینن بۆ گه‌نجان، وتیان ئه‌وه‌شمان کردووه‌، وتی ده‌ی کێ قه‌رزاره‌ به‌و پاره‌یه‌ قه‌رزه‌که‌ی بده‌نه‌وه‌، وتیان ئه‌وه‌شمان کردووه‌و هه‌یشتا پاره‌ ماوه‌ته‌وه‌، وتی ده‌ی سه‌یری ناموسلمانه‌کان بکه‌ن کامیان قه‌رزار بوو قه‌رزه‌که‌ی بده‌نه‌وه‌، ئه‌وه‌شیان کرد هه‌ر پاره‌ مایه‌وه‌، وتی ده‌ی به‌خشش بده‌ن به‌ زانایان، ئه‌وه‌شیان کرد هه‌ر مایه‌وه‌، ئه‌مجار فه‌رمانی کرد وتی برۆن دانه‌ویله‌ بکرن و به‌سه‌ر شاخه‌کاندا بلاری بکه‌نه‌وه‌ تا بالنده‌کانیش تیر بن.

جارێک عومەر زۆر چه‌زی له‌ سیو بوو، وتی خۆزگه‌ سیویکم هه‌بوایه‌، که‌ سێک هه‌ستا و سیویکی هه‌ینا، عومهریش وتی ده‌ی ئه‌و سیوه‌ ببه‌ بۆ قلاته‌ که‌س و سه‌لامی ئێمه‌ی پێ بگه‌یه‌نه‌، کابرا وتی ده‌ی خۆ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) دیاری وه‌رده‌گرت، عومەر وتی ئه‌وه‌ بۆ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) دیاری بوو، به‌لام بۆ ئێمه‌ ئه‌مڕۆ به‌رتیله‌، بۆیه‌ نه‌بخوارد و خۆی پاراست له‌ و گومانه‌و ئه‌و چه‌زه‌ی نه‌هه‌ینایه‌دی.

رۆژانی هه‌ینی ئیمامی عومەر خۆی وتاری دهدا بۆ موسلمانان، بۆ نوێژه‌کانی تریش خۆی به‌رنوێژی ده‌کرد، کۆتا وتاریشی له‌ مزگه‌وتی ئومه‌وی پیشکesh کرد، له‌ وتاره‌که‌یدا وتی ئیوه هه‌روا دروست نه‌کراون و هه‌رواش به‌ره‌لا نه‌کراون، به‌لکو ده‌گه‌رینه‌وه بۆ لای خوا تا خوای گه‌وره چاک و خراپ جیا بکاته‌وه، قورپه‌سه‌ر نه‌وه‌ی له‌ ره‌حمه‌تی خوا ده‌ربچیت... ده‌ی به‌نده‌کانی خوا له‌ خوا بترسن پیش نه‌وه‌ی به‌مرن، من که ئه‌مه ده‌لێم وا ده‌زانم که‌ستان هه‌نده‌ی من تاوانبار نیه، به‌لام توبه‌ ده‌که‌م و ده‌گه‌ریمه‌وه بۆ لای خوای گه‌وره.

ئه‌وه کۆتا وتاری ئیمامی عومەر بوو و دوا‌ی ئه‌وه نه‌خۆش که‌وت تا ئه‌وه‌بوو دوا‌ی چه‌ند رۆژیک له‌ ساڵی ۱۰۱ کۆچی له‌ دیمه‌شق وه‌فاتی کرد و ته‌رمه‌که‌شی براهیه‌وه بۆ به‌که‌م شوینی ده‌سه‌لاتی که‌ دیر سه‌معان بوو.

بەند و وانە

دەبیت هەمیشە حەز بە زانست و کاری چاکە بکەین، چونکە مۆفد بە زانست و بە کاری چاکە دەتوانیت خوای گەرە لە خۆی رازی بکات و سوودی زۆریش بگەیهنیت بە خەلک، دەبینین خەلیفە عومەری کۆری عەبدولعەزیز لە بەر ئەوەی هەم زانستی زۆری پێ بوو و هەم حەزی بە کاری چاکە دەکرد خۆشی و بەختە وەرێکی زۆری بە خشی بە موسلمانان.

مندالی ژیر و خواناس هەمیشە هەول ددەات هاریکاری باوک و دایکی بیت و چاکەیان بپرێخاتەو، ئەو خۆشەویستی نیه لە پێناو حەسانە وەیاندا کاری چاکیان بپرێخەیتەو، هەرچەندە خەلیفە عومەر زۆر ماندوو بوو بەلام عەبدولمەلیکی کۆری باوکی راجلەکاند و تێی گەیاند هەرچەندە ماندوو بەلام مادەم پۆستەکی گەرەیه دەبیت بچیت بە دەم کاری خەلکەو ئەوەک بمریت و فریای کاری خەلک نەکەویت.

راویژکردن بە زانایان کاریکی زۆر گرنگە و پێویستە لە هەر شتێکدا پرس و راویژ بە زانایان بکەین، چونکە زانایان بەهۆی ئەو زانستە پێیانە دەزانن باشترین و خراپترین شتەکان چین، بۆیه کاتی رای ئەوان وەرەدەگرین چاکترین شت دەزانین و دەتوانین چاکترین کار جێ بە جێ بکەین.

مردن لە بەردەم هەمووماندا بە هەمووان دەبیت بمرین، بۆیه دەبیت لەبیری نەکەین و خۆمان نامادە بکەین بۆ دواي مردن، چونکە ژيانى دنیا کاتیه و شوینی ئەو بە چاکە کۆبکەینەو بە رۆژی دوايی تا بەهەشت ببیتە شوینی هەمیشە بیمان، بەلام زۆر کەس هەن و دەژین و دەزانن هەرگیز نامرن تا ئەوەی کتوپر مەرگ رێیان پێ دەگریت و بێ هیچ چاکەیهک ئەم دنیا بە جێ دەهێلن.

.....

که‌سانی گه‌وره و خواناس هه‌میشه ئاماده‌ن له‌پێناو ئایینی خوادا مالّ و سامان و گیانی خۆیان به‌خت بکه‌ن، وه‌ک ده‌بینین ئیمامی عومه‌ر ئاماده‌بوو هه‌موو جه‌سته‌ی پارچه‌پارچه بکه‌ن به‌س ئایینی خوا سه‌رکه‌وێت و لاری و تاوانه‌کان نه‌مێنن.

پێویسته‌ خۆمان بپاریزین له‌ هه‌رام و له‌ هه‌موو شتێکدا به‌ گوێی ئاره‌زووه‌کانمان نه‌که‌ین، نه‌ک وه‌ک که‌سانێک بێن هه‌رچییان چه‌ز لێ بوو بیکه‌ن یان ببخۆن و گوێ نه‌ده‌ن به‌ هه‌رام، به‌لکه‌ هه‌رچیه‌ک هه‌لال نه‌بێت با زۆریش چه‌زی پێ بکه‌ین ده‌بێت به‌ هه‌یج جوړێک نزیکێ نه‌که‌وینه‌وه، وه‌ک چۆن ئیمامی عومه‌ر کاتی گومانی هه‌بوو له‌وه‌ی ئه‌و سیوه‌ بۆ ئه‌و هه‌لال بێت نه‌بخوارد و ناردی بۆ که‌سیکی تر.

پرسیاره کان

۱. گرنگی شاری مه دینه چیه؟
۲. عومری کورپی عه بدولعه زیز چی عومری کورپی خه تتابه؟ له چیدا له یه که ده چوون؟
۳. عومر له کوی له دایک بوو؟
۴. ژیا نی مندالی عومر چۆن بوو؟
۵. باسی ده سه لاتی عومر بکه له مه دینه.
۶. په یوه ندی نیوان عومر و خه لیفه عه بدولمه لیک چۆن بوو؟
۷. عومر داوای کرد له کار به دهستان نه و سامانه ی له زه کات وه رگه رابوو چی لی بکه ن؟
۸. به سه رهاتی عومر و کوره که ی باس بکه کاتی چوویه وه بۆ ماله وه.
۹. عومر له کۆتا وتاریدا چی وت به موسلمانان؟
۱۰. نه م چیرۆکه باس بکه بۆ خوشه ویست ترین که سی خۆت.

ئیمامی ئەحمەد

مندالانی ئازیز و چاوگەش، ئەو‌هی لێرەدا دەمانه‌وێت باسی بکەین ژێانی یەکیکە لەو زانا گەورانه‌ی ئیسلام کە تا ئەم‌ڕۆش بە‌شێکی زۆری موسلمانانی جیهان بە‌پێی نووسین و فەتواکانی ئەو دە‌ج‌و‌ولێنه‌وه‌و سوودی زۆریان وەرگرتووه‌ له‌ زانستی پڕ سوودی ئەو زانایه‌، ئەویش هه‌موو زانستی خۆی له‌ قورئانی پێرۆز و فەرمووده‌کانی پێغه‌مبەری خواوه (ﷺ) وەرگرتووه‌، ئەو‌ه‌شی لای زانایان و مامۆستاکانی وەرگرتووه‌و دواتر هه‌ولێ زیاتری داوه‌و زانیاری زیاتری په‌یدا کردووه‌و توانیویه‌تی خزمه‌تیکی گه‌وره‌ پێشکەش به‌ موسلمانان بکات، ئەویش ئیمامی ئەحمەده‌.

ئەم زانایه‌ ناوی ئەحمەده‌و باوکێشی ناوی موحه‌ممەده‌، دایکێشی ناوی صه‌فیه‌یه‌، به‌لام ئیمامی ئەحمەد کاتی ناوی ده‌بری ده‌لێن ئەحمەدی کوپێ حه‌نبه‌ل نه‌وه‌ک بلێن ئەحمەدی کوپێ موحه‌ممەد.

پرسیار: بۆچی به‌ ئەحمەدی کوپێ حه‌نبه‌ل ناوی ده‌بن له‌کاتی‌کدا باوکی ناوی موحه‌ممەد بووه‌؟

وه‌لام: چونکه‌ باوکی سه‌ربازێکی موجاهیدی رێی خوا بووه‌ و زۆر ناسراو نه‌بووه‌، به‌لام باپیری ناوی حه‌نبه‌ل بووه‌ که‌ ده‌سه‌لاتداریکی باوه‌‌پداری ناسراو بووه‌، ئیتر بۆیه‌ کاتی ناوی ئیمامی ئەحمەد ده‌بریت به‌ ناوی باپیری‌وه‌ ناوی دینن نه‌ک به‌ ناوی باوکی‌وه‌.

ئەحمەد له‌ سالی ۱۶۱ کۆچی له‌ شاری به‌غداد له‌دایک بوو، کاتی له‌ سکی دایکیدا بوو باوک و دایکی له‌ شاری مه‌روه‌وه‌ کۆچیان کرد بۆ به‌غداد، ئیتر ئیمامی ئەحمەد له‌وێ له‌دایک بوو، ئەمه‌ش ده‌رفه‌تیکی باش بوو تا له‌وێ گه‌وره‌ زاناکانی ئیسلام بناسیت چونکه‌ ئەو کات به‌غداد پایته‌ختی ده‌وله‌تی ئیسلامی بوو.

هەر له تهمه‌نی مندالیدا بوو که باوکی کزچی دوایی کرد، ئیتر ئەحمەد ژیانیکی هه‌تیوانه‌و بی باوکی به‌سه‌ر برد و دایکی باوه‌رداریشی هه‌ولی ده‌دا قه‌ره‌بووی نه‌بوونی باوکی بکاته‌وه به‌وه‌ی رۆلی دایکێک و باوکی‌کیشی بۆ ببینیت، بۆیه ژیا‌نی سه‌ره‌تاو مندالی ئەحمەد پڕ له‌ ناره‌حه‌تی بوو.

به‌لام ئەوه نه‌بوویه به‌ربه‌سته‌ی به‌رده‌م ئەحمەد، به‌لگه‌ر ئەو زۆر هه‌زی ده‌کرد به‌ زانست، بۆیه خێرا چوویه خه‌مه‌ت مامۆستا‌یان و وان‌ه‌ی ده‌خویند له‌لایان، ئەوه‌بوو هه‌موو قورئانی پیرۆزی خویند و له‌به‌ری کرد، زانستیکی زۆری ئیسلامی خویند، ئینجا ئیتر به‌ره‌به‌ره‌ بریاریدا بئه‌ویته‌ له‌به‌رکردنی فه‌رمووده‌ شیری‌نه‌کانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، بۆ ئەوه به‌رده‌وام ده‌چوو بۆ لای مامۆستا‌کانی.

ئیمامی ئەحمەد بۆ وه‌رگرتنی فه‌رمووده‌ شاره‌ جیا‌جیا‌کانی عێراق گه‌را، هه‌روه‌ها چوو بۆ یه‌مه‌ن تا له‌وێ له‌ مامۆستا‌کانی فه‌رمووده‌ی ئەو و لات‌ه‌ فه‌رمووده‌ وه‌ریگریت، هه‌روه‌ها چوو بۆ مه‌که‌که، له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا چوو بۆ ولاتی شام، به‌ئێ ئەحمەد ئەو هه‌مووه‌ شوینانه‌ی ده‌کرد ته‌نها بۆ ئەوه‌ی فه‌رمووده‌کانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ببیستیت و بیان‌نووسیت‌ه‌وه‌ وه‌ریان بگریت، زۆر‌جار به‌شێکی زۆری ئەو سه‌فه‌رانه‌ی به‌ پیاده‌ ده‌کرد، چونکه‌ پاره‌ی که‌می هه‌بوو و توانای ئەوه‌ی نه‌بوو به‌ دلی خۆی پاره‌ خه‌رج بکات و به‌ ئیسرا‌حه‌ت بپوات، ئەو ده‌یزانی ئیش‌گه‌ردن باشه‌، به‌لام بریاری دا‌بوو له‌بری ئەوه‌ی ئیش‌ بکات کاته‌که‌ی بدات به‌ بواری فه‌رمووده‌ تا بتوانیت ببیته‌ زانا‌یه‌کی گه‌وره‌ و له‌ داها‌توودا سو‌دیکی زۆر بگه‌یه‌نیت به‌ موس‌لمانان، به‌وه‌ هه‌م چاکه‌ زیاد ده‌کات بۆ باوکی و دایکی له‌به‌ر ئەوه‌ی ئەوان وا به‌ موس‌لمانی په‌روه‌رده‌یان کردووه‌، هه‌م چاکه‌که‌ بۆ خۆیشی ده‌میت‌نیت‌ه‌وه‌، هه‌م زانسته‌که‌شی ده‌بیته‌ مایه‌ی خێرو خۆشی و سوود بۆ خه‌لکی تر، ته‌نانه‌ت بۆ ئەوانه‌ش که‌ دوا‌ی مرده‌نی خۆی دیته‌ دنیا.

ئیمامی ئەحمەد هێندە حەزی هەبوو بە وەرگرتنی زانست کە بە یانی زۆر زوو خۆی ئامادە دەکرد و دەچوو بۆ لای مامۆستاکانی، ئیتر جاری وا هەبوو دایکی جله‌کانی ئەحمەدی دەشاردەوه بۆ ئەوهی ئەوه‌نده زوو نەپوات، بە ئەحمەدی دەوت کۆپی شیرینم پەلە مەکن با مامۆستاكانت لەخەو هەستن ئینجا برۆ.

ئیمامی ئەحمەد خۆیندکاریکی زیرەکی ئیمامی شافیعی بوو، ئیمامی شافیعی شافیعی ئه‌وی زۆر خۆش دەویست و ریزی دەگرت، تەنانەت هێندە خۆشی دەویست لە سەفەریکی بۆ مەككە‌ی پیروز لەگەڵ ئیمامی ئەحمەدو کەسیکی تر بە یەك‌وه چوون.

ئیمامی شافیعی زۆر سەرسام بوو بە زانستی ئیمامی ئەحمەد هەرچەندە ئەحمەد خۆیندکاری بوو، تەنانەت جاریک دوا‌ی ئەوه‌ی ماوه‌یه‌کی زۆر نەیدیبوو داوای کرد لە ئەحمەدی خۆیندکاری ئەگەر فەرمووده‌یه‌کی صەحیحی لای مامۆستایەك بەدی کرد پێی بلێت تا ئەویش بچیت وەری بگریت، واتە مامۆستا‌کە‌ی پێی عەیب نەبوو زانستی لە خۆیندکارە‌کە‌یه‌وه فێر ببیت، چونکە ئەو کەسانە مەبەستیان ناویانگ و قسە‌ی خەلک نەبوو، بە‌لکو ئەوه‌ی لایان گرنگ بوو رەزامەندی خوای گەوره بوو، ئەوان مەبەستیان بوو سوود یگە‌یه‌نن بە خەلک و بە پوختی زانسته دروستە‌کانیان بخەنە بە‌رده‌ست.

ئیمامی شافیعی بپاریدا بچیت بۆ میصرو عێراق جی‌ بهێنیت تا سوود بگە‌یه‌نیت بە خەلکی میصریش، ئەوه‌بوو ئیمامی ئەحمەد به‌ئێنی پێدا بچیت بۆ لای مامۆستا‌کە‌ی لە میصر تا له‌ویش زانستی لی‌ وەر‌بگریت، بە‌لام هەر نەچوو.

پرسیار: بۆچی ئەحمەد به‌ئێنی دا بچیت بۆ لای ئیمامی شافیعی کەچی نەچوو؟
 وە‌لام: چونکە پارە‌ی نەبوو و نە‌یده‌توانی بپوات، ئیتر لە‌بەر ئەوه نەچوو نە‌وه‌ک لە‌بەر کە‌مه‌رخەمی.

لە‌و ماوه‌دا کە ئەحمەد خۆیندکار بوو سەربازانی موسڵمان نامە‌یان دە‌نووسی بۆ ژن و مندالە‌کانیان، هەندێ‌ له‌و ژنانە نە‌خۆیندە‌وار بوون، بۆ‌یه داوایان دە‌کرد لە ئەحمەد تا

نامه‌که‌یان بۆ بخوینیتته‌وه‌و وه‌لامی نامه‌که‌یان بۆ بنووسیت، ئه‌ویش سه‌ری داده‌نه‌واند تا گونا‌ه‌بار نه‌بیت به‌ سه‌یرکردنیان، هه‌رچه‌کیشیان بوتایه‌ که‌ شه‌رعی نه‌بویه نه‌یده‌نووسی بۆیان، چونکه‌ ئه‌و ئه‌و کاره‌ی له‌به‌ر خ‌وای گه‌وره‌ ده‌کرد، بۆیه نه‌یده‌ه‌یشت شتیک بنووسن بۆ هاوسه‌ره‌کانیان که‌ خ‌وای گه‌وره‌ نارازی بیت پئی.

ئه‌حمه‌د هه‌رچه‌نده‌ گه‌وره‌ ببوو و وه‌ک زانایه‌کی گه‌وره‌ش سه‌یر ده‌کرا، به‌لام مندالانی له‌بیر نه‌ده‌کرد و جار هه‌بوو یاری ده‌کرد له‌گه‌لیاندا تا دل‌یان خ‌وش بکات، ئه‌وه‌بوو جارێکیان نه‌عه‌له‌کانی گرت به‌ ده‌سته‌یه‌وه‌و له‌گه‌ل منداله‌کان رای ده‌کرد و یاری ده‌کرد، یه‌کێک له‌ که‌سه‌ گه‌وره‌کان وتی ئه‌حمه‌د تا که‌ی واز ناهینیت له‌ یاری کردن له‌گه‌ل مندالان؟ ئه‌ویش وتی تا ئه‌و رۆژه‌ی ده‌مرم واز ناهینم له‌ یاری کردن له‌گه‌ل مندالان.

ئیمامی ئه‌حمه‌د هه‌رچه‌نده‌ له‌ رووی ماددی‌وه‌ زۆر هه‌زار بوو به‌لام زۆر ده‌روونی به‌رز بوو و هیچی له‌ که‌س وه‌رنه‌ده‌گرت، ئه‌وه‌بوو جارێکیان گه‌نجیکی بانگ کرد و برێک پاره‌ی پێدا تا هه‌ندێ وه‌ره‌قه‌ی بۆ بکڕیت، گه‌نجه‌که‌ش وه‌ره‌قه‌کانی بۆ کپری و دواتر سه‌زی کرد یارمه‌تی ئه‌و ئیمامه‌ بدات چونکه‌ هه‌موو کاتی خ‌وای داناوه‌ بۆ زانست و خ‌زمه‌تکردنی خه‌لک، بۆیه‌ برێک پاره‌ی خسته‌ ناو وه‌ره‌قه‌کان و بریدی‌وه‌ بۆ ئیمامی ئه‌حمه‌دو خێرا چوو، کاتی ئیمامی ئه‌حمه‌د وه‌ره‌قه‌کانی کرده‌وه‌ بینی پاره‌یه‌کی تێدایه‌، خێرا پاره‌که‌ی هه‌لگرت و پرسیا‌ری کرد مالی ئه‌و کۆپه‌ له‌ کۆییه‌، کاتی پێیان وت له‌ کۆییه‌ چوو بۆ مالیان و پاره‌که‌ و کاغه‌زه‌کانیشی پێدا و گه‌راپه‌وه‌، هه‌رچه‌نده‌ گه‌نجه‌که‌ وتی خ‌و کاغه‌زه‌کانم به‌ پاره‌ی خ‌وت کپروه‌ که‌چی ئیمامی ئه‌حمه‌د کاغه‌زه‌کانیشی وه‌رنه‌گرت‌وه‌.

پرسیار: ئه‌ی ئیمامی ئه‌حمه‌د به‌ چی ده‌ژیا؟

وه‌لام: ئیمامی ئەحمەد لەلایەن باوکیەوه خانوویەکی بۆ بەجێ ماو، هەرەها کرێیەکی کەمی مانگانەشی بۆ بەجێ ماو، جارجارەش دەچوو کرێکاری دەکرد، هەرەها جاری وا هەبوو ناچار دەبوو لە هەندێ کەس قەرز بکات بەلام زۆر کەم قەرزێ دەکرد، جاری وایش هەبوو کە کەسێک کشتوکالەکە ی خۆی دەچنیەوه و ئینجا بەرەلای دەکرد، ئیمامی ئەحمەد دەچوو مۆلەتی وەرده‌گرت و ئەو پاشماوەی لەوێ بەجێ دەما کۆی دەکرده‌وه بۆ خۆی.

ئیمامی ئەحمەد لە تەمەنی چل سالی‌دا ژنی هینا، خوای گەرەش مندالیکی زیرەکی پێ بەخشین کە ناوی عەبدوڵا بوو، ئەو مندالەشی شوین پتی باوکی هەلگرت و فەرمووده‌ی وەرده‌گرت و بەرده‌وام لای باوکیشی وانە ی دەخویند و بێک فەرمووده‌ی لە باوکیەوه گێراوه‌ته‌وه.

ئیمامی ئەحمەد تووشی تاقیکردنەوه‌یه‌کی خوایی بوو، ئەویش ئەوه‌بوو دەسه‌لاتداری ئەو کاتە ی موسلمانان وا تیگەیه‌نرا بوو کە قورئانی پیرۆز دروستکراوی خوایه، بۆیه دەبوت دەبیت ئیمامی ئەحمەدیش وابلیت، بەلام ئەو رازی نەبوو ئەوه بلیت و دەبوت قورئان فەرمايشتی خوای گەرەیه، لەسەر ئەوه بەند کرا، ئەوه‌بوو ئازاریکی زۆر درا، بەلام ئیمامی ئەحمەد خۆراگر بوو و راکە ی خۆی نەگۆری، ئامادەش نەبوو بە موسلمانان بلیت دژی سەرکرده‌ی موسلمانان راپەرن بۆ ئەوه‌ی فیتنە و ئاژاوه نەکه‌ویته‌ ناو وڵاتی موسلمانانەوه، بەلام دواچار ئازاد کرا.

پاش ماوه‌یه‌ک ئیمامی ئەحمەد لە سالی ۲۴۱ کۆچیدا تووشی نەخۆشی بوو و تایەکی زۆری هەبوو، نیتەر خەلگی دەهاتن بۆ سەردانی، تەنانەت ئەوانەش ئازاریان داو بوو دەهاتن داوای گەردن ئازادیان لی دەکرد، تا ئەوه‌ی رۆژی مردنی هات.

.....

عه‌بدو‌لای کورپی لای بوو، بیستی باوکی ده‌یوت جارێ نا، وتی باوکه گیان نه‌وه چی ده‌لئیت؟ وتی کورپم نه‌وه شه‌یتانه ده‌لئیت نه‌حمه‌د تۆم له‌ده‌ست ده‌رچوو نه‌متوانی له‌خشته‌ت به‌رم، منیش وتم نا جارێ تا نه‌مرم رزگارم نابیت له‌ده‌ست پیلانی تۆ.

دو‌اجار ئیمامی نه‌حمه‌د به‌ باوه‌رداری گه‌رایه‌وه بو لای په‌یوه‌رداری و کۆچی دوایی کرد و موسلمانانیش ته‌واو دلگرانی دایگرتن و خه‌لکیکی زۆر زۆر نوێژیان کرد له‌سه‌ر ته‌رمه‌که‌ی به‌ جۆرێ تا نه‌و کاته‌ شتی وا نه‌بینرابوو، نه‌و رۆژه‌ش که وه‌فاتی کرد رۆژی هه‌ینی بوو، له‌ به‌غداد خرایه‌ ناو گۆر و زیاتر له‌ یه‌ک ملیۆن که‌س ناماده‌ بوون.

بەندوانە

نەبوونی باوک یان دایک شتیکی ناخۆش و ئازاربه‌خشە، بەلام ئەو نابیته بەرەست بۆ زیان و دەبیته بەو چۆک دانەدەین بەلکو کارتیک بکەین بیته مایه‌ی خیر بۆ ئەوانیش و بەردەوام نزایان بۆ بکەین، چونکە دەبینی پیغەمبەر (ﷺ) هەر بە مندالی دایک و باوکی لە دەست داوه، بەلام خۆراگر بووه تا خوای گەرە خیری میناوتە ریی، هەر وها دەبینن ئیمامی ئەحمەد بە مندالی باوکی مردوو، بەلام هەولیداوه تا بووه بەو زانا گەرەیه، بەو هەش چاکە‌ی زۆر چوو بەهۆی مندالە‌کەیه‌وه.

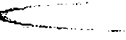
هەولدان بۆ زانست هەنگاوێکی زۆر گەرە و پڕ شانازیە و هەرگیز مرۆڤ لێی پەشیمان نابیت، چونکە هەم خوا پێی ناخۆشه و هەم هەمو دروستکاروکانی تری خوای گەرە نزای خیر دەکەن بۆ ئەو کەسە، هەم لای بەندەکانی خواش خۆشه‌ویست دەبیته و خەلکیش بە ریز و گەرە‌ییه‌وه سەیری دەکەن، مرۆڤی زانا هەمیشە دەبیته مایه‌ی خیر بۆ دەورووبەرە‌کە‌ی.

دەبیته خویندکار زۆر ریزی مامۆستای بگریته و بە چاوی گەرە‌ییه‌وه سەیری بکات چونکە مامۆستا‌کە‌ی زانستی پێی بەخشیوه کە ئەو هەش چاکترین شتی‌کە کەسێک ببەخشیت بە کەسێک، بۆیه دەبیته نرخی بزانیته و لەبەرچاوی بیته ئەو مامۆستا‌یه ئەو‌ئەندە ئەوی خۆش ویستوو هەزی کردوو چی دەزانیته بە ئەویشی بلایت و ئەویش فێر بکات.

ئەگەر خویندکاریک شتیکی باشی زانی با بە ریزه‌وه بە مامۆستا‌کە‌ی بلایت و ئەو هیچ عەیب نیه وەک چۆن ئیمامی شافعی داوای کرد لە خویندکاره‌کە‌ی خۆی ئیمامی

.....
ئەحمەد تا ئەگەر فەرموودەیه‌کی سه‌حیحی زانی لای کەسێکە پێی بلێت تا بچیت بۆی
ئەگەر تەنانە لە ولاتانی دووریش بێت.

دەبیئت هەمیشە وریای ناشتی و خوشی موسلمانان بێن و خۆمان بپاریزین لە فیتنە و
نازاوه نانه‌وه وەك چۆن ئیمامی ئەحمەد هەرچە‌نده بە‌ندیش کرابوو کە چی نە‌یده‌ه‌یشت
بە‌هۆی ئە‌وه‌وه موسلمانان ک‌ی‌شه بکە‌و‌یته ن‌یوانیانە‌وه.

پرسیاره‌کان

۱. بۆچی ئیمامی ئەحمەد بە کۆری حەنبەل ناسراوه؟
۲. ئیمامی ئەحمەد له سالی چەند و له کوی له‌دایک بوو؟ ئەی له‌سالی چەند
وه‌فاتی کرد؟
۳. پەيوه‌ندی نیاوان ئیمامی ئەحمەد و ئیمامی شافعی چۆن بوو؟
۴. بۆچی ئیمامی ئەحمەد بە‌ئینە‌کە‌ی خۆی له‌گە‌ڵ ئیمامی شافعی نه‌برده‌ سه‌ر
که‌ به‌ئینی دابوو بچیت بۆ میصر بۆ لای؟
۵. بۆچی ئیمامی ئەحمەد خرایه‌ به‌ندیخانه‌وه؟
۶. شەیتان له‌ کاتی مردنی ئیمامی ئەحمەددا چی پێ‌وت؟ ئیمامی ئەحمەد چۆن
وه‌لامی دایه‌وه؟
۷. ئەم چیرۆکه‌ باس بکه‌ بۆ یه‌کێک له‌ خۆشه‌ویسته‌کانته‌.

ئیبین مه‌نده

له ولاتی ئیتراندا شاریکی جوان و رازاوه هه‌بوو، شاری باوه‌پداران و زانایانی ئیسلاام، شاریک به‌رده‌وام زانای پی ده‌گه‌یاند تا خزمه‌تی په‌یامی خوا بکه‌ن، ئه‌ویش بریتی بوو له ئه‌صفه‌هان.

سالانیکی زۆر له‌مه‌وبه‌ر که نزیکه‌ی هه‌زار سال له‌مه‌وبه‌ر ده‌کات بنه‌ماله‌یه‌ک له‌و شارهدا ده‌ژیان که ناسرابوون به بنه‌ماله‌ی ئیبین مه‌نده، بنه‌ماله‌یه‌ک بوون زۆر باوه‌پدار و زانا بوون، هه‌موویان ته‌مه‌ن و ژیا‌نی خۆیان سه‌رقال ده‌کرد به زانستی فه‌رمووده‌وه‌و لای زانایانی خۆیان و ده‌ره‌وه‌ش فه‌رمووده‌کانی پیغه‌مبه‌ری خویان ده‌بیست و وه‌ریان ده‌گرت و ده‌یاننوسییه‌وه‌و ده‌یانوتنه‌وه‌و بو خه‌لکی تا راستیه‌کانیان تی بگه‌یه‌زن.

یه‌کێک له زاناکانی ئه‌و بنه‌ماله‌یه‌ ناوی ئیسحاق بوو، ئیسحاق برایه‌کیشی هه‌بوو که زۆر زانا بوو و وان‌ی ده‌وته‌وه‌ به خه‌لک.

ئیسحاق زانای ناسراوی بواری فه‌رمووده بوو، که گه‌یشته کاتی خۆی ژنی هینا و خوای گه‌وره‌ش پاش ماوه‌یه‌ک مندالیکی جوان و زیره‌کی پی به‌خشین.

پرسیار: ئه‌و منداله‌ که‌ی له‌دایک بوو؟

وه‌لام: ئه‌و منداله‌ له‌ سالی ۳۱۰ کۆچی له‌دایک بوو.

پرسیار: ئه‌و منداله‌ ناوی چی بوو؟

وه‌لام: ئه‌و منداله‌ ناوی موحه‌مه‌د بوو، به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی دواتر زۆر زیره‌ک و زانا ده‌رچوو هه‌ر به‌ ناوی بنه‌ماله‌که‌یه‌وه‌ ناسراوه‌و خه‌لکی که ناوی ده‌به‌ن پیتی ده‌لێن ئیبین مه‌نده.

دایک و باوکی هه‌ر له مندالییه‌وه‌ که‌وتنه‌ نازکێشان و په‌روه‌رده‌کردنی ئه‌م مندالیان، وه‌ک چۆن دایکی شیریی پی ده‌دا باوکیشی زانستی پی ده‌به‌خشی، ئیتر بوو به مندالیکی زیره‌ک و شاره‌زا.

ئێبێن مەندە تەمەنی هەشت ساڵ بوو کە فەرموودە‌ی لە باوکی وەرگرت و کەوتە گەپانی ورد بە دوا‌ی زانستدا، ئیتر رۆژانە دەچوو لای باوکی وانه‌ی دەخویند، دواتر دەچوو بۆ لای مامیشی کە ئەویش زانایەکی گەوره‌ بوو وانه‌ی دەخویند، دواتریش فەرموودە‌کانی بە لەبەرکردنەوه‌ دەوتەوه‌ تا لەبیری نەچنەوه‌.

لەبەر ئەوه‌ی باوکی زانایەکی ناسراو بوو بۆیه‌ زۆریه‌ی زاناکانی شارە‌کە تێکە‌ڵییان دەکرد، ئەمە دەرڤە‌تێکی باش بوو بۆ ئێبێن مەندە تا ئەو زانایانە بناسیت و زانستیان لێ وەرگیریت، هەر بۆیه‌ باوکی داوا‌ی کرد لەو زانایانە تا وانه‌ بڵێنەوه‌ بە کۆرە‌که‌ی، ئەوانیش رازی بوو.

ئیتێر ئێبێن مەندە رۆژانە دەچوو بۆ لای ئەو زانایانە و فەرموودە‌ی لەوان دەبیست و زانستی تریشی وەرده‌گرت، خویندکاریکی زیرە‌ک بوو، پێویستی نە‌ده‌کرد مامۆستا‌کانی بە زۆر بیبە‌نەوه‌ بۆ وانه‌خویندن، بە‌لکۆ خۆی بە خۆشحالیه‌وه‌ رۆژانە خۆی ئاماده‌ دەکرد و دەچوو وانه‌که‌ی دەخویند، چونکە ئەویش ئاواتی ئەوه‌ بوو بیته‌ زانایەکی گەوره‌ و خە‌لکی فێری چاکە‌کاری بکات و کێشه‌ی خە‌لک چاره‌سه‌ر بکات و مندالان و گەنجانی دەوری خۆی پێ بگه‌یه‌نیت.

دوا‌ی ماوه‌یه‌ک کە زانستی چاکی لە مامۆستا‌کانی وەرگرت، ئێبێن مەندە بپاری دا بچیتە دەرە‌وه‌ی ولاتی خۆی تا زانست لەوانیش وەرگیریت، کۆل و باری بچوکی خۆی پێچایه‌وه‌ و کەوتە پێ بۆ دەرە‌وه‌ی ولاتان، ئیتر هیندە گە‌را تا نزیکه‌ی هه‌زارو‌هه‌وت سەد مامۆستای بیینی و لە خزمه‌تیاندا وانه‌ی خویند، لەو ماوه‌دا ئێبێن مەندە بۆ وەرگرتنی زانست هەر یه‌ک لەم شوینانه‌ی کرد:

(ئەسکە‌نده‌ریه‌، ته‌رابلوس، بوخارا، به‌غداد، بیت المقدس، به‌یرووت، بیکه‌ند، تننيس، حيمص، ديمه‌شق، صيدا، تروس، غه‌زّه، قولزوم، قيساريه، كوفه، مەرو، ميسر، مەككە، نەيسابور، هه‌مه‌دان).

ئێبێن مهنده كه كاتى خۆى هات ژنى هێنا، ناوى ژنه‌كەشى بریتى بوو له ئەسما، ئەویش ئافره‌تێكى خواناس و شارەزا بوو، خۆى گه‌وره‌ش چوار مندالی به‌خشی به‌و خێزانه، هه‌رچوار منداله‌كەشى زانا و كەسى هه‌لکه‌وته ده‌رچوون و شوین پێى باوكى خۆيان گرتە‌به‌ر له وه‌رگرتنى زانستدا، دواتر كه ئەوانیش مندالیان بوو هه‌ر وه‌ك باوكیان كه‌وتنه په‌روه‌رده‌کردنى منداله‌كانیان و هه‌موو منداله‌كانیان بۆ دواڕۆژ بوون به زانای گه‌وره، واته بنه‌ماله‌كەیان هه‌موویان وا په‌روه‌رده ده‌كران ده‌بوون به زانای گه‌وره و خواناس.

پرسیار: ناوى منداله‌كانى چى بوون؟

وه‌لام: ناوى منداله‌كانى بریتى بوون له (عه‌بدوره‌حمان، عه‌بدولوه‌هاب، عوبه‌یدوللا، عه‌بدوره‌حیم).

ئێبێن مهنده هێنده زانایه‌كى گه‌وره ده‌رچوو كه زاناكانى تر زۆر سه‌رسام بوون پێى، ده‌بینین ئیبراهیمی ئەصفه‌هانی كه مامۆستایه‌كى ئێبێن مهنده بوو باسى ئێبێن مهنده‌ى ده‌کردو ده‌یوت (كه‌سى وه‌ك ئێبێن مهنده‌م نه‌دیوه).

هه‌روه‌ها ئەبوو ئیسماعیلی ئەنصاری كه زانایه‌كى گه‌وره بوو سه‌باره‌ت به ئێبێن مهنده ده‌یوت (ئێبێن مهنده گه‌وره‌ى كه‌سانى سه‌رده‌مى خۆى بووه).

ئێبێن مهنده هه‌میشه موسلمانانى ئاگادار ده‌كرده‌وه له هه‌له‌ى خه‌لكى گومرا و نه‌زان و راستیه‌كانى روون ده‌كرده‌وه، ئەوانه‌ى به ئاره‌زووى خۆیان باسى ئیسلامیان ده‌کرد به‌رده‌وام له لایه‌ن ئێبێن مهنده‌وه وه‌لامیان ده‌درایه‌وه وه‌له و پیلانى پیسیان له‌ناو ده‌برا.

ئێبێن مهنده چه‌ندین كۆتیبى نووسی سه‌باره‌ت به ئایینی ئیسلام و بۆ خزمه‌تکردنى موسلمانان، هه‌ندیکیان روونکردنه‌وه‌ى به‌خواپه‌رستییان تێدا بوو، هه‌ندیکیان وه‌لامى ناراستیه‌كانى خه‌لكى گومرایان تێدا بوو، به‌كۆك له كۆتیه‌ دياره‌كانیشى تابه‌ت بوو به

باسی ژبانی هاوه‌لانی پیغه‌مبەر (ﷺ)، چونکه ئه‌و ده‌یزانی هاوه‌لانی پیغه‌مبەر (ﷺ) گه‌وره‌ترین که‌سان و مامۆستا بون که به‌وپه‌ری دلسۆزیه‌وه ئایینی ئیسلامیان گه‌یاندوه به‌مرۆقایه‌تی، بۆیه ده‌یویست ژبانی هاوه‌لان به‌هموان بگه‌یه‌نیت.

پرسیار: ناوی کتێبه‌که‌ی ئێین مه‌نده چی بوو که له‌سه‌ر هاوه‌لان نووسیبوو؟
وه‌لام: ناوی ئه‌و کتێبه‌ی نابوو (مه‌عریفه‌تو سه‌حابه) واته ناسینی هاوه‌لانی پیغه‌مبەر (ﷺ).

به‌ره‌به‌ره ئێین مه‌نده پیر بوو تا ئه‌وه‌ی کاتی ئه‌وه هات خوای گه‌وره بیگه‌رینیته‌وه بۆ لای خاوی، واته ئیتر ده‌بوو دنیا جی به‌یالی و بمریت، ئه‌وه‌بوو له‌ ته‌مه‌نی ۸۵ سالی‌دا کۆچی دوا‌یی کرد.

په‌ند و وانه

- ده‌بیته‌هه‌میشه به دوی زانستدا بگه‌په‌ین و هه‌ولّ بده‌ین مامۆستای شاره‌زا په‌یدا بکه‌ین و داوایان لی بکه‌ین تا زانستمان پی ببه‌خشن تا ئیمه‌ش بیینه زانا و خزمه‌ت بکه‌ین به‌خه‌لک.
- له ناو ئیسلامدا هه‌موو نه‌ته‌وه‌کان جی‌یان ئه‌بیته‌وه‌و قبولّ کراون، ئیتر له‌خواترسان به‌پپی ره‌نگ و نه‌ته‌وه‌ نیه، به‌لکو ئه‌وه‌ی بنه‌په‌ته له ئیسلامدا له‌خوا ترسان و په‌یره‌وی جوانتری په‌یامی ئیسلامه، بۆیه هه‌یج کات ئیسلام جیاوازی ناکات له‌نیوان کورد و عه‌ره‌ب و تورک و فارس و ئینگلیز و هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌کی تردا، به‌لکو جیاوازیه‌که له‌سه‌ر ئه‌وه‌یه کامیان کاری چاکه زیاتر بکات.
- پی‌ویسته زۆر خۆمان سه‌رقالّ بکه‌ین به‌ ژیا‌نی هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و په‌ند و وانه له ژیا‌نیان وه‌ریگرین و باسیشی بکه‌ین بۆ ده‌وره‌به‌رمان.
- ده‌بیته‌هه‌ر که‌س هه‌له‌ی کرد به‌ دلسۆزی و ژیرانه هه‌له‌که‌ی بۆ راست بکه‌ینه‌وه به‌ جۆرێک که نه‌بیته هۆکاری ئابرووبه‌ردنی، به‌لام ئه‌گه‌ر هه‌ر سوور بوو له‌سه‌ر هه‌له‌که‌ی ده‌بیته چواره‌وره‌رمان ئاگادار بکه‌ینه‌وه له‌وه‌له‌ی تا پتی هه‌لنه‌خه‌له‌تین.

پرسیاره‌کان

۱. ئیبن مهنده ناوی چی بوو؟ ئە‌ی بۆچی پیتی ده‌وترا ئیبن مهنده؟
۲. ئیبن مهنده له سالی چه‌ند له دایک بوو؟ ئە‌ی له ته‌مه‌نی چه‌ند سالی‌دا فه‌رموده‌ی وه‌رگرت؟
۳. ده‌توانیت ناوی چه‌ند شوینن بلیی که ئیبن مهنده چوو بۆیان تا زانست وه‌رگیرت؟
۴. کتییی (مه‌عریفه‌توصه‌حابه‌)ی ئیبن مهنده باسی چی ده‌کرد؟
۵. ئیبن مهنده له ته‌مه‌نی چه‌ند سالی‌دا کۆچی دوایی کرد؟
۶. ده‌توانیت ژیا‌نی ئیبن مهنده بۆ یه‌کێک له خۆشه‌ویسته‌کانت باس بکه‌یت؟
۷. گرنگترین شتی‌ک له ژیا‌نی ئە‌م زانا‌یه فێر بوویت چی بوو؟

سه‌لاحه‌دینی ئەییووبی

ئازیزانم، ئەم که‌سایه‌تی و هه‌لکه‌وته‌ی ئەمجار باسی ده‌که‌ین زانایه‌ک نیه که به کتیب و نووسین خزمه‌تی کردبیت، مامۆستایه‌ک نیه که به وتاردان و وانه‌وتنه‌وه نه‌وه‌یه‌کی پێ‌گه‌یاند بیت، به‌لکو سه‌رکرده‌یه‌کی موسڵمانی کورده که به توانا و شمشیری ده‌ستی و بیری وردی سیاسی توانی خزمه‌تی بالا پێشکه‌ش بکات به موسڵمانان، خزمه‌تیک که وایکرد له‌گه‌ڵ ئەوه‌ی ناوی ببری هه‌موان بیناسن، ته‌نانه‌ت هه‌ینده خزمه‌ته‌که‌ی گه‌وره‌بوو که بوویه‌مایه‌ی ناساندنی کورد و هه‌رکات ناوی ئەو بیت خێرا ناوی کورد دیت، یان کاتی که‌سیکی کورد خۆی ده‌ناسینیت به‌ره‌گه‌زیکی تر خێرا ناوی ئەم سه‌رکرده‌یه‌ی بۆ دیننه‌وه، ئەویش سه‌رکرده‌ی ئیسلام سه‌لاحه‌دینی ئەییووبیه.

ئەم سه‌رکرده‌گه‌وره‌ی ئیسلام کورد بووه، ناوی یوسفه، له‌بنه‌ماله‌ی ئەییووبیه‌کانه، ئەییووبیه‌کان بنه‌ماله‌یه‌کی کوردی موسڵمان بوون که که‌سایه‌تی و سه‌رکرده‌ی زۆر گه‌وره‌یان تیدا ده‌رکه‌وت، ماوه‌یه‌کی زۆریش ده‌سه‌لاتی به‌شیکێ زۆری جیهانی ئیسلامییان به‌ده‌سته‌وه‌بوو و وه‌ک قه‌لا‌ی ئاسنین به‌ریان ده‌گرت به‌هێرشێ دوژمنانی ئیسلام.

له‌ناو ئەم بنه‌ماله‌دا کوڕێکی جوان و زیته‌ل ده‌رکه‌وت که ناوی یوسف بوو، باوکی ناسرابوو به‌نه‌جمه‌دین و ناوی ئەییووب بوو، یوسف له‌سالی ۵۳۲ کۆچیدا له‌دایک بوو، له‌وکاته‌دا که جیهانی ئیسلامی به‌ده‌ست چه‌ندین کیشه‌وه‌ده‌ینالاند، له‌لایه‌که‌وه‌له‌ناو ولاتدا خراپه‌کاران هه‌بوون که ده‌یانویست موسڵمانان له‌ناو به‌رن، له‌لایه‌کی تریشه‌وه‌له‌ده‌ره‌وه‌ی موسڵمانان ناموسڵمانه‌کان هێرشیان ده‌هه‌یتا تا خاکی موسڵمانان داگیر بکه‌ن.

باییره گه‌وره‌ی ئەم بنه‌ماله‌یه که ناوی شادی بوو که سایه‌تیه‌کی زۆر گه‌وره و به‌هێز بوو، بۆیه سه‌رکرده‌ی موسلمانان تورکه‌کان (سه‌لجووقیه‌کان) پاراستن و به‌رپرسیاریتی قه‌لایه‌کی دا به‌ ده‌ست شادیه‌وه که ئه‌ویش قه‌لای تکریت بوو، سه‌لاحه‌دین له‌و قه‌لایه‌دا له‌دایک بوو.

مامی سه‌لاحه‌دین که ناوی شیرکۆ بوو ئه‌ویش سه‌رکرده‌یه‌کی دیاری سه‌ریازی و جه‌نگاوه‌ریکی ریی خوا بوو، که سێکی زۆر به‌هێز بوو. به‌لام کاتی سه‌لاحه‌دین له‌دایک بوو بپیاردرایا باوکی سه‌لاحه‌دین و مامیشی قه‌لای تکریت جی به‌هێلن.

پرسیار: بۆچی بپیار درا ئه‌و دوو برایه قه‌لاکه جی به‌هێلن؟

وه‌لام: چونکه پیاو خرابێک هه‌بوو که ویستبووی ده‌ستدریژی بکاته سه‌ر ئافره‌تێک، ئافره‌ته‌که‌ش داوای کردبوو له‌ شیرکۆ فریای بکه‌وێت، ئه‌ویش چوو بوو و پیاوه‌که‌ی کوشتبوو، بۆیه بپیاردرایا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی کوشتویه‌تی قه‌لاکه جی به‌هێلن.

ئێتر ئه‌وانیش کۆچیان کرد و چون بۆ موصل، سه‌رکرده‌ی موسلمانان له‌ موصل ناوی عیماده‌دین زه‌نگی بوو، واته بنه‌ماله‌ی ئه‌وان زه‌نگیه‌کان بوون که ئه‌وانیش خزمه‌تیکی زۆر گه‌وره‌یان پیشکه‌ش کرد به‌ موسلمانان کاتی زۆر به‌ به‌هێزی به‌رگریان ده‌کرد له‌ خاکی موسلمانان و نه‌یانده‌هێشت ببیاوه‌ران خاکی موسلمانان داگیر بکه‌ن.

کاتی خۆی عیماده‌دین که له‌ جه‌نگێکدا شکستی خواردبوو باوکی سه‌لاحه‌دین ئه‌وی په‌نا داو و یارمه‌تی داو و خزمه‌تی کردبوو و دواتریش رزگاری کردبوو، بۆیه کاتی باوکی سه‌لاحه‌دین و خیزانه‌که‌ی چون بۆ موصل عیماده‌دین ئه‌و چاکه‌ی له‌به‌ر چاو بوو و ریزی زۆری گرتن و زه‌وی زۆری پێدان.

دواتر عیماده‌دین شارێکی خسته زۆر ده‌سه‌لاتی خۆی به‌ ناوی به‌عه‌به‌گ، خیرا باوکی سه‌لاحه‌دینی کرد به‌ به‌رپرسی ئه‌و شاره، ئێتر سه‌لاحه‌دین ته‌مه‌نی مندالی

خۆی له‌وێ به‌سه‌ر ده‌برد، له‌وێ باوکی هه‌ولێ دا سه‌لاحه‌دین پێ بگه‌یه‌نیت، بۆیه له‌لایه‌که‌وه ده‌ینارد بۆ لای مامۆستا و زاناکان تا زانسته ئیسلامیه‌کان فێر ببیت، له‌لایه‌کی تره‌وه هونه‌ری جه‌نگی و سه‌ربازی فێر ده‌کرد تا وه‌ك موجه‌یدیکی ریی خوا بتوانیت خزمه‌ت بکات به‌ ئیسلام، سه‌لاحه‌دینیش هه‌ولێ خۆی دا تا به‌ ته‌واوه‌تی هه‌لکه‌وت و بوو به‌ سه‌رکرده‌یه‌کی به‌هێز.

سه‌لاحه‌دین ته‌مه‌نی نزیکه‌ی بیست و چه‌وت سال بوو که وه‌ك نێردراوی عیماده‌دین له‌گه‌ڵ شێرکۆی مامیدا به‌ سوپایه‌که‌وه چوو به‌ره‌و میصر.

پرسیار: بۆچی چوون بۆ موصل؟

وه‌لام: چونکه سه‌رکرده‌ی ده‌وله‌تی شیعه‌کان داوای له عیماده‌دین کرد یارمه‌تی بدات دژ به سه‌رکرده‌یه‌کی خۆیان له به‌رامبه‌ردا هه‌ندی له خاکی میصری ده‌داته ده‌ست، ئه‌ویش رازی بوو و ئه‌وه‌ی کرد بۆ ئه‌وه‌ی میصر بگێرێته‌وه بۆ ژێر ده‌سه‌لاتی سوننه‌کان.

سه‌لاحه‌دین له‌و سوپایه‌دا رۆلێکی به‌رچاو و گه‌وره‌ی بینی، داوی سێ سالی تر جارێکی تر سه‌لاحه‌دین چوو به‌وه بۆ میصر بۆ یارمه‌تی سه‌رکرده‌ی شیعه‌کان دژ به سه‌رکرده‌یه‌کی تری شیعه که خاکی موسلمانانی ده‌فرۆشت به ناموسلمانه‌کان، ئه‌و سرکرده‌ش ناوی شاور بوو، سه‌لاحه‌دین چوو و توانی ئه‌و سه‌رکرده ناپاکه بکوژیت.

داوی ئه‌م کاره شێرکۆی مامی کرا به وه‌زیری فاتیمیه‌کان (شیعه‌کانی ناو میصر)، به‌لام هه‌ینده‌ی نه‌برد شێرکۆ لایه‌وه له شوێنیدا سه‌لاحه‌دین دانرا، به‌ره‌به‌ره سه‌لاحه‌دین هه‌ولیدا بێ ئه‌وه‌ی خوێن بپژێت ده‌وله‌تی شیعه‌کان نه‌هێڵیت و له شوێنیدا ده‌وله‌تی سوننی دابه‌زرینیت چونکه زۆربه‌ی خه‌لکی میصر و به‌لکو موسلمانانی جیهانیش سوننه مه‌زه‌ب بوون، توانی له ماوه‌یه‌کی که‌مدا ئه‌و ده‌وله‌ته نه‌هێڵی و له شوێنیدا ده‌وله‌تی ئه‌یووپی دابه‌زرینیت.

ئێتر لێره به دواوه سه‌لاحه‌دین هه‌موو هه‌ولێ بۆ ئه‌وه بوو هێرشێ ناموسلمانانه خاچپه‌رسته‌کان بۆ داگیرکردنی خاکی موسلمانان له‌ناو به‌ریت.

پرسیار: خاچپه‌رسته‌کان کێ بون؟

وه‌لام: خاچپه‌رسته‌کان ئه‌و سوپا مه‌سیحیه‌ بوون که ده‌هاتن بۆ داگیرکردنی خاکی موسلمانان، به‌لام له‌لایه‌ن چه‌ند سه‌رکرده‌یه‌کی موسلمانانه‌وه له‌ناو بزان، وه‌ک سه‌رکرده‌ نوره‌دین و عیماده‌دین و سه‌لاحه‌دین و بیبرس و که‌سانی تر، له‌وه‌میدانه‌شدا سه‌لاحه‌دینی ئه‌یووبی رۆلی نۆر به‌رچاوی بینی و توانی قودس له‌ده‌ستی ئه‌و خاچپه‌رستانه‌وه‌ریگریته‌وه‌و موسلمانان دلخۆش بکات و بیه‌تته‌ شانازیه‌کی گه‌وره‌ش بۆ که‌له‌که‌ی خۆی، ئه‌مه‌ش له‌ ساڵی ۵۸۲ کۆچیدا بوو، ئه‌و کات سه‌لاحه‌دین ته‌مه‌نی ۵۱ ساڵ بوو، کاتی جه‌نگێکی سه‌خت روویدا که ناسراوه به‌ جه‌نگی حه‌تین، تیایدا پاش جه‌نگێکی قورس سوپای موسلمانان به‌ سه‌رکردایه‌تی سه‌لاحه‌دین سه‌رکه‌وت و توانی قودس رزگار بکات.

سه‌لاحه‌دین که قودسی رزگار کرد رۆی نه‌دا کوشت و بری ناموسلمانه‌کان بکریت، به‌لکو ریزی گرتن و گیانی پاراستن و سامانی نه‌بردن، سه‌ربه‌ستی کردن ئایا ده‌چن بۆ ولاتی سوپا مه‌سیحیه‌کان یان له‌ناو موسلماناندا بمیینه‌وه، چونکه ئه‌وه سیفه‌تی موسلمانه‌ که حه‌ز ناکات به‌ ناهه‌ق خۆین برژیت و ریزی هه‌موو که‌س ده‌گریت ته‌نانه‌ت ئه‌وانه‌ش که دژی بوون، بۆیه ئه‌و ریزو گه‌وره‌یه‌ی سه‌لاحه‌دین وای کرد سه‌رکرده ناموسلمانه‌کان و خه‌لکی ناموسلمانی تریش ته‌واو پێی سه‌رسام بن و به‌ ریزه‌وه‌ ناوی بیه‌ن.

هه‌روه‌ها سه‌لاحه‌دین هه‌موو په‌رستگا‌کانی مه‌سیحیه‌کانی پاراست و رۆی نه‌دا سوپای موسلمانان ئه‌و په‌رستگایانه‌ بپروخیئن، هه‌رچه‌نده موسلمانه‌کان حه‌زیان ده‌کرد بیروخیئن چونکه پێشتر ئه‌وان مزگه‌وتی موسلمانانیا‌ن ده‌پروخاند و ژنو

مندالو گه‌وره‌و بچووکی موسلمانانیاں سه‌رده‌بیری، به‌لام سه‌لاحه‌دین تئیکه‌یانندن که ئەوان نابیت واکه‌ن چونکه موسلمان به‌خرابه‌وه‌لامی خرابه‌ناداته‌وه. سه‌لاحه‌دین ته‌واو‌حه‌زی به‌جیهاد ده‌کرد و هه‌میشه‌حه‌زی ده‌کرد له‌ریی خوادا بجه‌نگیت و خاکی موسلمانان ئازاد بکات و ئایینی ئیسلام بگه‌یه‌نیت به‌وشوینانه‌ش که پییان نه‌گه‌یشتبوو، له‌گه‌ل ئەوه‌شدا زۆر‌حه‌زی ده‌کرد تئیکه‌لی زانایان بیت و داوای ده‌کرد زانایان کتیبی بو بنووسن تا بیخوینینه‌وه بو ئەوه‌ی نه‌که‌وینته‌هه‌له‌وه، ته‌نانه‌ت هه‌ر که‌س کتیبکی به‌هیزی بو بنووسیا به‌له‌خۆی نزیکی ده‌کرده‌وه.

ئهم سه‌رکرده‌ خو‌شه‌ویسته‌ چاکه‌کاره‌ به‌و جو‌ره‌ به‌رده‌وام بوو له‌خزمه‌تکردنی ئیسلام و موسلمانانداو لای موسلمانان و هاو‌لاتیانی ولاته‌که‌شی زۆر ئازیز و خو‌شه‌ویست بوو، زانایان زۆر ریزیان ده‌گرت و نزای خیریان بو ده‌کرد، به‌و جو‌ره‌ ژیا تا روژی وه‌فاتی هات و له‌ته‌مه‌نی ۵۷ سالییدا و له‌سالی ۵۹۸ کۆچیدا کۆچی داوایی کرد و پاش نوێژ کردن له‌سه‌ر ته‌رمه‌که‌ی له‌دیمه‌شق ئەسه‌په‌رده‌کرا، تا ئیستاش گۆره‌که‌ی زانراوه‌و له‌دیمه‌شق ماوه‌ته‌وه.

په‌ندوانه

موسلمان ده‌بیته وه‌فای هه‌بیته به‌رامبه‌ر به‌و که‌سانه‌ی که چاکه‌یان هه‌بووه له‌گه‌لیدا چونکه وه‌فاداری سیفته‌ی پیغه‌مبه‌ران بووه، ده‌بینین چۆن عیماده‌دین وه‌فای هه‌بووه به‌رامبه‌ر به‌ باوکی سه‌لاحه‌دین له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له رابردوودا چاکه‌یه‌کی به‌رامبه‌ر ئه‌نجام داوه.

جیهاد کردن و هه‌ول دان بۆ رزگارکردنی خاکی موسلمانان لای خوای گه‌وره زۆر وه‌رگیراو و کاری جوانه‌و خوای گه‌وره پاداشتی زۆر گه‌وره‌ی داناوه بۆ ئه‌و که‌سانه‌، سه‌لاحه‌دینی ئه‌یوبیش نموونه‌یه‌کی بالا بووه له‌و بواره‌دا که توانی قودسی خۆشه‌ویست بگێڕیته‌وه بۆ موسلمانان.

ده‌بیته موسلمان له‌به‌ر سته‌می که‌سانی خراپ نه‌که‌وێته سته‌م کردن به‌لکو موسلمان هیچ کات به‌ خراپه‌ وه‌لامی خراپه‌ ناداته‌وه، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ مه‌که‌که چهند سته‌می لێ کرا که‌چی کاتێ مه‌که‌که‌ی رزگار کرد لێیان خۆش بوو و تۆله‌ی نه‌کرده‌وه له‌وانه‌ی که سته‌میان لێ کردبوو، سه‌لاحه‌دینیش شوێن سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که‌وت و کاتێ قودسی رزگار کرد سته‌می نه‌کرد له‌ ناموسلمانه‌کان.

ده‌بیته ئیمه‌ هه‌م وه‌ک موسلمان و هه‌م وه‌ک کورد شانازی بکه‌ین به‌ سه‌لاحه‌دینه‌وه که سه‌رکرده‌یه‌کی وابوووه دوزمه‌نه‌کانیشی به‌ سه‌رسامی و ریزه‌وه‌ باسیان کردووه، ئه‌مه‌ نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه‌ موسلمانانی کورد خزمه‌تی پیشکه‌ش کردووه‌و ئیسلام مایه‌ی خێر بووه بۆ کورد و کوردیش به‌ جوانی ئیسلامی وه‌رگرتووه.

پرسیاره‌کان

- ۱- سه‌لاحه‌دین ناوی چی بوو؟ له کوی و له سالی چه‌ند له دایک بوو؟
- ۲- بۆچی مالی سه‌لاحه‌دین کۆچیان کرد بۆ موصل؟
- ۳- سه‌لاحه‌دین که چوو بۆ میصر چی کرد؟
- ۴- جه‌نگی چه‌تین چی بوو؟
- ۵- باسی هه‌لۆیستی سه‌لاحه‌دین بکه کاتی قودسی رزگار کرد.
- ۶- ئایا له دله‌وه سه‌لاحه‌دینت خو‌ش ده‌وێت؟
- ۷- ژبانی ئه‌م سه‌رکرده‌یه باس بکه بۆ یه‌کێک له هاورێ ئازیزه‌کانت، دواتر پرسباری لێ بکه بزانه چی په‌ندو ئامۆزگاریه‌کی لێ فێر ده‌بێت.

ئیمامی نه‌وه‌وی

ئەم چاره‌ئەو کەسە‌ی کە باسی دە‌کە‌ین زانایە‌کی دیار و گە‌وره‌ی مۆسڵمانانە کە مۆسڵمانان تا ئە‌م‌ڕۆش سەر‌قالن بە‌ خوێندنه‌وه‌ی نووسینه‌کانی، ئە‌م کە‌سه‌ خوێندکاری ئیمامی شافیعی بوو، بۆ‌یه کوردستانی ئیمەش کە سەر بە‌ مە‌زه‌بی ئیمامی شافیعیە نۆز‌گرنگی دە‌ده‌ن بە‌ نووسینه‌کانی، ئە‌ویش ئیمامی (نه‌وه‌وی)‌یه.

بە‌ئێ، ولاتی شام کە سووریا بە‌شیکە له‌ وولاته‌، لانه‌ و مە‌لبە‌ندی پێ‌غه‌مبە‌ران بوو، داوی ئە‌وه‌ش سە‌دان زانای گە‌وره‌ی لێ‌ دەر‌که‌وتوو، ئە‌و زانایانە بوونه‌ته‌ هۆ‌کاری رووناک‌کردنه‌وه‌ی کۆمه‌لگه‌و رێ‌ نیشان‌دانیان بە‌ره‌و رێ‌ راستی، یه‌کێک له‌و کە‌سانە‌ش ئیمامی نه‌وه‌وی بوو کە توانی بێ‌ته‌ رووناکیه‌کی گە‌وره‌ بۆ کۆمه‌لگه‌.

نه‌وه‌وی له‌ بنه‌ره‌تدا ناوی یه‌حیا بوو، باوکیشی ناوی شه‌ره‌ف بوو، بە‌لام بە‌هۆی گونده‌که‌یه‌وه‌ هەر‌ به‌ نه‌وه‌وی ناسرابوو، له‌ ساڵی ٦٢١ کۆچیدا له‌دایک بوو.

ئە‌م زانا گە‌وره‌ی ئیسلام له‌ ناوچه‌ی حۆران له‌ سووریا له‌دایک بوو، ئە‌ویش له‌ گوندێک‌کە ناسرابوو به‌ (نوا)، دایک و باوکیکی باوه‌پداری هه‌بوو کە نۆز‌خواناس بوون، هه‌میشه‌ هه‌ولیان‌ده‌دا کۆره‌که‌یان له‌سه‌ر ئیمان و خواناسی په‌روه‌رده‌ بکە‌ن.

ته‌مه‌نی نه‌وه‌وی گه‌یشته‌ ده‌ سالان کە ئیتر به‌ ته‌واوته‌ی خووی دایه‌ زانست و که‌وته‌ له‌به‌ر‌کردنی قورئانی پیرۆز و خوێندنی زانسته‌ ئیسلامیه‌کان، ئیتر کاتی مندالان یارییان ده‌کرد ئە‌و نه‌ده‌چوو بۆ یاری‌کردن به‌لکو قورئانی پیرۆزی ده‌خویند و ئە‌وه‌ی له‌به‌ری‌کردبوو دووباره‌ ده‌یوته‌وه‌، بۆ‌یه مامۆستایه‌کی شاره‌زای ناوچه‌که‌ کە بینی ئە‌م منداله‌ و ده‌کات خێرا چوو بۆ لای باوکی نه‌وه‌وی و داوی لێ‌کرد منداله‌که‌ی سەر‌قال نه‌کات به‌ هیچ‌شتیکه‌وه‌ و هه‌موو کاتی منداله‌که‌ی بۆ وه‌ر‌گرتنی زانست بێت، باوکیشی قسه‌که‌ی ئە‌و مامۆستایه‌ی وه‌ر‌گرت و هه‌ولیدا منداله‌که‌ی و لێ‌ بکات هه‌موو کاتی خۆی

بدات به وه‌رگرتنی زانست، نه‌وه‌ویش خۆی زۆر چه‌زی له زانست بوو، بۆیه به خوشحالیه‌وه ئه‌و پێش‌نیازه‌ی وه‌رگرت.

ئه‌وه‌بوو له نزیکه‌ی ته‌مه‌نی نۆزده سالی‌دا بوو که نه‌وه‌وی له گه‌ل باوکیدا پێکه‌وه هاتن بۆ دیمه‌شق تا له‌وی خۆی سه‌رقال بکات به زانسته‌وه، ئیتر له‌وی له‌پال مزگه‌وتی ئومه‌وی نیشته‌جی بوو و خۆی سه‌رقال کرد به خوێندن و له‌به‌رکردنی قورئانی پێرۆز و زانسته‌کانی ترو ته‌واوی توانای خۆی خسته‌گه‌ر بۆ ئه‌و بواره.

له‌و شوێنه‌دا زۆر به‌هه‌ژاری ده‌ژیاو له‌بری ئه‌وه‌ی که‌میک بیری لای خۆشی ژانی‌ش بێت هه‌موو کاتی هه‌ر به‌خوێندنه‌وه سه‌رقال ده‌کرد.

پاش دوو سال له سه‌رقالی به زانسته‌وه باوکی بپاری دا بچیت بۆ چه‌جی مالی خوا، بپاری دا نه‌وه‌وی کورپشی بیات له‌گه‌ل خۆیدا، ئه‌وه‌بوو کوپ و باوک پێکه‌وه چون بۆ چه‌جی مالی خوا، له سه‌ره‌تای چوونه‌که‌پانه‌وه تووشی تابه‌کی سه‌خت بوو و تا رۆژی عه‌ره‌فه ئه‌و تابه‌ی ما‌بوو، به‌لام دواتر به سه‌لامه‌تی گه‌رانه‌وه بۆ سووریا.

دووباره نه‌وه‌وی له دیمه‌شقا که‌وته‌وه زانست خوازی، ئیتر زۆربه‌ی کتێبه‌کانی به له‌به‌رکردن له‌به‌ر ده‌کرد نه‌ک هه‌ر ئه‌وه‌ی ته‌نها به‌خوێندنه‌وه‌یان واز به‌هێنیت، ئیتر هێنده زیره‌ک و شاره‌زا بوو تا مامۆستا که‌ی ئه‌رکی ئه‌وه‌ی پێ سپارد وانه بلێته‌وه به خوێندکارانی خوێندنگه‌که‌ی، ئه‌ویش به جوانی وانه‌ی پێ ده‌وتنه‌وه.

ئیت به‌ره‌به‌ره له‌گه‌ل وه‌رگرتنی زانستدا نه‌وه‌وی وانه‌شی ده‌وته‌وه، وای لێهات زۆربه‌ی هه‌ره زۆری کاتی خۆی تابه‌ت کردبوو به‌و بواره‌وه، زۆربه‌ی رۆژه‌کان نزیکه‌ی دوانزه وانه‌ی هه‌بوو، ئه‌وه‌ش ماندووبونێکی زۆری ده‌ویست، چونکه وانه‌کانی‌شی له‌ بواری جیا‌جیادا بوون.

ئینجا که گه‌یشه سالی ۶۶۰ کۆچی ئیت نه‌وه‌وی زانا و مامۆستا بپاریدا ده‌ست بکات به نووسینیش، چونکه ده‌ویست ئه‌و زانسته‌ی پێیه‌تی بیگه‌یه‌نیت به‌وانه‌ش که

ئەو نایانبینیت، چ ئەوانە‌ی لە ناوچە‌کانی تر بوون، یان ئەوانە‌ی که دوا‌ی مردنی دینە دنیا و دەژین، وه‌ك چۆن دە‌بینین ئە‌مرۆ ئی‌مه‌ كتی‌به‌کانی دە‌خوینینه‌وه‌.

ئە‌و كات نه‌وه‌وی زاناو مامۆستا ته‌مه‌نی نزیكه‌ی ۳۰ سالان بوو، واته‌هیشتا له‌وپه‌ری كه‌نجیدا بوو كه‌چی كه‌سانی زۆر له‌ خۆ‌ی به‌ ته‌مه‌نتر زانستی‌ان لێ وه‌رده‌گرت و وه‌ك خویندكار له‌به‌رده‌میدا داده‌نیشتن تا شت فی‌ر بن.

ئە‌م ئی‌مامه‌ له‌ بری ئە‌وه‌ی چاو به‌پریته‌ خۆشیه‌کانی دنیا و خوو بداته‌ ئاره‌زووه‌کانی، كه‌چی هه‌موو ئە‌وانه‌ی واز لێ هینابوو و كاتی خۆ‌ی سه‌رقال ده‌کرد به‌ زانسته‌وه‌، خۆ ئە‌و ده‌یزانی كه‌ گونا‌ه نیه‌ چێژ له‌ خۆشیه‌کانی تری دنیا وه‌ریگریت كه‌ خوا‌ی گه‌وره‌ حه‌لالی كردون، به‌لام نه‌وه‌وی هه‌موو خۆشیه‌کی له‌ خواپه‌رستی و زانست وه‌رگرتن و زانست به‌خشیندا ده‌بینیه‌وه‌، بۆ‌یه‌ ئە‌وكات دلخۆش بوو كه‌ سه‌رقال بوایه‌ به‌ زانست و په‌رستشی خوا‌ی گه‌وره‌وه‌.

نه‌وه‌وی هه‌رچه‌نده‌ خۆ‌ی حه‌زی به‌ مال و سامانی دنیا نه‌بوو، به‌لام هه‌ولیده‌دا مافی خه‌لك نه‌فه‌وتی و مافه‌ خوراوه‌كان بگێریته‌وه‌، ئە‌وه‌بوو كاتی سولتانی موسلمانان ویستی هه‌ندی پاره‌ی زیاده‌ له‌سه‌ر بوونی زه‌وی و زار له‌ خه‌لك وه‌ریگریت خێرا خه‌لكی چون بوو بۆ لای ئی‌مامی نه‌وه‌وی تا كیشه‌كه‌یان بۆ چاره‌سه‌ر بكات، ئە‌ویش نامه‌یه‌کی نووسی بۆ سولتان و به‌ توندی ریگری کرد له‌وه‌ی شتی وا بكات و تی‌یگه‌ یاند كه‌ ئە‌وه حه‌رامه‌ و نابیت بیكات، به‌لام سولتان تووره‌ بوو و داوا‌ی کرد موچه‌كه‌ی نه‌وه‌وی بپرن، كه‌چی خه‌لكه‌كه‌ی ده‌وری وتیان ئە‌ی سولتان ئە‌و هیچ موچه‌ی نیه‌ و له‌پێ‌ی خوا‌دا ئە‌و هه‌موو خزمه‌ته‌ ده‌كات، دواتر ئی‌مامی نه‌وه‌وی كه‌ زانی سولتان گوێ‌ی لێ نه‌گرتوه‌ خۆ‌ی چوو بۆ لای سولتان و قسه‌ی له‌گه‌ل کرد، ئە‌وه‌بوو دوا‌جار سولتان ئە‌و بپاره‌ی هه‌لوه‌شاند هه‌و به‌ هۆ‌ی هه‌وله‌کانی نه‌وه‌ویه‌وه‌ خوا‌ی گه‌وره‌ باری سه‌رشانی خه‌لكه‌كه‌ی ئاسان کرد.

ئیمامی نه‌وه‌وی له کتیبخانه‌ی گشتی نه‌وقافی حکومهت کتیبی هینابوو و ده‌بخویندنه‌وه‌و سوودی وه‌رده‌گرت له‌و کتیبانه، چونکه هه‌ر که‌س هه‌رچه‌نده زانا و شاره‌زا بی‌ت هه‌ر ده‌بی‌ت به‌رده‌وام زانیاری بخوینیتته‌وه‌و واز نه‌هینیت له وه‌رگرتنی زانست.

دوای ماوه‌یه‌ک نه‌وه‌وی بریاریدا بگه‌ریتته‌وه بو گونده‌که‌ی خۆی و له‌وی ئه‌و به‌شه‌ی ژیا‌نی به‌سه‌ر به‌ریت که ماوه‌یه‌تی، بۆیه چوو چی کتیبی کتیبخانه‌ی نه‌وقافی لا هه‌بوو هه‌موویانی برده‌وه، دواتریش چوو بو سه‌ر گۆپی مامۆستا‌کانی تا مردن و ژیا‌نی ناو گۆپی بیر بگه‌ویتته‌وه، هه‌روه‌ها نزای خیری کرد بۆیان، پاشان چوو بو سه‌ردانی هاو‌پیکانی و مالتا‌وایی کرد لی‌یان، ئینجا دوای ئه‌وه چوو بو سه‌ردانی قودس.

دوای هه‌موو ئه‌مانه ئینجا نه‌وه‌وی گه‌پایه‌وه بو گونده‌که‌ی خۆی و له‌وی لای دایک و باوکی مایه‌وه، پاش ماوه‌یه‌ک له‌وی نه‌خۆش که‌وت، ئه‌وه‌بوو به‌هۆی ئه‌و نه‌خۆشیه‌وه له مانگی ره‌جه‌بی سالی ٦٧٦ کۆچیدا کۆچی دوایی کردو هه‌ر له گونده‌که‌ی خۆیشه‌ی خرایه ناو گۆر.

کاتی هه‌والی مردنی گه‌یشت به‌موسلمانان هه‌موان دلته‌نگ بوون بۆی و ده‌گریان که چۆن زانیه‌کی وا گه‌وره‌یان له‌ده‌ست چوو، ئیتر سه‌رکرده‌و که‌سه دیاره‌کان چوو تا نوێژ بکه‌ن له‌سه‌ری.

به‌راستی وایه ناخۆشترین رووداوی ناو کۆمه‌لگه له‌ده‌ستدان و مردنی زانیانی خواناسه، چونکه زانیان ده‌بنه‌ چرای رووناکی بو کۆمه‌لگه‌و ری راستییان نیشان ده‌ده‌ن، ئه‌وان فی‌رمان ده‌که‌ن چۆن به‌ره‌و لای خوای گه‌وره‌ بچین و خۆمان بپارێزین له‌ داوی شه‌یتان و داروده‌سته‌که‌ی، بۆیه به‌مردنی ئه‌و که‌سانه‌ زیانی گه‌وره‌مان به‌رده‌که‌وێت.

په‌ندو‌وانه

هه‌موو ئه‌و زانایه‌ی له‌ میژووی ئیسلامیدا باس کراون ده‌بینین به‌شی زۆریان هه‌ر له‌ مندالیه‌وه‌ حه‌زیان کردووه‌ به‌ وه‌رگرتنی زانست و خوویان داوه‌ته‌ ئه‌و بواره‌و چوونه‌ته‌ خزمه‌ت مامۆستا شاره‌زاکان تا ئه‌وه‌ی به‌رده‌وام بون تا بون به‌و زانایانه‌، بۆیه‌ زۆر پێیوسته‌ ئیمه‌ش هه‌ر له‌ مندالیه‌وه‌ بئه‌وینه‌ زانست وه‌رگرتن و هیوامان وابی‌ت که‌ ئیمه‌ش ببینه‌ زانایه‌ک و خزمه‌تی گه‌وره‌ پێشکه‌ش بکه‌ین به‌ گه‌ل و برایانمان.

پێیوسته‌ زانایان له‌ پێش هه‌مواندا و پاشان هه‌موو که‌سێکی دلسۆزیش بیریان لای کێشه‌و ناره‌حه‌تی خه‌لک بی‌ت و کێشه‌کانیان بۆ چاره‌سه‌ر بکه‌ن، له‌وه‌شدا نه‌ترسن و ئه‌گه‌ر ده‌سه‌لات هه‌له‌ یان سه‌مه‌تیکی هه‌بوو ده‌بی‌ت بۆی راست بکه‌نه‌وه‌و ئاگاداری بکه‌نه‌وه‌ له‌وه‌له‌ یان سه‌مه‌ی که‌ ده‌یکات.

که‌سی باوه‌ر‌دار هه‌میشه‌ ده‌بی‌ت به‌ جوانی ئه‌مانه‌تی لای خۆی بپاریزێت و به‌ سه‌لامه‌تی وی‌ی که‌موکورتی بی‌گێرێته‌وه‌ بۆ خاوه‌نه‌که‌ی، چونکه‌ نه‌گه‌راندنه‌وه‌ی ئه‌مانه‌ت سیفه‌تی که‌سی دووروو و ناپاکه‌، سه‌یر بکه‌ن چۆن ئیمامی نه‌وه‌وی ئه‌و کتیبانه‌ی گێرایه‌وه‌ که‌له‌ لای بوون ئینجا ئه‌و شاره‌ی جێهێشت.

ده‌بی‌ت کاتی‌ک سه‌ردانی گۆرستان ده‌که‌ین مردن و ژیا‌نی دوا‌ی مردمان بیر بکه‌ویته‌وه‌ تا خۆمان له‌ هه‌له‌ و تاوان بپاریزین و بزانی‌ن رۆژێک دێت خه‌لکی تریش دین بۆ سه‌ر گۆری ئیمه‌، هه‌روه‌ها ده‌بی‌ت نزای خێر بکه‌ین بۆ مردووه‌کان و سه‌لامیان لی‌ بکه‌ین چونکه‌ پێغه‌مبهری خوا (ﷺ) وای کردووه‌.

مردن له‌ پێی هه‌مووماندا‌یه‌ و هه‌موو که‌س هه‌رچه‌نده‌ گه‌وره‌ زانا یان ده‌وله‌مه‌ند بی‌ت هه‌ر ده‌مری‌ت، بۆیه‌ چاکترین شت ئه‌وه‌یه‌ مرۆف کاری چاکه‌ی زۆر کۆبکاته‌وه‌ تا کاتی‌ مرد و گه‌رایه‌وه‌ بۆ لای خوای گه‌وره‌ چاکه‌ی زۆری پی‌ بی‌ت، چونکه‌ مردن کاتی نه‌زاناره‌و له‌وانه‌یه‌ زۆر زوو بی‌ته‌ ریمان، بۆیه‌ که‌سی ژیر ئه‌وه‌یه‌ زوو چاکه‌ی زۆر کۆبکاته‌وه‌ و قیامه‌تی خۆی رۆشن بکاته‌وه‌.

پرسیاره‌کان

۱. ئیمامی نه‌وه‌وی له کوی ده‌ژیا؟ نه‌و ولاته‌ی نه‌و به چی ناسراوه؟
۲. بوچی ئیمامی نه‌وه‌وی گونده‌که‌ی خوی جیه‌تشت و چوو بو سووریا؟
۳. باسی نه‌و کیشه‌ی خه‌لک بکه که ئیمامی نه‌وه‌وی چاره‌سه‌ری کرد.
۴. ئیمامی نه‌وه‌وی پیش مردنی چهند کارنکی کرد، نه‌و کارانه چی بوون؟
۵. ئایا تو ئیمامی نه‌وه‌ویت خۆش ده‌ویت؟ له‌به‌ر چی؟
۶. ئایا تۆیش هه‌ولت داوه زانست وه‌ریگریت و له‌ ناها‌توودا بییت به‌ زانایه‌کی گه‌وره‌؟

یووسفی کوری تاشفین

کاتی ئیسلام هات و بلاوبویه‌وه، موسلمانان توانییان ئیسلام بگه‌نه‌ن به ناوچه جیا‌جیا‌کانی جیهان، له‌وانه به رۆژه‌لات و رۆژ‌ئاوا و باکوور و باشووردا ئیسلام بلاوبویه‌وه، یه‌کێک له‌ ناوچانه‌ش که ئیسلامی پێ‌گه‌یشت بریتی بوو له‌ باکووری کیشوه‌ری ئه‌فریقا که ئه‌م‌رۆ دابه‌ش بووه بۆ چه‌ند ولاتیکی ئیسلام.

کاتی ئیسلام گه‌یشته ئه‌و ناوچانه خه‌لکی به جوانی ئیسلامیان وه‌رگرت و ئه‌وانیش توانییان خزمه‌تی گه‌وره پێشکه‌ش بکه‌ن چونکه چه‌ندین زانا و سه‌رکرده‌ی گه‌وره له‌و ناوچانه‌دا ده‌رکه‌وتن، به‌مه ده‌بینین له‌ هه‌موو ناوچه‌یه‌کی جیهاندا هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک به‌ جۆری خزمه‌تی خۆی پێشکه‌ش کردوه، له‌و ناوچه‌شدا یه‌کێک له‌و سه‌رکرده‌ گه‌ورانه‌ی موسلمانان که ده‌رکه‌وت بریتی بوو له‌ یوسف.

یوسف کوری تاشفین بوو، سه‌ر به‌ هۆزی گه‌وره‌ی سه‌نه‌جاهه‌ بوو، له‌ سالی ۴۰۰ کۆچی له‌ دایک بوو، هۆزه‌که‌شی ده‌سه‌لاتداری ناوچه‌که‌ بوون، چه‌ندین زانا و سه‌رکرده‌ی گه‌وره له‌ ناو ئه‌و هۆزه‌دا ده‌رکه‌وتن وه‌ک ئیمام عه‌بدو‌لای کوری یاسین، به‌م جۆره یوسف له‌ ناو هۆزیکی به‌هێزو باوه‌ردار و ناسراودا ده‌رکه‌وت و به‌ ناز و رێزه‌وه گه‌وره بوو.

هه‌ر له‌ سه‌ره‌تای ژیا‌نه‌وه یوسف له‌ ناو بیاباندا زانستی وه‌رگرت و له‌ زانایانی گه‌وره‌ی فه‌رمووده‌ناسه‌وه گو‌تی گرت له‌ فه‌رمووده‌ شیرینه‌کانی پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ)، له‌ سه‌ر بنه‌مای زانست و رێنماییه‌کانی زانای گه‌وره‌ی هۆزه‌که‌یان ئیمام عه‌بدو‌لای کوری یاسین زانست و رێنماییه‌کانی ئیسلامی وه‌رده‌گرت، ده‌جویه خزمه‌ت مامۆستایان و هه‌ولێ ده‌دا زۆرترین کاتی خۆی تاییه‌ت بکات به‌ زانست وه‌رگرتن.

یوسف ته‌نها له‌ بواری زانستدا خۆی پێ‌ نه‌گه‌یاندا، به‌لکو له‌ مه‌یدانی سه‌ربازیشه‌وه خۆی پێ‌ گه‌یاندا و هونه‌ره‌کانی جه‌نگ و جیهاد فی‌ر بوو چونکه زۆر چه‌زی له‌ جیهادی ریی خوا بوو، هه‌روه‌ها زانیاری پێ‌ویستی له‌سه‌ر سیاسه‌ت وه‌رگرت له‌ روانگه‌ی شه‌ریعه‌تی ئیسلامه‌وه تا بتوانی‌ت خزمه‌تی خۆی پێ‌شکه‌ش بکات.

یوسف به‌شداری جیهاد و غه‌زای ده‌کرد و هاو‌ده‌م به‌و زانسته‌ی پێ‌ی بوو چه‌زی ده‌کرد خێر و گه‌وره‌یی جیهادی ریی خواشی ده‌ست بکه‌وی‌ت، ئه‌وه‌بوو له‌ جه‌نگێ‌کدا که ناسرابوو به‌ جه‌نگی واحات و له‌ سالی ۴۴۸ کۆچیدا روویدا تیایدا یوسف سه‌رکردایه‌تی سوپای موجاهیدانی کرد، له‌و جه‌نگه‌دا یوسف توانی شاری سه‌جلماسه‌ بگریت، بۆیه سه‌رکرده‌ی موسلمانان له‌و ناوچه‌یه‌ بریاری دا یوسف بکات به‌ به‌رپرسی ئه‌و شاره‌، ئه‌ویش زۆر به‌ جوانی ئه‌و شاره‌ی به‌رپۆه ده‌بردو نمونه‌یه‌کی زۆر جوانی پێ‌شکه‌ش کرد.

دوای ماوه‌یه‌کی تر یوسف ده‌ستی کرده‌وه به‌ غه‌زاو رووی کرده‌ چه‌ند شوین و شاریکی تر و دوا‌جار خوای گه‌وره سه‌رکه‌وتنی پێ‌ به‌خشی، پاشان روویکرده شاریکی تری زۆر گرنگ و ناسراو به‌ ناوی ئه‌غمات که بنکه‌یه‌کی کۆن و گرنگی مه‌سیحیه‌ت بوو و بوویوو به‌ بنکه‌یه‌ک بۆ ئه‌و به‌ربه‌ریانه‌ی که جووله‌که‌ بوون، ئه‌وه‌بوو هێرشێ بڕه‌ سه‌ریان تا له‌ سالی ۴۴۹ کۆچیدا سوپای موسلمانان توانی شاره‌که‌ ئازاد بکات.

پرسیار: ئه‌و ده‌وله‌ته‌ی یوسف تیایدا بوو به‌ چی ناسرابوو؟

وه‌لام: ئه‌و ده‌وله‌ته‌ ناسرابوو به‌ ده‌وله‌تی مورابیته‌کان واته‌ سه‌نگه‌رنشینان، واته‌ ده‌وله‌تی ئه‌وانه‌ی له‌ریی خوادا سه‌نگه‌ر ده‌گرن.

مورابیتەکان ئەم جار بریاریان دا دەولەتی بێباوەری برغواتە لەناو بێن، لەناو سوپاکەشدا یوسفی کۆپی تاشفین بەشدار بوو، لەو جەنگەدا ئیمام عەبدوڵای کۆپی یوسف شەهید بوو، ئەمە بوو بە بنەرەتیک تا یوسف شوینی بگرتەوه بۆ بەرپۆه‌بردنی دەولەتی مورابیتەکان.

ئەو‌ه‌بوو ئەبووبەکری سەرکردە‌ی ولات چوو بۆ دەرەوه‌ی ولات و یوسفی لە شوینی خۆی دانا، خەلکیش زۆر رازی بوون لە دەسەلاتی یوسف بۆیە کاتی ئەبووبەکری مامی گە‌رایە‌وه بە بە‌رچاوی خەلک‌وه بریاری دا واز به‌ینتت لە دەسەلات بۆ یوسفی برزای، نامۆزگاری یوسفی کرد و وتی وا من ئەم کارەم دایە دەست تۆ و منیش لە‌وه بە‌پرسم، دە‌ی لە‌خوا بترسە بە‌رامبەر بە‌موسلمانان و لە‌گە‌لیان چاک بە، من و خۆ‌یشت لە‌دۆزەخ رزگار بکە.

یوسفیش بە‌ جوانی کاروباری بە‌رپۆه‌ دە‌برد و ئازاوه ناو‌خۆیی و دەرەکیە‌کانی ولاتی نه‌ه‌یشت و یە‌ک‌پ‌یزی و بە‌ه‌یزی بە‌خشی بە‌ دەولەتە‌کە‌ی، بە‌رده‌وامیش درێژە‌ی دە‌دا بە‌ جیهادی ریی خوا، هە‌ندی ناو‌چە‌شی بە‌ ئاشتی ئازاد کرد وە‌ک لە‌ سالی ۴۵۵ دا بە‌ ئاشتی چوو‌یە ناو‌شاری فاس.

دواتر یوسف هە‌ولی دا هە‌موو مە‌غریبی ئیسلامی یە‌ک ب‌خات و ناکۆکی ن‌یوان موسلمانان نه‌ه‌یلتت، پاش هە‌ولێکی زۆر و توش بوون بە‌ چە‌ند جە‌نگێکی سە‌خت دوا‌جار توانی ئە‌و کارە بکات و ولات بکات بە‌ یە‌ک‌پ‌ارچە‌و یە‌ک‌پ‌یز، ئە‌مە‌ش نزیکە‌ی ۳۰ سال هە‌ول و ماندوو‌بوونی ویست.

لە‌ نزیک دە‌ه‌ولەتە‌کە‌ی یوسف لە‌ ئە‌ندە‌لوس چە‌ند دە‌ولەتێکی بچوک و پارچە‌ پارچە‌ی ئیسلامی هە‌بوون کە‌ بە‌هۆی ناکۆکی ن‌یوان خۆیان لە‌لایە‌ن خا‌چ‌پەرستە

مه‌سیحیه‌کانه‌وه هێرشیان ده‌کرایه سه‌ر تا خاکی موسلمانان داگیر بکه‌ن، پاش ئه‌وه‌ی ئه‌وانه داوای یارمه‌تییان کرد له یوسف ئه‌ویش به ده‌ریادا په‌ریه‌وه‌و چوو بۆ یارمه‌تیدانی برا موسلمانه‌کانی.

سه‌ره‌تا یوسف نامه‌ی نارد بۆ سه‌رکرده‌ی مه‌سیحیه‌کان و داوای لێکرد موسلمان بی‌ت و واز به‌ی‌نی‌ت له هێرش بردنه سه‌ر موسلمانان، به‌لام ئه‌و رازی نه‌بوو، بۆیه یوسف بریاری دا هێرش بباته سه‌ر ئه‌و سته‌مکاره‌و موسلمانان له ده‌ستی رزگار بکات، ئه‌وکات ته‌مه‌نی یوسف زۆر بوو و پیریش بووبوو، به‌لام به‌لێنی دابوو تا دوا هه‌ناسه وازنه‌هێنی‌ت له جیهادی رێی خوا.

سه‌رکرده‌ی مه‌سیحیه‌کان ویستی فیل بکات له موسلمانان و نامه‌ی نارد رۆژی هه‌ینی هێرش ناکه‌ین چونکه لای موسلمانان پیرۆزه‌و ئیمه‌ش ریزیان ده‌گیرن، ئه‌مه‌ی کرد تا موسلمانان ئاگایان له خۆیان نه‌بی‌ت و هێرش بکه‌نه سه‌ریان، به‌لام یوسف زۆر ژیر بوو و هه‌رچه‌نده به‌لێنی دا هێرش نه‌بات تا موسلمان نه‌بی‌ته به‌لێن شکین به‌لام سوپای ته‌واو ئاماده کرد بۆ به‌رگری چونکه ده‌یزانی مه‌سیحیه‌کان ناپاکی ده‌نوینن و به‌لێنه‌که ده‌شکینن.

ئه‌وه‌بوو مه‌سیحیه‌کان هێرشیان هێناو پاش به‌ره‌وه‌بوووه‌وه له شوینی‌ک که پتی ده‌وترا زه‌لاقه هه‌ردوو سوپای موسلمانان و مه‌سیحیه‌کان به‌رنگار بوونه‌وه‌وه جه‌نگێکی سه‌خت روویدا که ناسراوه به جه‌نگی زه‌لاقه، ئه‌و رۆژه‌ش رۆژی هه‌ینی بوو، دواچار پاش جه‌نگێکی سه‌خت موسلمانان سه‌رکه‌وتن و سه‌رکرده‌ی مه‌سیحیه‌کانیش بریندار بوو.

یوسفی سه‌رکرده‌ی زاناو موجهیدی ولاتی موسلمانان پاش ته‌مه‌نیکی زۆر که نزیکه‌ی سه‌د سال ته‌مه‌نی هه‌بوو له مانگی موحه‌ره‌می سالی ۵۰۰ ی کۆچیدا کۆچی دوایی کرد.

بهندو وانه

له ناو ئیسلامدا هه‌موو نه‌ته‌وه‌کان جییان نه‌بیته‌وه‌و قبول کران، ئیتر له‌خواترسان به‌پیتی ره‌نگ و نه‌ته‌وه‌ نیه، به‌لکو نه‌وه‌ی به‌ره‌ته له ئیسلامدا له‌خوا ترسان و په‌یره‌وی جوانتری په‌یامی ئیسلامه، بۆیه هه‌چ کات ئیسلام جیاوازی ناکات له‌نتیوان کورد و عه‌ره‌ب و تورک و فارس و ئینگلیز و هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌کی تردا، به‌لکو جیاوازیه‌که له‌سه‌ر نه‌وه‌یه کامیان کاری چاکه زیاتر بکات، هه‌ر بۆیه هه‌رچه‌نده یووسف خه‌لکی باکووری نه‌فریقا بوو توانی خزمه‌تیکی زۆر گه‌وره پیشکesh بکات به‌ موسلمانان و تا ئیستاش هه‌موو موسلمانانی جیهان شانازی پتوه بکه‌ن.

ده‌بیته‌ موسلمان ته‌نها یه‌ک لایه‌نی ژیان نه‌گریت، به‌لکو هه‌ول بدات هه‌موو لایه‌نه‌کانی ژیان وه‌ریگریته تا بتوانیت له هه‌موو بواره‌کاندا سه‌رکه‌وتوو بیت، ده‌بینین یووسف هه‌م له لایه‌نی زانستی و هه‌م لایه‌نی سه‌ریازی و هه‌م لایه‌نی سیاسیشه‌وه خۆی پیگه‌یاند و دواتریش به هه‌موو نه‌وه‌ لایه‌ن و بواره‌ی توانی خزمه‌تی گه‌وره پیشکesh بکات به موسلمانان.

جیهادی رتی خوا گه‌وره‌ترین پاداشتی هه‌یه لای خۆای گه‌وره‌وه هه‌موو موسلمانیک له‌پیناو پاراستنی خاکی موسلمانان و سه‌رخستنی ئایینی خوادا ده‌بیته‌ هه‌ز به جیهاد بکات، به‌لام جیهاد هه‌ر له خۆوه ناکریت و ده‌بیته سه‌رکرده‌ی موسلمانان بریاری جیهاد بدات نه‌وکات موسلمانانیش جیهاد ده‌که‌ن.

پرسیاره‌کان

۱. یوسف له چ ناوچه‌یه‌ك ده‌ژیا؟ ناوی باوكی چی بوو؟
۲. دیارترین مامۆستای یوسف كی بوو كه یوسف زۆر پیتی سه‌رسام بوو؟
۳. یوسف چۆن ده‌سه‌لاتی ده‌ولته‌تی گرته‌ده‌ست له بری مامی؟
۴. باسی چه‌زی یوسف بکه بۆ جیهادی ریتی خوا.
۵. یوسف كه ده‌سه‌لاتی گرته‌ده‌ست هه‌ولتی چی دا؟ ئایا سه‌رکه‌وتوو بوو له‌وه‌دا؟
۶. یوسف بۆچی چوو بۆ ئه‌نده‌لوس؟
۷. جه‌نگی زه‌لاقه چی بوو؟ به‌ كورته‌ی باسی بکه.
۸. كاتی یوسف مرد ته‌مه‌نی چه‌ند سال بوو؟ ئه‌ی سالی مردنه‌كه‌ی كه‌ی بوو؟

ئیبین ته‌یمیه

له ناوچه‌یه‌کی کوردستانی ئازیز شارێک هه‌بوو پێی ده‌وترا هه‌ران، ئەم شاره کاتی زوو نشینگه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ئیبراهیم پێغه‌مبه‌ر بووه، به‌لام دواتر که‌سانی بێباوه‌ر تیايدا ده‌رکه‌وتن که پێیان ده‌وترا صابییئه‌کان، ئەمانه له‌بری خوای گه‌وره ئەستیره‌یان ده‌په‌رست.

کاتی ئایینی نیسلام هات له سه‌رده‌می خه‌لیفه‌ی موسلمانان عومه‌ری کۆری خه‌تتا‌بدا له لایه‌ن موسلمانانه‌وه شاری هه‌ران ئازاد کرا، ئیتر ئایینی خوا گه‌یشه‌ ئه‌و شاره‌و ریشه‌ی بته‌رستی تیايدا وشک بوو.

له ناو ئەم شاره کوردیه‌دا بنه‌ماله‌یه‌کی گه‌وره‌و خواناس ده‌رکه‌وت که زۆریه‌ی هه‌ره زۆری که‌سه‌کانی زانای گه‌وره و هه‌لکه‌وته‌ی ناو موسلمانان بوون.

پرسیار ئەو بنه‌ماله‌یه‌کی بوون؟

وه‌لام: ئەو بنه‌ماله‌یه بریتی بوون له بنه‌ماله‌ی ته‌یمیه، ئەوانه ده‌یان زانای گه‌وره‌یان پێشکه‌ش کرد به موسلمانان و تا ئەمڕۆش موسلمانان قه‌رزاری زانست و خزمه‌تی ئەوانن.

له‌و شاره‌دا و له‌ناو ئەو بنه‌ماله‌دا زانایه‌کی گه‌وره هه‌بوو که ناوی عه‌بدولحه‌لیم بوو، ئەو زانایه هه‌ر له مندالیه‌وه له‌سه‌ر ده‌ستی باوکی زانستی وه‌رگرت و پێگه‌یشت و دواتر که‌وته وانه‌وتنه‌وه‌و بلا‌وکردنه‌وه‌ی زانست و خزمه‌ت کردن به موسلمانان، تا کاتی خۆی هات ژنیکی هێنا به ناوی ستونیه‌م که ئافره‌تێکی زیره‌ک و زانا بووه.

خوای گه‌وره چهند مندالیکی به‌خشی به‌م ژن و پیاوه زاناو خواناسه، هه‌موو منداله‌کانیشیان که‌سی دیار و زانا ده‌رچوون که توانییان خزمه‌تێکی گه‌وره پێشکه‌ش بکه‌ن.

پرسیار: ناوی مندالەکانی چی بوون؟ وه‌لام: ناوی مندالەکانی بریتی بوون له (عه‌بدورحمان، عه‌بدولا، نه‌حمه‌د).

له هه‌موویان زیره‌کتر و زاناتریان نه‌حمه‌د بوو که له‌به‌ر زۆر زیره‌کیه‌که‌ی بوو به که‌سایه‌تی هه‌ره دیاری بنه‌ماله‌که‌ی، هه‌ر له‌به‌ر نه‌وه‌ش به ناوی بنه‌ماله‌که‌یه‌وه ناسراوه‌و به ئیبن ته‌یمیه ناوی ده‌بریت.

ئیب‌ن ته‌یمیه له ساڵی ۶۶۱ کۆچی له شاری حه‌ران له‌دایک بوو و له‌وی سهره‌تای ژیا‌نی ده‌ستی پێ‌کرد، هه‌ر له مندالیه‌وه دایک و باوکی گرنگیه‌کی زۆریان پێدا تا زانستی زۆری پێ بیه‌خشن، به‌لام هینده‌ی نه‌برد باری ژیا‌نیان تیکچوو و ناچار بوون شارو ناوچه‌ی خۆیان جێ به‌یڵن، نه‌وکات هیشتا ته‌مه‌نی ئیب‌ن ته‌یمیه شه‌ش ساڵ زیاتر نه‌بوو.

پرسیار: بۆچی ناچار بوون شارو ناوچه‌ی خۆیان جێ به‌یڵن؟

وه‌لام: چونکه مه‌غۆله‌کان که خه‌لکیکی درنده‌و پیاو‌کوژ و خرابه‌کار بوون هێرشیان هینا بۆ سه‌ر شاره‌که‌یان، بۆیه نه‌و خه‌زانه ناچار بوون کۆچ بکه‌ن بۆ ولاتی شام بۆ شاری دیمه‌شق، بۆ نه‌وه‌ی ده‌ستگیر نه‌کری‌ن به شه‌و کۆچیان کرد و هه‌رچی کتیبیان هه‌بوو به چه‌ند عه‌ره‌بانه‌یه‌ک له‌گه‌ڵ خۆیاندا بردیان تا له‌وێش له زانست نه‌برین.

کاتی چوون بۆ شاری دیمه‌شق له‌وی باوکی له مزگه‌وتدا وانه‌ی ده‌وته‌وه‌و ئیب‌ن ته‌یمیه‌ش به‌رده‌وام زانستی وه‌رده‌گرت و له خزمه‌ت چه‌ندین زانا و مامۆستادا زانستی وه‌رده‌گرت، به‌وجۆره‌ گه‌وره‌ بوو تا گه‌یشه‌ ته‌مه‌نی گه‌نجی.

رۆژێک عه‌بدولعه‌لیم مندالەکانی کۆکرده‌وه تا بیا‌نیات بۆ سه‌یران و گه‌ران، به‌لام ئیب‌ن ته‌یمیه داوای کرد له باوکی رێی بدات نه‌چیت بۆ سه‌یرانه‌که، باوکیشی رازی بوو، تا باوکی و برا‌کانی چوون بۆ گه‌رانه‌که‌یان و هاتنه‌وه ئیب‌ن ته‌یمیه کتیبیکی گرنگ و گه‌وره‌ی زانا‌یه‌کی له‌به‌رکردبوو، که باوکی هاته‌وه‌و نه‌وه‌ی بینی ته‌واو سه‌رسام بوو به

توانای کۆرپەگەیی، بۆیە ترسا خەلکی زیانی پێ بگەیهنن، بە ئێبن تەیمیە کۆپی وت
رۆڵە شیرینەگەم ئەمە بۆ کەس باس نەگەیت.

چارێک زانایەکی حەلەبی ھاتە دیمەشق و بیستبووی ئێبن تەیمیە زیرەگە، بۆیە چوو
بۆ لای تا تاقی بکاتەو، کاتی پرسیاری لێکرد و ئێبن تەیمیە وەلامی دایەو ھێندە
زیرەگانەو بەھێز وەلامی دایەو ھە زاناکە تەواو پێی سەرسام بوو، زاناکە یەکسەر وتی
ئەگەر ئەم کۆرپە بمیئیت لە داھاتوودا رۆلی زۆر گەورە ی دەبیت.

ئێتر ھێندە زیرەک بوو تا خێرا بوو بە زانایەکی دیار و لە تەمەنی حەقدە سالیدا
فەتوای دەدا لەسەر مەسەلەکان، فەتواکانیشی راست بوون و زانایان رەخنەیان لێ
نەدەگرت.

ئێبن تەیمیە ھیچ کات پارەو شتی لە خەلک وەر نەدەگرت چونکە ھەر لە مندالیەو
بەئینی دابوو بە خوای گەورە کە لەسەر قورئان پاداشت وەر نەگریت، بۆیە کاتێک
قورئانی لەبەر دەکرد و کەسێک بیویستایە خەلاتی بکات وەری نەدەگرت، چونکە
دەبیوت من تەنھا لای خوا پاداشت وەر دەگرم.

ھیچ کات ئێبن تەیمیە رەخنە ی نەدەگرت لە خواردن، بەلکو بە ھەر خواردنێکی
حەلال رازی بوو و نارەزاییشی دەر نەدەبەری.

لە سالی ۶۹۲ کۆچیدا واتە تەمەنی ۳۱ سالی ئێبن تەیمیە لەگەڵ کاروانێکدا چوو بۆ
حەج، لە رینگە ی سەفەریاندا رەشەبایەکی توند ھەلێکرد کە ژمارە یەکی زۆری خەلکە
بەو ھۆیەو ھەردن، بەلام ئێبن تەیمیەو ژمارە یەکی تر لە خەلکە کە رزگار یان بوو.

دوای ئەو ی باوکی کۆچی دوایی کرد ئێبن تەیمیە لە شوینی باوکیدا لە مزگەوتدا
وانە ی دەوتەو، ھێندە زیرەک بوو کە وەرەقەو نووسین لەبەر دەستیدا نەبوو و ھەموو
شەکانی لەبەر بوو، ئێبن تەیمیە لە وتارەکانیدا زۆر گرنگی دەدا بە فەرموودە و لە

رێبازی راستی زاناوانی پێشوو لای نەدەدا، دواى وتارەكەش گوێی دەگرت لە پرسىاری خەلك و وەلامى پرسىاره‌كانى دەدايه‌وه .

چارێك ئێبن تەيممە نەخۆش كەوت، كاتى چوو بۆ لای پزىشك پزىشكەكە پىى وت زۆر مەخوێنەرەوه‌و خۆت ماندوو مەكە، لە وەلامدا ئێبن تەيممە وتى مەگەر ئۆوه نالێن ئەگەر كەسێك حەزەكەى بێتەدى و خۆشى بێت ئۆوه بۆ تەندروستى باشە، دەى من لەكاتى خوێندنەوه‌و زانستدا تەواو خۆشىمە و دەبێت باش بێت بۆم، بۆيه هۆكارى نەخۆشيه‌كەى من ئۆوه نيه .

ئێبن تەيممە لە بەرگريکردنى لە موسلمانان زۆر دلێر و نەترس بوو، كاتى مەغۆلەكان هاتن و شاميان داگیر دەكرد سەكردەكەيان ناوى غازان خان بوو، ئێبن تەيممە لەگەل ژمارەيه‌ك زانای تر چوون بۆ لای، ئێبن تەيممە هێندە بە رهقى قسه‌ى لەگەل كرد كە هەموو زاناکانى تر ترسان، ئۆوه داواى كرد هەموو بەندكرائانى موسلمانان و بەندكراوه . ناموسلمانەكانيش ئازاد بكرين، ئۆويش رازى بوو و هەموويانى ئازاد كرد، كاتى گەرانەوه زاناکانى تر وتیان لەگەل ئۆوه ناچینه‌وه تووشى شتىكمان دەكات، كەچى ويستى خوا وابوو ئێبن تيممە بە سەلامەت گەيشتەوه، كەچى ئۆوان تووشى دەسته‌يه‌كى مەغۆلە رێگرەكان بوون كە چييان پى بوو لىيان سەندن و ئازارى زۆريشيان دان .

كاتى چارىكى تر مەغۆلەكان هاتن تا خاكى شام داگیر بكەن ئێبن تەيممە هانى موسلمانانى دا تا رىيان پى نەدەن و وتارى بۆ دەدان، خۆيشى چوو بۆ لای سەركردەى موسلمانان لە ميصر تا رازى بكات بىت بۆ هاوكاريان، ئۆوه‌بوو بە سوپايەكەوه هاودەم بە سولتان گەرايه‌وه‌و لە جەنگەكەدا خۆيشى بەشدارى كرد و خواى گەوره‌ش سەركەوتنى بەخشى بە موسلمانان، لە جەنگەكەشدا ئێبن تيممە بەردەوام موسلمانانى هاندەدا تا نەترسن و لەرپى خوادا بە گەرمى بچەنگن چونكە خوا موسلمانان سەردەخات .

هه‌میشه هه‌ندی کەس هەن کە حەز ناکەن کەس لەوان گەورەتر بێت و خۆیان بە گەورە دەزانن، بۆیە ژمارەیه‌ک لەو جۆرە کەسانە کەوتنە پیلان گێڕان دژ بە ئێبێن تەیمیه و لای دەسه‌لاتداران تۆمەتیاں بۆ دروست دەکرد تا ئەوێ بوونە هۆکاری بەندکردنی ئێبێن. تەیمیه، سێ جار لە دادگای دیمەشق دادگایی کرا، بەلام لە هیچ کامیاندا نەیانتوانی بیسه‌لمێنن کە تاوانبارە و کاتی زانییاں بێ تاوانە ئێبێن تەیمیه‌یان ئازاد کرد.

بەلام ئەمجار کەسانێکی ناو میصر کە رقیان بوو لە ناویانگی ئێبێن تەیمیه تۆمەتیاں بۆ دروست کرد و داویان کرد لە میصر دادگایی بکریت، خەلیفەش ئەوکات لە میصر بوو، ئەوان سەرکرده‌ی ولاتیاں رازی کرد تا داوا لە دەسه‌لاتداری شام بکات ئێبێن تەیمیه بنێریت بۆ میصر، هەرچەند ئەو رازی نەبوو بەلام ئێبێن تەیمیه خۆی بپاری دا بچیت و لەوێش وه‌لامی گومانەکان بداتەوه.

ئێبێن تەیمیه بەرێکەوت بەره‌و میصر و لە کۆتاییه‌کانی مانگی رەمه‌زانددا گەیشته شاری قاهره، کاتی گەیشته‌ی رۆژی هه‌ینی بوو، لە دوا‌ی نوێژی هه‌ینی له‌گەڵ زاناو کەسه‌ دیاره‌کان مشتومپی ئەنجامدا، بەلام دوا‌جار له‌وێش بەندکراو دواتر گوازیایه‌وه بۆ به‌ندیخانه‌یه‌ک کە پێی ده‌وترا (جب)، به‌لکو دوو برایشی له‌گەڵ خۆیدا به‌ند کران. هه‌ینده‌ دژایه‌تی ئەو زانایه‌ کرا کە تەنانه‌ت ئەوانه‌ش شوێن نووسینه‌کانی بکه‌وتنایه‌ ئەو کەسانه‌ش به‌ند ده‌کران.

پرسیار: بۆچی دەسه‌لاتداران وایان ده‌کرد له‌ کاتی‌کدا موسڵمانیش بوون؟

وه‌لام: له‌به‌رئەوه‌ی هه‌ندی کەس کە حەزیا نەده‌کرد ئێبێن تەیمیه وه‌ک زانایه‌کی گەوره‌ ده‌ریکه‌وێت وایان وتبوو به‌ دەسه‌لاتداران کە ئێبێن تەیمیه خه‌لکی گومرا ده‌کات، به‌لام ئێبێن تەیمیه ریی نەده‌دا کەس له‌ دژی دەسه‌لاتدارانی موسڵمانان هیچ بکه‌ن

چونکه نه‌بوونی ئازاوه‌و پاراستنی به‌کریزی و ناشتی ناو موسلمانانی له‌لا گرنگتر بوو تا ئازادبوونی خۆی.

ئێین ته‌یمیه پاش ماوه‌یه‌ك ئازاد کراو نه‌و ماوه‌ی ئازاد کرا له‌ مزگه‌وته‌کاندا وانه‌ی ده‌وته‌وه‌و خه‌لکی فێری زانست ده‌کرد، هاوکات نامه‌ی ده‌نارد بۆ دایکی خۆشه‌ویستی و بۆ خه‌لکی دیمه‌شق و خۆشه‌ویستی خۆی نیشان ده‌دا بۆیان.

هینده‌ی نه‌برد جاریکی تر ئێین ته‌یمیه به‌ند کرا، ئه‌مجاره‌ش به‌کێك له‌ براکانی له‌گه‌لیدا به‌ندکرا، به‌لام هینده‌ی پێ نه‌چوو که سولتانی موسلمانان خۆی هات بۆ به‌ندیخانه بۆ لای ئێین ته‌یمیه‌و ئازادی کرد.

پرسیار: ئه‌و سولتانه‌ کێ بوو که ئێین ته‌یمیه‌ی ئازاد کرد؟
وه‌لام: ئه‌وسولتانه‌ ناوی سولتان ناصر بوو که کاتی توانی بێته‌ سه‌ر ده‌سه‌لات خێرا ئێین ته‌یمیه‌ی ئازاد کرد.

پاش چه‌وت سال مانه‌وه له‌ میصر دواچار ئێین ته‌یمیه له‌گه‌ل سولتانی موسلماناندا گه‌پایه‌وه‌ بۆ شام، له‌وی پێشوازیه‌کی گه‌رمی لێکراو خێرا ئه‌ویش ده‌ستی کرده‌وه به‌ وانه‌ و تنه‌وه.

به‌لام هینده‌ی نه‌برد جاریکی تر ئه‌و زانایه‌ که‌وته به‌ر پیلانی ناحه‌زان و سه‌ره‌له‌نوێ تۆمه‌تیان بۆ دروست کرد و ئێین ته‌یمیه‌ی زانای بێ تاوان جاریکی تر به‌ند کرا، ئیتر له‌و به‌ندیخانه‌یه‌دا مایه‌وه تا ئه‌وه‌ی دواچار له‌وی نه‌خۆش که‌وت و کۆچی دواپی کرد.

له‌ ماوه‌ی ئه‌و به‌ند بوونه‌یدا ئێین ته‌یمیه هه‌شتاو به‌ك جار هه‌موو قورئانی پیرۆزی خوینده‌وه‌و زیکرو په‌رستشی زۆری ده‌کرد.

کاتی کۆچی دواپی کرد هه‌موان به‌ مردنی دلته‌نگ بوون ته‌نانه‌ت ئه‌وانه‌ش که دژی بوون، شار ته‌واو قه‌ره‌بالتی دایگرت و هه‌موان هاتن بۆ نوێژکردن له‌سه‌ر ته‌رمه‌که‌ی و

.....

مەراسیمی ئەسپەردەکردنەکە، هێندە قەرەبالغ بوو کە بازاری شار داخرا، نزیکە‌ی پینچ سەد هەزار کەس نوێژیان کرد لە سەر تەرمی ئیبن تەیمیه .

پاش خۆی ئیبن تەیمیه نووسین و کتیبی زۆدی جیهیشت بۆ موسلمانان، کتیبەکانی نزیکە‌ی سەد کتیب زیاتر دەبوون کە تا ئەمڕۆش موسلمانان دەیانخویننەوه و سوود وەردەگرن لە زانستەکە‌ی.

په‌ند و وانه

زۆر پێویسته‌ هه‌ز بکه‌ین به‌ دوا‌ی زانستدا بگه‌ڕێین و هه‌میشه‌ له‌ گه‌ڵ که‌سانی زیره‌ک و زانادا هه‌لسوکه‌وت بکه‌ین.

سوپاسی خوای گه‌وره‌ بکه‌ین که‌ له‌ ناره‌حه‌تی و سته‌م و هه‌یرشی دوژمنان بمانپاریزێت، نابێت موسلمان ئاوات به‌ به‌رنگاربونه‌وه‌ی دوژمن بخوازێت و داوا له‌ خوا بکات سه‌لامه‌تی پێی ببه‌خشێت، چونکه‌ ئازاوه‌و جه‌نگ هۆکاری وێرانیه‌.

گه‌وره‌ترین سامانی به‌نرخ و نه‌فه‌وتاو بریتیه‌ له‌ زانست و ده‌بیت له‌ هه‌موو کاتێکدا هه‌ولێ زانستخوازی بده‌ین، به‌ راستی کتێب هاورپێه‌کی خۆشه‌ویست و دلسۆزه‌و ده‌بیت به‌ جوانی کتێبه‌کانمان بپاریزین.

جیهاد کردن له‌ پێی خوای گه‌وره‌دا فه‌زلی زۆری هه‌یه‌ و به‌رده‌وام هاوه‌لان و زانایانی ئیسلام نه‌گه‌ر جیهادکردنیان به‌دی کردبیت تیا‌یدا به‌شدار بون.

نابیت هه‌رگیز ره‌خنه‌ بگرین له‌ خواردن و به‌ هه‌موو به‌خششیک‌ی خوا رازی بین، نه‌گه‌ر به‌ دلمان نه‌بوو خواردنه‌که‌ نه‌خۆین و بێ گله‌یی کردن بگه‌ڕێینه‌وه‌ دواوه‌.

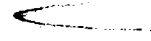
هه‌میشه‌ پشت به‌ خوای گه‌وره‌ ببه‌ستین و دلنیا بین خوای گه‌وره‌ ناگای له‌ هه‌موو شتێکه‌و هه‌رچه‌ک‌ خوا بیه‌وێت ته‌نها نه‌وه‌ ده‌بیت.

ده‌بیت هه‌میشه‌ وریای ناشتی و خۆشی موسلمانان بین و خۆمان بپاریزین له‌ فیتنه‌و ئازاوه‌ نانه‌وه‌ و هه‌ک‌ چۆن ئێ‌بین ته‌یمیه‌ هه‌رچه‌نده‌ به‌ندیش کرابوو که‌چی نه‌یده‌هه‌یشت به‌هۆی نه‌وه‌وه‌ موسلمانان کێشه‌ بکه‌وێته‌ نێوانیانه‌وه‌.

خوای گه‌وره‌ پالپشتی موسلمانانه‌و هه‌رکات موسلمان راستیه‌کی زانی و پێویست بوو بیلێت نابیت بترسیت و ده‌بیت بیلێت به‌تایبه‌ت وتنی راستی له‌ به‌رده‌م که‌سی سه‌مه‌کاردا گه‌وره‌ترین جیهادی رێی خوايه‌.

پرسیاره گان

۱. ئىبن تەيمىيە ناوى چى بوو؟ له كوئى له دايك بوو؟
۲. بنه مالهى تەيمىيە به چى ناسراون؟
۳. ئىبن تەيمىيە چۆن تەمەنى مندالى به سەر برد؟
۴. باسى گەشتى حەجى ئىبن تەيمىيە بکه .
۵. کاتى مەغۆله گان هاتن بۆچى ئىبن تەيمىيە چو بۇ مىصر؟
۶. بۆچى ئىبن تەيمىيە زوو زوو به ند ده کرا؟
۷. باسى مردنى ئىبن تەيمىيە بکه .
۸. ده توانيت ژيانى ئەم زانايه باس بکه يت بۇ خوشک و براکانت يان بۇ
هاورپىکانت؟

ئیبین قهیم

یه‌کیکی تر له زانا ناودارو گه‌وره‌کانی جیهانی ئیسلامی بریتی بووه له ئیبین قهیمی جهوزی که تا ئه‌مه‌پۆش نووسینه‌کانی له‌به‌ر ده‌ستی موسلمانان و سوودیان لێ ده‌بینریت، به‌لکو یه‌کیکه له‌و زانایانه‌ی که تا ئه‌مه‌پۆش نووسینه‌کانی زۆر بایه‌خییان پێ ده‌دریت و وه‌رده‌گیردرین بۆ زمانه‌ جۆراوجۆره‌کان له‌وانه‌ش هه‌ندی کتیبی وه‌رگیردراون بۆ سه‌ر زمانی پاراوی کوردی.

ئیبین قهیم له‌ شاری دیمه‌شق له‌دایک بوو، دیمه‌شق پایته‌ختی ئه‌مه‌پۆی سووریا، هه‌ر له‌ زوه‌وه‌ ئه‌و شاره‌ مه‌لبه‌ند و لانه‌ی زانایان و که‌سه‌ گه‌وره‌کان بووه، وه‌ک بینیمان ئیبین ته‌یمه‌ش که‌ زانایه‌کی گه‌وره‌ی ئیسلام بوو له‌ دیمه‌شق ژیا و هه‌ر له‌ ویش کۆچی دوا‌یی کرد.

پرسیار: ئیبین قهیم ناوی چی بوو؟

وه‌لام: ئیبین قهیم ناوی موحه‌مه‌د بووه‌و باوکیشی ناوی قهیم بووه، ئه‌و بنه‌ماله‌یه ناسرابوون به‌ جهوزی، هه‌ر بۆیه موحه‌مه‌دی زاناش له‌ بری ئه‌وه‌ی به‌ناوی خۆیه‌وه ناو ده‌ربکات زیاتر ناسراوه به‌ ئیبین قهیمی جهوزی، قهیمی باوکی یه‌کێک بووه له‌ زانا ناسراوه‌کانی ناو دیمه‌شق و له‌ خۆیندنگه‌ی جهوزی له‌ دیمه‌شق سه‌رقال بوو، بۆیه هه‌م خۆیشی و هه‌م نه‌وه‌کانیشی ناسران به‌ جهوزی له‌به‌ر بوونی باوکیان له‌ قوتابخانه‌یه‌دا.

ئیبین قهیم له‌ ساڵی ۶۹۱ کۆچی له‌ شاری دیمه‌شق له‌دایک بوو، هه‌ر له‌ سه‌ره‌تای ژیا‌نیه‌وه له‌ ناو خاک و ناوچه‌ی زانایاندا گه‌وره‌ بوو.

ئیبین قهیم که‌ سێکی زۆر له‌ خواترس و باوه‌پدار بوو، ئه‌و هه‌میشه سه‌رقال بوو به‌ په‌رستشی خوای گه‌وره‌ و خۆی ده‌پاراست له‌ هه‌موو تاوانتیک، هه‌ولێ ده‌دا خوای گه‌وره‌ رازی بکات، چونکه ده‌یزانی ره‌زامه‌ندی خوای گه‌وره‌ له‌ هه‌موو شتیک

گرنگترە، زۆریەکی کاتی خۆی سەرقال دەکرد بە زانستەوه و لە خزمەت مامۆستایاندا دەبوو یان وانەی دەوتەوه یان خۆی سەرقال دەکرد بە نووسینی کتێبه‌وه تا موسلمانان لێی سوودمەند بن.

کاتی نوێژی دەکرد حەزی دەکرد ماوێه‌کی زۆری پێ بچیت، ئیتر قورئانیکی زۆر زۆری دەخویند و زۆر لە کێنوش و سوچەدا دەمایه‌وه، پاش نوێژەگەشی زۆر بە هیمنی و بێ پەله‌کردن دادەنیشت و زیکی خوای گەورە دەکرد، بە تاییەت که نوێژی بە یانی دەکرد نە دەخەوتەوه، بە لکو دادەنیشت یادی خوای دەکرد تا ته‌واو دنیا روشن دەبوو و خۆر هەڵدەهات.

ئێین قەیم ماوێه‌ی رۆژانە‌ی خۆی بە چەند کارێک دەبرده‌ سەر، له‌وانه‌: خۆی سەرقال دەکرد بە نوێژ و پەرس‌ت‌شە‌کانه‌وه‌ و له‌وه‌شدا نمونە‌یه‌کی بالابوو، هه‌روه‌ها له‌ قوتابخانە‌ی جه‌وزی پیشه‌وايه‌تی دەکرد و وانە‌ی ده‌وتەوه‌، هه‌روه‌ها له‌ چەند شوینێکی تری وه‌ك سه‌دریه‌ و شوینانی تر وانە‌ی ده‌وتەوه‌، ماوێه‌کی دانابوو تاییەت بە کێشه‌کانی خه‌لك و وه‌لامدانە‌وه‌ی پرسیاره‌کانیان تا به‌پێی بریاری شه‌ریعت کێشه‌کانیان بۆ روون بکاته‌وه‌ و چاره‌سه‌ری دروستیان بخاته‌ به‌رده‌ست، کاتیکی تاییه‌ت‌یشی دانابوو بۆ نووسینی کتیب و بابەتی گرنگ بۆ موسلمانان، ئیتر نووسینه‌کانی هێنده‌ زۆرن که له‌ سه‌روو ۲۰ کتیبه‌وه‌ ده‌بوون، کتیبه‌کانیشی هێنده‌ به‌هێزن که بۆ هه‌موو کاتێک ده‌بن، ئیستاش له‌ کوردستاندا هه‌ندی له‌ کتیبه‌کانی کراون به‌ کوردی و چاپ کراون.

پرسیار: ئایا په‌یوه‌ندی نێوان ئێین قەیم و ئێین ته‌یمیه‌ چۆن بوو؟

وه‌لام: ئێین قەیم خویندکارێکی زۆر زیره‌ك و گوێپایه‌لی ئێین ته‌یمیه‌ بوو، به‌لكو له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی زۆر گوێی ده‌گرت له‌ ئێین ته‌یمیه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ ئازارو نارەحه‌تی زۆری تووش بوو چونکه‌ كه‌سانێك هه‌بوون حه‌زیان نه‌ده‌کرد ئێین ته‌یمیه‌ كه‌سی له‌ ده‌ور

بیت و پێیان خوێش نه‌بوو ئه‌و هه‌ینده زیره‌ك بیت، بۆیه دژایه‌تی خوێشی و خوێندکاره‌کانی ئه‌ویشیان ده‌کرد، ئه‌وه‌بوو کاتی ئه‌ین ته‌یمیه به‌ند کرا ئه‌ین قه‌یمیش به‌ند کرا، به‌لام دوا‌ی ئه‌وه‌ی ئه‌ین ته‌یمیه مرد ئه‌تر ئه‌ین قه‌یمیان ئازاد کرد.

ئه‌ین قه‌یم مندالێکی زیره‌کی هه‌بوو که ناوی ئه‌براهیم بوو، ئه‌و منداله‌ی له‌ لای ئه‌ین قه‌یمی باوکی وانه‌ی ده‌خوێندو هه‌ولێ ده‌دا شوێن پێی باوکی هه‌لبگریت، هه‌موو خوێندکاره‌کانی ئه‌ین قه‌یم بوون به‌ زانای گه‌وره و دیاری ناو موسلمانان وه‌ك ئیمامی ئه‌ین که‌سیر و ئیمامی ئه‌ین ره‌جه‌ب و ئیمامی زه‌هه‌بی و چه‌ندینی تر که هه‌موویان خوێندکاری ئیمامی ئه‌ین قه‌یم بوون.

جاریکیان شه‌وی پێنج شه‌مه‌ بوو، ده‌نگی بانگی عیسا له‌ مزگه‌وته‌وه به‌رز ده‌بوویه‌وه، له‌و کاته‌دا ئه‌ین قه‌یمی زانای خواناس کۆچی دوا‌یی کرد، ئه‌مه‌ش له‌ سالی ۷۵۱ کۆچیدا بوو، ئه‌تر ته‌رمه‌که‌ی مایه‌وه تا موسلمانان هه‌موویان بتوانن نوێژی له‌سه‌ر بکه‌ن، ئه‌وه‌بوو بۆ به‌یانیه‌که‌ی له‌کاتی نوێژی نیوه‌پۆدا له‌ مزگه‌وتی ئومه‌وی نوێژی له‌سه‌ر کرا، دواتر خه‌لکه‌که هه‌ینده زۆر بوون که ده‌یانویست نوێژی له‌سه‌ر بکه‌ن که له‌ مزگه‌وتی (جه‌راج) یش نوێژیان له‌سه‌ر کرد، ئه‌ینجا برا بۆ گۆرستان و به‌ ده‌م فرمیسک و گزیانه‌وه له‌ ناو قه‌ره‌بالغه‌یه‌کی زۆر و که‌م وینه‌دا ته‌رمی ئه‌و زانایه‌ی ئیسلام خرایه ژێر خا‌ک، خوا‌ی گه‌وره به‌هه‌شتی به‌رین بکاته شوێنی و له‌ دۆزه‌خ بپارێزیت و له‌ رۆژی دوا‌یدا به‌ بیهینی له‌ به‌هه‌شتدا خۆشحاله‌مان بکات.

بەندوانە

هەمیشە پێویستە بگەرێین بە دواى زانستدا و هەول بەدەین زانایانی دەورووبەرمان بکەین بە مامۆستای خۆمان و زانستیان لێ وەرێگرین تا بتوانین شوێن پێی زانایان هەلبگرین و ببینە مایەى خێر و سوود بۆ دەورووبەرمان.

پێویستە هەول بەدەین کە گەرە بووین کتێبه‌کانی ئەم زانا گەرەیه بخوینێنەوه، هەرۆه‌ها لە ئیستاشدا بە دایک و باوک یان مامۆستا کانیان بلێین کتێبه‌کانی ئەو زانایە بخوینێنەوه و باسیان بکەن بۆمان تا سوود وەرێگرین لە زانستی هەرچەندە ئەو مزدوو بەلام کتێبه‌کانی بە زیندووی ماونەتەوه.

پێویستە ئێمەى موسڵمان زۆر گرنگی بەدەین بە یاد و زیكری خوا و نوێژه‌کانمان بە جوانی بکەین و پە لە ئەکەین لە نوێژه‌کانماندا، چونکە نوێژکردن قسەکردنە لەگەڵ خوای گەرە، هەرۆه‌ها گرنگی زۆر زیاتر بەدەین بە نوێژی بەیانی و یادکردنی خوا لە دواى ئەو نوێژه و ئەگەر بتوانین دواى ئەو نوێژه سەرقالی زیکر بین تا رۆژ دەبیته‌وه.

پرسیاره‌کان

- ۱- ئیبن قهیم له سالی چهند و له کوی له دایک بوو؟
- ۲- شاری دیمه‌شوق به چی ناسراوه؟
- ۳- په‌یوه‌ندی نێوان ئیبن قهیم و ئیبن ته‌یمیه باس بکه.
- ۴- ده‌توانیت ناوی هه‌ندی خۆیندکاری ئیبن قهیم به‌ئینیت؟
- ۵- بۆچی ئیبن قهیم به‌ند کرا؟
- ۶- ده‌توانیت باسی مردنی ئیبن قهیم بکه‌یت؟
- ۷- جوانترین شت له ژبانی ئەم زانایه‌دا به‌لای تۆوه‌ چیه؟

موحه‌ممه‌دی فاتیح

له ناو ئیسلامدا هه‌موو نه‌ته‌وه‌کان جییان نه‌بیته‌وه‌و قبول کران، ئیتر له‌خواترسان به‌پێی ره‌نگ و نه‌ته‌وه‌ نیه، به‌لکو نه‌وه‌ی بنه‌په‌ته له ئیلامدا له‌خواترسان و په‌یره‌وی جوانتری په‌یامی ئیسلامه، بۆیه هیچ کات ئیسلام جیاوازی ناکات له‌نیوان کورد و عه‌ره‌ب و تورک و فارس و ئینگلیز و هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌کی تردا، به‌لکو جیاوازیه‌که له‌سه‌ر نه‌وه‌یه کامیان کاری چاکه زیاتر بکات، هه‌ر بۆیه ئه‌و که‌لانه‌ی موسلمان بوون هه‌ولیانداوه پێشبرکێ بکه‌ن له کاری چاکه‌و خزمه‌تکردن به په‌یامی خوادا.

یه‌کێک له‌و نه‌ته‌وانه‌ش تورکه‌کان بوون که موسلمان بوون و توانیویانه به‌دریژایی میژوو خزمه‌تی گه‌وره پێشکەش بکه‌ن به موسلمانان، ئه‌گه‌رچی له‌م دوا‌ییانه‌ی میژوودا کاتی گوێراپه‌لی رینماییه‌کانی په‌یامی خوا نه‌بوون هه‌ندیکیان سته‌می زۆریان کرد له‌گه‌لی کوردی موسلمان، به‌لام پێشتر تورکه‌کان زۆر باوه‌ردار بوون و خزمه‌تی گه‌وره‌یان ده‌کرد به ئیسلام و هه‌موو هه‌ولیان بۆ ئه‌وه بوو ئیسلام بگه‌یه‌نن به‌و شوێنه‌ی که ئیسلامیان پێ نه‌گه‌یشتوووه‌ ده‌وله‌تی ئیسلامی گه‌وره بکه‌ن.

تورکه‌کان توانییان ده‌وله‌تێک دابمه‌زرێنن که ناویان نا ده‌وله‌تی عوسمانی، ئه‌وه‌ش له‌به‌ر نه‌وه‌ی یه‌که‌م که‌س دایمه‌زراند ناوی عوسمان بوو، له‌ناو ئه‌و ده‌وله‌ته‌دا چه‌ندین سولتانی به‌هێز هاتن تا ئه‌وه‌ی سولتانیکیان هات به‌ ناوی موحه‌ممه‌د که توانی رۆلێکی گه‌وره‌ ببنییت و ببییت به‌ یه‌کێک له‌و که‌سانه‌ی که گه‌وره‌ترین خزمه‌تیان پێشکەش کرد به موسلمانان، وه‌ک چۆن سه‌لاحه‌دینی کورد قودسی رزگار کرد، موحه‌ممه‌دی تورکه‌کانیش قوستننینه‌ی پایته‌ختی مه‌سیحیه‌کانی ئازاد کرد.

پێغه‌مبەری خوا (ﷺ) هەر لە سەر دەمی خۆیدا هەوایی دابوو بە هاتنی ئەم سەرکردەیه کاتی بە هاوێڵانی خۆی فەرموو بە دنیاییه‌وه قوستەنتینیە ئازاد دەکریت، بە راستی ئەو سوپایه‌ی ئازادی دەکات سوپایه‌کی زۆر باشه و سەرکردە‌که‌شی سەرکردەیه‌کی زۆر باشه.

موحه‌مه‌د له‌ ساڵی ۸۲۲ کۆچی له‌ شاری ئەدرنه‌ له‌ تورکیا له‌ دایک بوو، باوکی ناوی موراڊ بوو که‌ سولتانی ئەو کاتی عوسمانیه‌کان بوو، دایکیشی ناوی هوما خاتون بوو، نیتەر موحه‌مه‌د هەر له‌ سەر هەتای ژیا‌نیه‌وه له‌ ناو کۆشک و دەسه‌لاتدا له‌ دایک بوو، زۆر به‌ جوانی گه‌وره‌ ده‌کرا و خزمه‌تی باشی ده‌کرا، باوکی مامۆستا‌ی تایه‌تی بو‌ دانا‌بوو تا هەر له‌ مندالیه‌وه واته‌ فێر بیه‌ت، یه‌کێک له‌ دیارترین مامۆستا‌کانیشی مامۆستا‌یه‌کی زانای گه‌وره‌ی کورد بوو که‌ ناسرا‌بوو به‌ شیخی گۆرانی.

بو‌ ئەوه‌ی موحه‌مه‌د فێری کاری به‌ پێوه‌ بردن بیه‌ت موراڊی باوکی بپاری دا موحه‌مه‌د بنیڕیت بو‌ ناوچه‌ی ئەماسیا تا به‌ پێوه‌ به‌ردنی ئەوتی بڤاته‌ ده‌ست، نیتەر به‌وه‌ فێری به‌ پێوه‌ بردن ده‌بیه‌ت، ئەو کات هه‌تشتا ته‌مه‌نی موحه‌مه‌د یانزه‌ ساڵ بوو، ئەوه‌ش نیشانه‌ی گرنگی پێ‌ دانیه‌تی له‌ لایه‌ن باوکیه‌وه‌ و به‌هێزی و زیره‌کی موحه‌مه‌دیشه‌.

موحه‌مه‌د سه‌ر هتا له‌ وێ زۆر گوێی نه‌ ده‌گرت له‌ مامۆستا‌کانی، بو‌یه‌ باوکی بپاری دا مامۆستا و زانایه‌کی زۆر گه‌وره‌ی بو‌ بنیڕیت تا جوان په‌روه‌رده‌ی بکات، ئەوه‌بوو شیخ ئەحمه‌دی گۆرانی بو‌ نارد که‌ زانایه‌کی گه‌وره‌ی کورد بوو.

شیخی گۆرانی هه‌نده‌ له‌ لایه‌ن باوکی موحه‌مه‌ده‌وه‌ مۆله‌تی پێ‌ درا‌بوو که‌ ئەگه‌ر موحه‌مه‌د ته‌مه‌لی بنواندایه‌ یان لاریه‌کی هه‌بوا‌یه‌ شیخی گۆرانی به‌ دارێ لێی ده‌دا و

ته‌مینی دکرد تا جاریکی تر وا نه‌کات، هه‌روه‌ها هه‌ر له سه‌ره‌تاوه شیخی گۆرانی به‌رده‌وام ئه‌وه‌ی فی‌ری موحه‌مه‌د ده‌کرد که فه‌تکردنی قوس‌ته‌نتینییه چه‌نده گرنه‌گو باسی فه‌رمووده‌ی پیغه‌مبه‌ری خوای بۆ ده‌کرد له‌و باره‌یه‌وه تا بتوانیت هه‌ول ب‌دات که له داها‌تو‌دا بوو به سولتان ئه‌و کاره بکات، موحه‌مه‌دیش به جوانی ئه‌وه‌ی وه‌رگرت و کردی به ئامانجی خۆی ئه‌گه‌ر بوو به سولتان ئه‌و کاره بکات.

له ماوه‌یه‌کی که‌مدا شیخی گۆرانی هه‌موو قورئانی خویند به موحه‌مه‌د و فی‌ری وانه‌کانی شه‌ریعت و هه‌نگاوی خواترسی کرد، موحه‌مه‌دیش زۆر له‌و مامۆستای ده‌ترسا و شه‌رمی لیده‌کرد چونکه زانایه‌کی زۆر گه‌وره‌و به‌پیز بوو، به‌و جو‌ره ئه‌و په‌روه‌رده‌ی موحه‌مه‌د له‌سه‌ر بنه‌مای ئیسلام زۆر کاریگه‌ری هه‌بوو له‌سه‌ر موحه‌مه‌د تا زۆر په‌یوه‌ست ب‌یت به شه‌ریعتی ئیسلامه‌وه، ئیتر موحه‌مه‌د زۆر هه‌ولی ده‌دا ئه‌و فه‌رمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) تاییه‌ت به فه‌ت‌حی قوس‌ته‌نتینییه ئه‌و بگه‌ریته‌وه.

سولتان موراد که بینی موحه‌مه‌دی کورپی چاک په‌روه‌رده بووه بپیری دا واز له ده‌سه‌لات به‌ئینیت بۆ موحه‌مه‌دی کورپی و خۆی بچیته ناوچه‌یه‌کی دوور تا دوور له سه‌ختی ده‌سه‌لات بژی، ئه‌وکات ته‌مه‌نی موحه‌مه‌د هیشتا ۱۴ سال بوو، به‌لام هینده له‌وی نه‌بوو تا بیستی مه‌جهریه‌کان که خه‌لکێک بوون هه‌لگه‌پاونه‌ته‌وه له ده‌سه‌لات، بۆیه موحه‌مه‌د نامه‌ی نووسی بۆ باوکی و داوای لیکرد خۆی ب‌یته‌وه‌و ده‌سه‌لات بگه‌ریته ده‌ست، ئه‌ویش هاته‌وه‌و سه‌رکردایه‌تی سوپای کردو جه‌نگێکی گه‌وره‌ی دژ به مه‌جهریه‌کان ئه‌نجامدا و تیایدا موسلمانان سه‌رکه‌وتن.

ماوه‌یه‌ک سولتان موحه‌مه‌د چوو بۆ شاری مانيساو له‌وی مایه‌وه، له‌و ماوه‌دا ژنی هینا، ناوی ژنه‌که‌ی ئامینه گولبه‌هار بوو که به بنه‌ره‌ت خه‌لکی یۆنان بوو، دوا‌ی ماوه‌یه‌کی تریش ژنیکی تری هینا که ناوی سستی بوو، ئه‌م ژنه‌ی تورکمانی بوو، ئیتر

به‌رده‌وام باوکی هاریکاری بوو تا کیشه‌گه‌وره‌کانی ولات چاره‌سه‌ر بکات چونکه هیتشتا موحه‌ممه‌د گهنج بوو و زۆر توانای چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌گه‌وره‌کانی نه‌بوو.

دوای ئه‌وه‌ی باوکی کیشه‌کانی بو چاره‌سه‌ر کرد ئه‌وه‌بوو له‌و ماوه‌دا کۆچی دوایی کرد، بۆیه موحه‌ممه‌دی کورپی گه‌راپه‌وه‌و شوینی باوکی گرت‌ه‌وه، پاش ئه‌سپه‌رده‌کردنی ته‌رمی باوکی ئیتر سولتان به‌گه‌رمی که‌وته‌هه‌ولێ به‌هیزکردنی ده‌وله‌ته‌که‌ی، چونکه ده‌یزانی ناییت مه‌رگی که‌سه نازیزه‌کان ببیته‌هۆکاری وه‌ستان له‌ خزمه‌تکردن و سه‌رخستنی ئایینی خوا و باوکیشی هه‌تا زیا وا خزمه‌تی ده‌کرد بۆیه ده‌یویست ئه‌ویش وه‌ک باوکی بیت.

سولتان موحه‌ممه‌د که‌وته ئاماده‌سازیه‌کی چاک بو ئه‌وه‌ی ئاواته‌گه‌وره‌که‌ی به‌دی به‌ینیت که‌ ئه‌ویش فه‌تکردنی شاری قوسته‌نتینییه بوو، له‌وه‌شدا شیخی گۆرانی هاندهری بوو، بو ئه‌وه‌ش سولتان سوپای ئاماده‌کرد و زانایانیش باسی جیهادیان ده‌کرد بو سه‌ریازان تا به‌گه‌رمی بجه‌نگن، دواچار هیزشیاں برد بو سه‌ر قوسته‌نتینییه و له‌ رووی ده‌ریاو وشکانیشه‌وه هه‌لمه‌تیاں برد، به‌لام ئه‌وانیش به‌سه‌ختی به‌رگریان ده‌کرد و نه‌یاند هیتشت موسلمانان بچه‌ناوی، ئیتر ژماره‌یه‌کی زۆری موسلمانان له‌وی شه‌هید بوون.

ته‌نها یه‌ک ریگه‌ مابوویه‌وه که‌ ئه‌ویش گرتنی ناوچه‌یه‌کی ئاری بوو ده‌بوو موسلمانان له‌ویوه به‌که‌شتی هیزش ببه‌ن تا شاره‌که‌ بگرن، به‌لام ریگه‌ نه‌بوو که‌شتی بو ببه‌ن.

پرسیار: ئه‌ی سولتان بو چاره‌سه‌ری ئه‌وه چی کرد؟

وه‌لام: سولتان بریاری دا کارێکی زۆر سه‌خت بکه‌ن، ئه‌ویش ئه‌وه‌بوو به‌شاخه‌که‌دا که‌ له‌نیوان ئه‌وان و شوینه‌ ناویه‌که‌دا بوو که‌شتی ببه‌ن بو ئه‌و شوینه، ئه‌وه‌ش به‌شه‌و

بکه‌ن تا دوژمن پێیان نه‌زانیت و به‌یانی کتوپر هێرشیان بکه‌نه‌ سه‌ر، بۆیه سه‌ربازانی موسلمانان داریان ده‌بپه‌وه‌وه‌ و داره‌کانیان چه‌ور ده‌کردن و به‌سه‌رشاخه‌که‌دا جاده‌یه‌کیان پێ دروست مرد ن‌واتر به‌ هه‌موایه‌وه‌ که‌ شتیه‌کانیان به‌سه‌ریاندا راکێشا و بردنیانه‌ ناو ناوچه‌ ئاویه‌که‌وه‌، به‌وه‌ که‌ رۆژ بوویه‌وه‌ دوژمنان ته‌واو سه‌رسام بوو و هیوای به‌رگریکردنیان نه‌ماو موسلمانان توانییان دواجار قوسته‌نتینییه‌ ئازاد بکه‌ن.

کاتی‌ چ‌ونه‌ ئه‌وێ سولتان بریاری دا که‌ سه‌ به‌ ناهه‌ق نه‌کوژن و خوینی ژن و مندال و پیر و خه‌لکی بێ تاوان نه‌پژن، هه‌روه‌ها سه‌ربازانی کۆکرده‌وه‌وه‌ له‌ خۆشیدا ده‌ستی کرد به‌ گریان و وتاریکی پێشکه‌ش کرد و موژده‌ی ئه‌وه‌ی پێ دان که‌ ئه‌وان توانییان ئه‌و فه‌رمووده‌ی پ‌غه‌مبه‌ر(ﷺ) له‌ خۆیاندا به‌دی به‌یتن که‌ ئه‌وه‌ش گه‌وره‌رتین موژده‌یه‌.

کاتی‌ ناموسلمانه‌کان ئه‌و لی‌بوورده‌یی و نه‌رمونیانه‌ی سولتانی موسلمانانیا‌ن بینی به‌شیک‌ی زۆریان موسلمان بوون و بۆیان ده‌رکه‌وت ئایین ئیسلام چه‌ند جوانی و چاکی له‌خۆگرتوه‌وه‌.

سولتان موچه‌مه‌د به‌م سه‌رکه‌وته‌وه‌ نه‌وه‌ستا، به‌لکه‌و بریاری دا هێرش بباته‌ سه‌ر ناوچه‌کانی تریش تا ئه‌و ناوچه‌نه‌ش بخاته سه‌ر خاکی موسلمانان و ئایینی ئیسلامیا‌ن پێ بگه‌یه‌نیت، بۆ ئه‌وه‌ش خ‌وای گه‌وره‌ سه‌رکه‌وتنی زۆری پێ به‌خشی و به‌و هۆیه‌وه‌ چه‌ندین ناوچه‌ که‌وتنه‌ یر ده‌ستی موسلمانان و زۆره‌ی خه‌لکه‌که‌شی به‌ ئاره‌زووی خۆیان و به‌بێ زۆر لیکردن موسلمان بوون، چونکه‌ کاتی‌ موسلمانان ده‌چ‌ونه‌ ئه‌وێ و له‌گه‌ڵیان زۆر چاک بوون و باسی ئیسلامیا‌ن ده‌کرد بۆیان ئه‌وانیش سه‌رسام ده‌بوون به‌ ئیسلام و به‌ زه‌زاهه‌ندی خۆیان موسلمان بوونی خۆیان راده‌گه‌یاندا.

هه‌روه‌ها سولتان چه‌نده گرنکی ده‌دا به جیهادی ریی خوا هینده‌ش گرنکی ده‌دا به بواری زانست و خویندنگه‌کان و له به‌شه‌کانی ولاتدا چه‌ندین خویندنگه و زانکو و په‌یمانگی دروست کرد، گرنکی دا به مهنه‌جی خویندن و ریژگرتنی زانایان و یارمه‌تی دانی خویندکاران، هه‌روه‌ها چه‌ندین نه‌خۆشخانه‌ی گه‌وره‌ی له به‌شه جیا جیاکانی ولاتدا بنیاد نا، به‌شیکی زۆر کتییی ناوازه به بپاری ئه‌م سولتانه وه‌رگیرانه سه‌ر زمانی موسلمانان، چه‌ندین بیناو ده‌زگای گه‌وره و گرنگ بنیاد نران، گرنگیه‌کی زۆری دا به بواری ئابووری و بازرگانی زۆر پیشکەوت، هه‌ولێ دا سته‌م له ولاتدا نه‌هیلئیت و مافی سته‌م لێ کراوانی ده‌گێراپه‌وه بۆیان، به‌لکو خه‌لکی هه‌موان رازی بوون به ده‌سه‌لاتی ئه‌و سولتانه و نزای خیریان بۆ ده‌کرد، ئه‌ویش تا دوو ساته‌کانی ته‌مه‌نی خووی نه‌دایه ته‌مه‌لی و هه‌موو هه‌ولێ خۆی ده‌خسته‌گه‌ر بۆ خزمه‌تکردنی خه‌لک.

دوچار پاش خزمه‌تییکی زۆر و سه‌رکه‌وتنی گه‌وره‌ی سولتان موحه‌مه‌د له بواره جیا جیاکاندا ئه‌ویش واده‌ی مردنی هات و دوچار له مانگی ره‌بیبه‌ولئه‌وه‌لی سالی ۸۸۶ کۆچیدا و له ته‌مه‌نی په‌نجاو سی سالییدا سولتان موحه‌مه‌د کۆچی دوایی کرد.

په‌ندو‌وانه

ده‌بیټ به جوانی ئه‌وه بزانی‌ن له ئایینی پیرۆزی ئیسلامدا گه‌وره‌یی و له‌خواترسان به‌پێی رهنگ و نه‌ته‌وه‌ نیه، به‌لکو ئه‌وه‌ی بنه‌په‌ته له ئیلامدا له‌خوا ترسان و په‌یره‌وی جوانتری په‌یامی ئیسلامه، بۆیه هه‌چ کات ئیسلام جیاوازی ناکات له‌نتوان کورد و عه‌ره‌ب و تورک و فارس و ئینگلیز و هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌کی تر، به‌لکو جیاوازیه‌که له‌سه‌ر ئه‌وه‌یه کامیان کاری چاکه زیاتر بکات، هه‌ر بۆیه ئه‌و گه‌لانه‌ی موسلمان بوون هه‌ولیانداوه پێشبرکێ بکه‌ن له کاری چاکه و خزمه‌تکردن به په‌یامی خوادا.

هه‌رچیه‌ک فهرمووده‌ی پێغه‌مبه‌ری خوای (ﷺ) له‌سه‌ر بیټ ده‌بیټ ئیمه‌ی موسلمان زۆر گرنگی پێ بدیه‌ن چونکه ئه‌وه مایه‌ی سه‌رکه‌وتنمانه له دنیاو قیامه‌تدا، ده‌بینین سولتان موحه‌ممهد هه‌موو ماوه‌ی ته‌مه‌نی خۆی دانا تا ئه‌و فهرمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بپه‌یامێته‌وه، ده‌ی ئیمه‌ش پێویسته فهرمووده‌کانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له خۆماندا جێبه‌جێ بکه‌ین و ته‌مه‌نمان دا‌بنی‌ین بۆ ئه‌و بواره.

زۆر پێویسته ریزی تاییه‌تی مامۆستایان بگرین چونکه ئه‌وان دڵسۆزی ئیمه‌ن و کاتی خۆیان ته‌رخان ده‌که‌ن بۆ ئیمه‌ تا زانستمان فێر بکه‌ن و ریی راستمان نیشان بدن و ماندووبوونی خۆیان له‌بیر ده‌که‌ن له‌به‌ر ئیمه‌.

- جیهادکردن له‌ریی خوادا و زانست فێربوون و بلاوکردنه‌وه‌ی زانست له ناو خه‌لکدا -
دوو بواری ته‌واوکهری په‌کترن و به‌دریژایی میژووی ئیسلامی موسلمانان به جێبه‌جێ کردنی هه‌ردووکیان سه‌رکه‌وتنیان به‌دی هه‌یانه‌وه.

پرسیاره‌کان

۱. سولتان موحه‌ممه‌د له‌ سالی چه‌ند و له‌ کوی له‌ دایک بوو؟
۲. سولتان موحه‌ممه‌د سه‌ر به‌ چه‌ نه‌ ته‌ وه‌ یه‌ک بوو؟
۳. ته‌ مه‌نی مندالی سولتان موحه‌ممه‌د چۆن بوو؟
۴. ئەو مامۆستا کێ بوو که زۆر کاریگه‌ری هه‌بوو له‌ سه‌ر سولتان موحه‌ممه‌د؟
۵. بۆچی سولتان موراد بۆ جاری دووهم خۆی بوویه‌وه به‌ سولتان؟
۶. بۆچی سولتان موحه‌ممه‌د هه‌ولی ده‌دا قوسته‌نتینییه‌ ئازاد بکات؟
۷. سولتان موحه‌ممه‌د چۆن قوسته‌نتینییه‌ی ئازاد کرد؟
۸. ئایا دوا‌ی ئازادکردنی قوسته‌نتینییه‌ سولتان موحه‌ممه‌د چی کرد؟
۹. ده‌توانیت ئەم چیرۆکه‌ زۆر به‌ کورتی بنووسیته‌وه‌؟

پێڕاست

لاپه‌ره	بابه‌ت
٥	پیشه‌کی
٧	ئیمامی مالیک
١٣	ئیمامی شافعی
٢١	عومه‌ری کورپی عه‌بدولعه‌زیز
٢١	ئه‌حمه‌دی کورپی حه‌نبه‌ل
٤١	ئین مه‌نده
٤٧	سه‌لاحه‌دینی ئه‌یووبی
٥٥	ئیمامی نه‌وه‌وی
٦١	یوسفی کورپی تاشفین
٦٧	ئین ته‌یمیه
٧٧	ئین قه‌یم
٨٣	موحه‌مه‌دی فاتیح

زنجیره‌ی رینوین بۆ مندالان

